

ÀGORA
CULTURAL

ÀGORA

Època IV • Núm. 30 • desembre 2017

Catherine Metayer i Podevin
Josep Vives i Molins
Jaume Riba i Sabaté

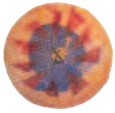
LA TRONA

Trenta números aplegats de la revista Àgora al llarg d'un trajecte de 15 anys, entre el 2003 i el 2017, transportant, en 900 pàgines, batecs de cultura.

Tres premiats Àgora Cultural (2016) que se sumen als 35 lliurats des de l'any 2000. Josep Vives i Molins, per divulgar, prestigiar i fer evolucionar la pastisseria. Jaume Riba i Sabaté, per capturar i transmetre a través de la fotografia l'ànima andorrana, i alhora universal, des de la mirada de la bellesa. Catherine Metayer i Podevin, per fer realitat els cors Nacional i de Petits Cantors d'Andorra i altres, i fer-los progressar. I en què, en conjunt, s'han

reconegut 325 persones que han treballat per la cultura d'Andorra i el seu entorn des del segle XIX.

I volem recordar a Montserrat Porta i Caula audaç dinamitzadora artística, a Joan Puig i Salarich, poeta i autor teatral, i als mecenes Enric Palmitjavila i Ribó i Joan Escaler i Calva. Així com a la companya Sílvia de Cambra i Anton, que ens acaba de deixar. Es presenta com a artista jove a Emma Regada i Garbayo. Una part de l'aventura editorial de Límits i les seccions habituals tanquen aquest número, en què donem la benvinguda a l'associació Castellers d'Andorra.

ÀGORA

CULTURAL

Associació Grup de Creació - La Xarranca (AGCLX)
 Amics dels Orgues de les Valls d'Andorra (AOVA)
 Associació Andorrana del Còmic, l'Animació i la Il·lustració (L'ARCA)
 Associació de Meteorologia d'Andorra i Ciències de l'Atmosfera (AMACA)
 Associació de Músics d'Andorra (ASMA)
 Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)
 Associació Fallaires d'Andorra la Vella (AFAV)
 Associació Musical i d'Amics de Mozart (AMAM)
 Associació per la Defensa de la Natura (ADN)
 Associació Sociocultural Averroes (ASA)
 Castellans d'Andorra (CA)
 Centre de la Cultura Catalana (CCC)
 Cercle de les Arts i de les Lletres (CALL)
 Cineclub de les Valls (CV)
 Coral Casamanya (CC)
 Esbart Santa Anna (ESA)
 Federació Andorrana de Fotografia (FAF)
 Grup d'Amics de les Matemàtiques d'Andorra (GAMMA)
 Grup de Folklore Casa de Portugal (GFPC)
 Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella (IMCAV)
 ICOM Andorra
 Orfeó Andorrà (OA)
 Societat Andorrana de Ciències (SAC)
 Velles Cases Andorranes (VCA)

Portada i contraportada: Dia de la Cultura 2017 amb premis Àgora Cultural 2016 i Montserrat Porta i Caula, Joan Puig i Salarich, Enric Palmijavila i Ribó i Joan Escaler i Calva sobre la làmina de Sant Jordi 2017, obra d'Àngel Calvente.

Amb el suport de:

Govern d'Andorra

Comú d'Andorra la Vella

Agraïments a:

Jordi Albelda i Santamargarita, David Sanz, Òscar Martín, Gemma Piera, Sergi Mas, Clara Vives, Dúnia Ambatlle, Ramon Ganyet, Gil Riba, Josep Dallerès, Marta Déu, membres del Cor Petits Cantors del Principat d'Andorra, Òscar Sánchez, Eva Arasa, Núria Alañà, Maria José Espinosa, Philippe Lavaill, Emma Regada, Simó Duró, Maria Marquet, Miquel Clua, Denisa Font, Fabiola Sofia Masegosa, Alfons Valdés, Antoni Ubach, Francesc Rodríguez, Fiona Morrison, Josep Canals, Dolors Bosch, Josep M. Ubach, Anna Belsa, Esteve Albert, Inés Sánchez, Alfons Codina, llibreria La Puça, Galeria d'Art Pilar Riberaygua, Carme Tinturè, Biblioteca Pública del Govern, Biblioteca Nacional, Govern d'Andorra, Consell General.

Fotografies de: Arxiu família Vives i Molins, Arxiu Jaume Riba, Arxiu família Metayer, Arxiu família Morrison Porta, Lluís Canals, Arxiu Nacional d'Andorra, Consell General, Eduard Comellas, Teresa Ventura, Joan Burgués i Martisella, Cercle de les Arts i de les Lletres, Àngels Mach, Antoni Pol.

Aquesta publicació resta oberta a tots els suggeriments i col·laboracions (mitjançant opinions, articles o d'altres formes) de tots els seus lectors. Actua com a consell de redacció de la revista ÀGORA, Àgora Cultural. Podeu enviar els vostres escrits degudament signats a la seu social de l'entitat, per correu: Centre cultural la Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdaguier, 4. AD500 - Andorra la Vella sac@andorra.ad

© Àgora Cultural

© dels seus autors els escrits, dissenys, imatges i fotografies

Consell de redacció: Àgora Cultural

Secretariat 2017: Associació Grup de Creació - La Xarranca (AGCLX)

Coordinació: Societat Andorrana de Ciències

Disseny i maquetació: Ara Disseny® (ADEMG)

Impressió: Impremta Envalira S.L.

DL: AND.714-2003

Sumari

- 3** **Dia de la Cultura.** Manifest Cultural pel Grup de Creació la Xarranca, secretariat Àgora 2017
- 4** Parlaments de la ministra de Cultura Olga Gelabert i del síndic general Vicenç Mateu
- 5** **Els referents culturals andorranos,** text d'Antoni Pol i Solé
- 6** **Premis Àgora Cultural 2016**
Josep Vives i Molins, parlament de Gemma Piera i text de Sergi Mas i Balaguer. Biografia

Jaume Riba i Sabaté, parlament de Dúnia Ambatlle i Vilasetrú i text de Ramon Ganyet i Solé. Dades personals i agraïment

Catherine Metayer, parlament de Josep E. Dallerès i Codina. Biografia
- 18** **Homenatge a Enric Palmijavila i Ribó,** textos de Antoni Pol i Solé i Simó Duró i Coma
- 20** **Homenatge a Joan Escaler i Calva,** textos de Simó Duró i Coma i Maria Marquet i Mandicó
- 21** **Aportacions,** textos de Miquel Clua i Peña i Denisa Font Torres
- 22** **Joves artistes, Emma Regada i Garbayo**
- 24** **Homenatge a Montserrat Porta i Caula,** Currículum. Textos de: Alfons Valdés i Puig, Antoni Ubach i Mortés, Francesc Rodríguez i Rossa, Fiona Morrison i Porta, Josep Canals i Gual, Dolors Bosch i Agustí, Sergi Mas i Balaguer, Josep M. Ubach i Bernada, Anna Belsa i Soler
- 30** **Homenatge a Joan Puig i Salarich**
Textos de Sergi Mas i Balaguer, Fabiola Sofia Masegosa i Gayo, Esteve Albert i Corp. Bibliografia i tast de poemes de Joan Puig i Salarich
- 35** **Poemari**
Premis 20è Concurs de poesia Martí i Pol 2017
Dia Mundial de la Poesia, Encamp 2017
- 38** **Enticultra**
Castellers d'Andorra, per Juli Peña i Badius
Grup de Folklore Casa de Portugal, per Jose Luis Gonçalves Carvalho
En record a Sílvia de Cambra i Anton, per Antoni Pol i Àngels Mach
Fallaires d'Andorra la Vella, per Teresa Ventura i Guasch
Escriptors del Principat d'Andorra, per Teresa Ventura i Guasch
Orfeó Andorrà, per Pilar Gispert i Fernàndez
- 43** **Retalls**
Canvi secretariat 2017
Presentació revista Àgora 29
Presentació de la làmina de Sant Jordi 2017: El cavaller i la rosa, per Àngel Calvente
Diada Sant Jordi 2017
- 44** **Papirus**
Publicacions de l'any 2016, per llibreria La Puça
Publicacions de les entitats 2017
- 46** **Odissea Cultural**
- 47** **Àgora Cultural:**
Autors de litografies, reconeixements i homenatjats

DIA DE LA CULTURA

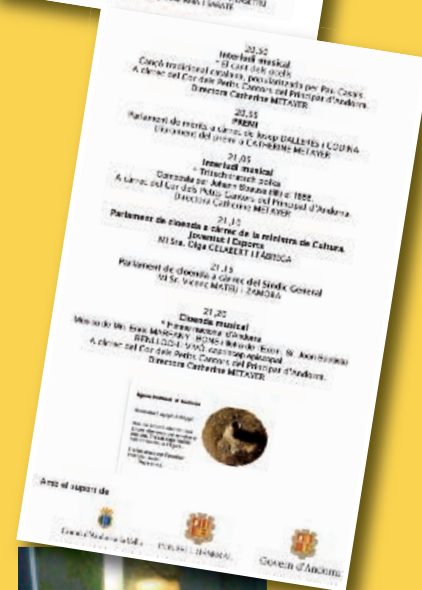
2017

Emmanuelle Besnard i Savin, presidenta de La Xarranca, secretariat Àgora Cultural 2017

Jordi Albelda i Santamargarita

Manifest Cultural 2017

Fa cosa d'un any un grup d'artistes vam decidir reactivar l'associació La Xarranca després d'un llarg temps d'hibernació. Ja sabeu que les arrels d'aquesta associació es troben en les arts plàstiques, però avui en dia les branques apunten cap a tot arreu, ja que la tendència actual del món de l'art és interdisciplinària, sense fronteres.

Som novells, som oberts, evolutius i flexibles. Estem orgullosos de formar part del grup de creadors La Xarranca. Estem motivats i plens d'il·lusions tot i que ens demani un gran esforç personal, vist el poc temps que ens deixa el dia a dia. El fet d'associar-nos ens fa créixer com a persones i com a societat.

Ens vam estar plantejant un nou model associatiu en el qual tothom estigués implicat, o sigui, que tothom s'hi posés les piles. Valorem els petits esforços de cada un dels nostres membres, ja que cada implicació o suport ens fa créixer. Volem contribuir, aportar, realitzar accions amb l'objectiu de fer conèixer més els artistes i creadors del país dins i fora de les fronteres, per obrir-nos a l'exterior i afavorir les bones pràctiques en el camp artístic.

Voldríem, dins d'aquest marc de celebració del Dia de la cultura a Andorra i de retrobar-nos amb les associacions que formem part d'Àgora, crear uns vincles més estrets entre nosaltres, en què puguem col·laborar els uns amb els altres. Tots estem per la cultura del nostre país i de fer-la prosperar, i aquest any en que Àgora ens fa l'honor de donar-nos una responsabilitat tan important, volem que sigui profitós per poder afirmar aquesta relació iniciada amb possibles línies noves per treballar i aportant lligams i vincles que esperem que esdevinguin sòlids.

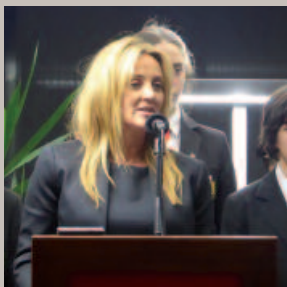
Avui, més que mai, reivindicuem l'associacionisme i el voluntariat culturals. ■

Oscar Martin, presentant l'acte

Emma Regada durant el muntatge "Mulla't per la cultura"

Parlament de la ministra de Cultura Olga Gelabert i Fàbrega

Distingides autoritats; senyores, senyors; amigues i amics,

Un any més tinc l'honor, juntament amb el Molt Il·lustre Síndic General, de tancar aquest acte dedicat a homenatjar persones importants per a la cultura del nostre país. Àgora Cultural, que agrupa una bona part de les associacions culturals andorranes, dedica aquest dia d'unió i germanor a reconèixer la feina d'artistes, historiadors, pensadors..., de persones que han forjat la història cultural d'Andorra. Van començar a fer una tasca generosa, altruista i desinteressada quan la vida cultural andorrana no era tan activa com ara; persones que van obrir un camí que arriba fins avui. Ningú de nosaltres, andorrans, no seríem el que som sense la seva incansable aportació al nostre benestar i al nostre creixement com a persones.

Celebro profundament que La Xarranca hagi elaborat enguany el manifest cultural. Encoratjo l'associació a tirar endavant amb els seus projectes i els desitjo una vida llarga i fructífera en aquesta nova etapa que han començat a construir.

La cultura és de tots, de vosaltres ho hem après. Hem de treballar per la cultura de proximitat, per la cultura del compromís, per la cultura dels continguts i la creació, per la cultura com la pedra clau de la cohesió; estareu d'acord amb mi que l'acció cultural no és exclusiva de les administracions, sinó que ha de comptar amb les associacions, els agents, els creadors i els nous sectors emergents.

I dit això, us encoratjo a les associacions amb una llarga trajectòria d'activitats i projectes que no deixeu passar l'oportunitat per revisar plantejaments i propostes que amb el temps han perdut el vigor de l'inici, i que s'allunyen a poc a poc de l'interès general, que es petrifiquen i es retroalimenten. Hem de ser exigents amb nosaltres mateixos, i no ens ha de fer por ni renovar ni innovar.

I a nosaltres, administracions, hem d'avançar en la programació cultural conjunta, més unificada, agrupada, que ens permeti

Parlament del Síndic General Vicenç Mateu i Zamora

Distingides autoritats, senyores i senyors, amics,

Abans de procedir a la cloenda musical de l'acte, voldria adreçar-vos unes breus paraules per felicitar els premiats.

Un any més, la plataforma d'entitats Àgora Cultural ha reconegut perfils molt diversos però que, en canvi, tenen una cosa en comú: es tracta de persones que, en els respectius àmbits, han anat més enllà de la dedicació i l'excel·lència professional per posar llur saber i vocació al servei de la cultura, al servei d'Andorra. Per aquest motiu, des de la institució que represento, el Consell General, us vull agrair molt sincerament la vostra tasca, la vostra obra. Tots tres heu merescut parlaments excel·lents; permeteu-me tanmateix una breu referència personal.

Al Sr. Josep Vives i Molins, perquè ha contribuït a la cultura des de la més gran generositat i des de l'orgull de l'ofici ben fet, amb la grandesa de l'artesà o l'artista, que fins al Romanticisme eren la mateixa cosa. Segur que molts dels seus amics l'haurien volgut acompanyar aquí –de fet, molts ja hi sou–. Penso per exemple en Joan Brossa, de qui tenim obra en aquesta mateixa casa. I tants altres. Moltes gràcies.

Al Sr. Jaume Riba i Sabaté, a l'amic Jaume, amb qui sovint ens trobem per aquestes muntanyes, exconseller general, posseïdor d'una mirada pròpia, que ens ha fet descobrir i redescobrir els nostres paisatges i, amb ells, una part de nosaltres mateixos. Moltes gràcies. A la Sra. Catherine Metayer, ànima del Cor dels Petits Cantors, de qui el Sr. Josep Dallerès ens ha explicat la seva trajectòria i tots els seus mereixements, que transmet als més joves l'amor per la música i, amb ell, un seguit de valors –la responsabilitat, l'esforç, la companyonia– que els ajuden a créixer. Moltes gràcies.

Tots i cadascun de vosaltres, però també totes i cadascuna de les entitats que formeu part de la plataforma Àgora Cultural, heu dedicat i dediqueu una part del vostre temps a la creació, la transmissió i la promoció de la cultura. Vull encoratjar-vos a no defallir malgrat les dificultats que us pugueu trobar i a seguir endavant amb la mateixa il·lusió que us ha portat fins aquí.

Amb actes com el d'avui es fa palès el valor de la cultura com a element de cohesió, però també de coneixement perquè la cultura ens fa més savis, ens fa millors, i no cal dir-ho, de reconeixement. D'aquest reconeixement que de vegades tant ens costa. Ens hem retrobat novament per recordar-ho, amb l'impuls de la societat civil i el suport de les institucions públiques.

Senyores i senyors, la cultura és la tradició que hem heretat. La cultura és la nostra identitat present. La cultura és –no ho oblidem– el llegat que deixarem a les generacions futures.

A l'inici de l'acte l'Emma Regada ens convidava, en primera persona i literalment, a mullar-nos per la cultura. Jo, no de manera literal però sí metafòrica, m'afegeixo a aquesta crida. Vosaltres ja ho feu cada dia, des del Consell General ens comprometem també a mullar-nos per la cultura.

Moltes gràcies i bona nit. ■

optimitzar accions, activitats, recursos i esforços. Tenim molta feina per fer encara en aquest sentit, perquè més d'una vegada ens trobem amb diverses activitats culturals programades en un mateix dia, que es

perjudiquen les unes a les altres. Avui que commemorem el Dia de la cultura, em sembla una bona ocasió per tornar a formular aquests desitjos.

Per molts anys i moltes gràcies. ■

Per Antoni Pol i Solé

Els referents culturals andorrans

La cultura en general és un concepte que ho abasta tot, i per tant, és molt obert i poc concret.

Precisament per aquesta raó, la necessitat de la concreció, és perquè calen els referents culturals.

I un referent ho és tant material com immaterial. En el primer cas, per exemple, ho serien una catedral o un castell. Diríeu que Andorra no en té, i us equivocaríeu, perquè Andorra té la catedral de la Seu d'Urgell i el castell de Foix, que són els seus referents en aquest àmbit. I per aquesta raó s'està preparant, encertadament, la proposta de declarar com a patrimoni mundial de la humanitat el conjunt d'aquests dos monuments més les esglésies romàniques d'Andorra.

Tot el que es faci o es pugui fer per tal de relligar tota la zona veïna al voltant d'Andorra serà poc davant l'interès que representa, pel futur del nostre país i estat, si tenim en compte la nostra història, encara que ho fem en el pla simbòlic.

I des del punt de vista immaterial tenim també els nostres referents o fars, que hem de saber identificar i reconèixer, com han sabut fer o ho saben fer a França. On valoren i divulguen els seus referents.

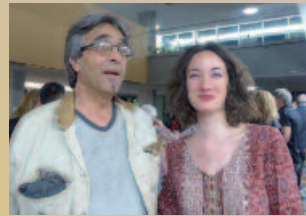
Andorra, el nostre territori, és el nostre panteó o catedral, i els homes i dones que han destacat culturalment són els nostres referents, prohoms que hem de saber recuperar i situar en els departaments o fornícules, com si fossin les figures o sants que han de guiar i donar llum a les generacions que els succeiran. Amb un sol i exclusiu objectiu, que és donar exemple, cohesionar i fer més justa i brillant la societat andorrana del futur.

Virtus unita fortior és la nostra divisa nacional. I no ho és per casualitat. Cap més de millor no ho podria ser, perquè som dels més petits i la força més important de què disposem només pot ser la nostra unió.

És cert que també hem de tenir referents

Òscar Sánchez i Òscar Martín

Philippe Lavaill i Emma Regada

Juli Peña, Laura Zamora i Raymond Juan, dels Castellans d'Andorra

culturals de fora, els universals, ben entès, però no podem renunciar als nostres. I quan tinguem el primer nivell ple, hem d'omplir el segon i així anar pujant i ordenant tots els nostres referents, amunt, fins que en tinguem uns que esdevinguin també universals i els puguem compartir amb el món.

La cultura no pot ser només com un mirall en una sola cara, encarat enfora i que reflecteixi només el que prové de l'exterior. La cultura s'ha de comparar amb un mirall de dues cares que sap reflectir amb la mateixa qualitat tot el que es fa a fora, i tot el que es fa a dins.

Com va dir Montserrat Roig, la cultura és l'opció política més revolucionària a llarg termini.

I la cultura ha de saber mirar cap endavant i també enrere a l'hora de fer-se present. L'avi és tributari dels avenços culturals fets pels que ens han precedit.

Com va dir Jean Jaurés, la tradició no vol dir tenir cura de les cendres sinó mantenir viva la flama.

O com va dir Ray Bradbury, no cal cremar llibres per destruir una cultura, només cal que la gent deixi de llegir-los.

Els premis Àgora Cultural són els nostres llibres vivents, que han forjat part de la nostra cultura.

Acaben de ser reconeguts tres nous premis, els que corresponen a l'any 2016. I ens cal saber-los llegir, no ens ha de fer ni mandra ni por.

Josep Vives i Molins, per haver contribuït a recuperar, enriquir, fer evolucionar i prestigiar la pastisseria andorrana com a cultura i com a art efímer, i difondre'l a través de l'ensenyament i la comunicació i participar en la creació del grup La Xarranca.

Jaume Riba i Sabaté, per haver sabut capturar i reflectir a través de la fotografia, la història, el color i la composició del paisatge natural i humà, el realisme i l'abstracció, la llum i l'espiritualitat, l'espai i el temps, l'art i l'ànima andorrans i alhora universals, des de la mirada de la bellesa. I per haver-les difós

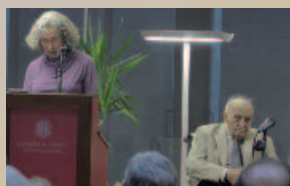

en més de vint llibres, fent-los transcendir. Catherine Metayer i Podevin, per haver contribuït durant més de vint-i-cinc anys a desenvolupar i enriquir la cultura musical i el cant coral d'Andorra i la seva difusió arreu del món, dirigint, fent evolucionar i formant els joves del Cor dels Petits Cantors d'Andorra (1991-1993), el Cor Nacional dels Petits Cantors d'Andorra (1993-2009), el Cor de Cambra de les Valls d'Andorra (des del 2000), el Cor dels Petits Cantors Lliures (2010-2013) i el Cor dels Petits Cantors del Principat d'Andorra (des del 2013).

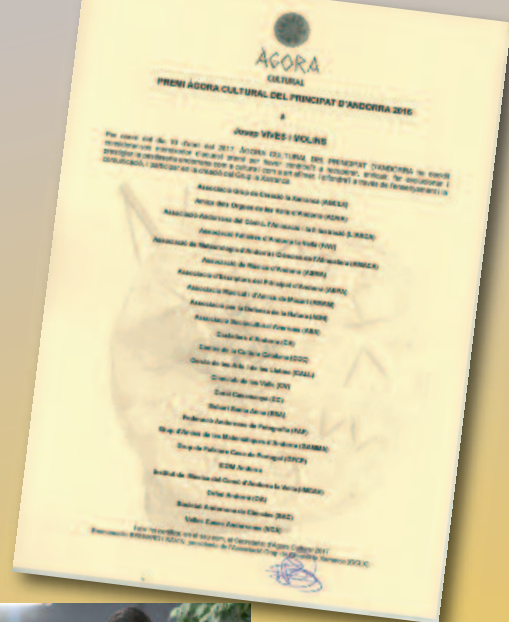
Com recorda el Manifest cultural 2017 hem de reivindicar, avui més que mai, el voluntariat cultural i l'associacionisme cultural.

Com escenifica la jove Emma Regada, cal mullar-nos per la cultura; és l'únic que ens sobreviurà, perquè és el fruit i resultat del treball de la unió de tots els que hem decidit viure, compartir i morir en un temps i espai concrets i comuns. ■

Josep Vives i Molins

Gemma Piera llegint un resum dels mèrits

Per Sergi Mas i Balaguer

"La pastisseria és la corona de la gastronomia". Dixit de l'artista pastisser Josep Vives i Molins.

Aquest nostre mestre de la pastisseria tradicional i moderna va néixer l'any 1930 a Barcelona, al cor del barri de Sants, davant de l'Orfeó de Sants i de la botiga dels pares de l'escriptor Josep Maria Espinàs. Els avantpassats Vives procedien d'Olesa de Montserrat, eren forners i s'establiren on encara es troba la prestigiosa casa Vives, una de les pastisseries més considerades i antigues de la capital catalana. Són continuadors del més que centenari establiment que fins a començament del segle passat ostentava ufanosament el rètol de El Esmero.

En Josep com tots els nens d'artesans amb botiga ajudada tant a despatxar als clients, com en la confecció de la clàssica rebosteria, com croissants, melindros, ensaimades, llonguets, brioixos, ... un reguitzell de delicioses gormanderies. El nano també participava en el quefer d'elaborar confitures, des de la de fruita per la fira de Sant Roc fins a la de cabell d'àngel per a farcir, també aprenia a dominar l'art de preparar els aixarops i cremes.

El professional complet del món dels caramels, confits, de la xocolata, de la mel, dels sucres, de les ametlles amb tota la nombrosa tirallonga de varietats i qualitats específiques ja és de per si un ser excepcional, és el dipositari de tota una civilització sàvia, la que ens llegaren els àrabs i després les comunitats conventuals.

Tota la rebosteria i tot el pastís té la seva personalitat estètica pròpia que el fa perceptible no solament per la forma visual, i pel color i tonalitat, sinó que també per d'altres facultats com l'aroma i el gust. Per

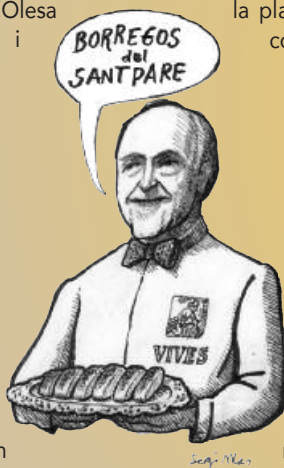
tant és un art de més abast, més complet, encara que sortosament més efímer que no pas la pintura o l'escultura.

A tota Europa els aspirants a ser pastisser d'elit era, i segurament encara és, a part el cicle d'estudis escolars, primordial l'aprendre'n la part teòrica-pràctica, les propietats dels productes alimentaris en calent i en fred, en confit o frescos. Així doncs, el nostre Josep després de l'escola, l'Institut de Nostra Senyora de Montserrat de Sants, de participar seriosament tot jugant en els afers de la família, va a classes de dibuix i de pintura en reputades acadèmies que llavors existien entre els carrers de Petritxol i la plaça del Pi vora la Rambla. Allí conegué i es feu amic amb el fill d'uns altres pastissers, els

Escrivà. Aquest amic amb el temps es faria famós com autor de monumentals mones de Pasqua, alguna de les quals les envià en globus cel amunt. A la vegada el fill d'aquest Escrivà ha popularitzat en programes televisius els seus xous pastissers.

La nissaga del forn de dolç Vives era nombrosa: pare, mare, tiets, cosins, cosines i germans.

Desgraciadament el pare del nostre Josep morí jove, els oncles es feren càrrec de la gestió del treball i del negoci, però el rumb dels estudis d'en Josep prengueren d'altres camins dels previstos, qui sap si millors o pitjors, els oncles l'ingressaren a la granja escola de la Diputació de Barcelona, on tot cultivant experimentalment els fruiters i hortalisses, cereals i tubercles, també s'atenia la cria i selecció d'animals productius, tals com aviram de tota mena, dels regnes: bovins, ovins i cabrum. Allí aprengué els valors dels productes de la generosa natura tant nutricionals com de les seves aplicacions. Retornat a la casa mare, treballà a l'obrador, a deshores participà i es donà a conèixer en les corporacions del gremi, on feu la coneixença de multitud de professionals del ram, assistí de nou a les classes de dibuix i pintura, entretant havia lligat una sòlida amistat per sempre amb Pasqual Iranzo. Junts

Josep Vives rebent el premi de mans de la subsindica, Mònica Bonell

foren deixebles i seguidors del genial filòsof- psicòleg Carles Muñoz Espinal, que tenia la santa vocació d'aconsellar i guiar a joves amb talent a triomfar en les quimèriques afeccions, el seu lema era "Catalunya necessita capitans d'empresa". El fill de barber Pasqual Iranzo ha estat l'innovador de l'art de tallar els cabells del homes, és l'inventor de la teoria de la psico-estètica de l'home, segons l'atenció personal segona la cura del seu aspecte, des del cabell fins a les ungles, del seu abillament en el vestir i en el bon parlar. Té més o menys èxit en el seu desenvolupament en aquest món i l'altre, per les tisores d'En Pasqual han passat des de reis fins a premis Nobel.

Després de fer l'obligat servei militar, en Josep Vives i essent ja un professional expert i complet, exerceix de professor en l'Escola Oficial de Pastisseria a Sant Cugat del Vallès i és col·laborador literari en diferents publicacions especialitzades en temes gastronòmics de tota Espanya. S'enamora d'una bonica noieta del barri veí, filla d'un funcionari de correus, xiqueta treballadora en el món de la moda, i es casen.

Josep Vives agraint el premi entre Oscar Martin, el seu fill Jaume, Mònica Bonell i Jose Luis Gonçalves Carvalho, del GFCP

Lliurant el premi d'assaig de gastronomia a Bru Noya, en companyia de Joan Berenguer, a la Nit Literària 2002 a Canillo

Poc temps després del seu matrimoni es traslladen a Andorra, possiblement influenciat pel seu amic andorrà Vicenç Mas, i s'establí a Sant Julià de Lòria l'any 1959. Un pis, un obrador i una botiga en la nova casa Reig "l'ONU", en front de l'hotel Pol. Als pocs anys després del naixement dels seus dos fills, en Jaume i la Clara, es traslladen a Andorra la Vella. Allà obren botiga a l'avinguda Meritxell, a tocar de la Rotonda, en cal Farré-Pla, el rovell de l'ou del comerç de les Valls d'Andorra. Allà i ajudant-hi el dinamisme de la Mª Àngels, la seva esposa, ràpidament els seus productes són apreciats i acceptats tant per la fascinant atracció de l'exposat en l'atractiu aparador hàbilment ordenat per la mestressa Mª Àngels. L'obrador tingué de primer varies ubicacions de tanteig per fixar-se finalment durant dècades a cal Espot dels Marginets, en la mateixa parròquia.

En els anys seixanta del segle passat la població d'Andorra encara era escassa en habitants, el turisme de temporada venia a l'estiu, hi havia feina per a tothom, en aquell temps com aquell que diu tot estava per fer i en el singular món del menjar dolç també o quasi bé. Els pocs pastissers de l'època no tenien però la competència congelada dels països veïns en les grans superfícies comercials d'ara. Els pastissers del país entre ells es tractaven, col·laboraven i feien accions conjuntes. Per exemple formaren l'Agrupació dels Pastissers d'Andorra. Eren si no ho recordem malament el veterà Gasch, el Ramon Vilallonga de la Montserratina, ambdós d'Escaldes, en Manel Pons d'Andorra la Vella, en Josep Vives de la mateixa parròquia, el jove Joan Parés de Sant Julià de Lòria, i si no ens equivoquem l'Estopiñan a Engordany. Com Agrupació crearen la galeta Grandalla, i la presentaren en una atractiva caixa metàl·lica, no fa pas gaire encara se'n trobaven en els petits comerços.

En Josep tingué una activitat molt dinàmica no sols en la feina de cada dia sinó que, coneixedor com era de les tradicions i del per què dels vincles festius amb hàbits gastronòmics dels pobles de parla catalana, no perdia l'ocasió de posar ben vistós en l'aparador que si els bunyols de Quaresma, que les coques de Sant Joan i de Sant Pere, que els redorts de Reis, els de Canòlich o els de Meritxell, o les artístiques mones del Dilluns de Pasqua, i així un llarg etcètera. Talment més o menys com els seus col·legues, els que ell a més a més no deixa d'atendre els contactes amb la gent de l'ofici de tot Espanya, enviant col·laboracions

escrites als medis del ram, i també anant personalment on el requerien per a compartir els seus coneixements i experiències. Poc a poc i mogut pel seu interès per la cultura de la panificació, sobretot la d'aquí el Pirineu, anava trobant i adquirint velles andròmines del seu ofici en desús. De tal manera que amb el temps arribà a aplegar una interessant col·lecció que s'instal·la a la vora per gaudir-ne de la seva companyia: un antic forn de passar la farina de forment, estris de forner de l'any de la picor... destaca una sèrie de neulers i hostiers. Un d'ells és una excepcional meravella gòtica trobada ací al Principat, però procedent de Tarascó del veí Arieja. També assortint la seva ja de per si important biblioteca en la cuina del coc especialment la catalana, en l'espanyola i la francesa.

Ell i la seva senyora durant anys i panys eren habituals assistents a fires, congressos i certàmens de pastisseria i els seus complements i tendències que l'envolten que tenen lloc a l'estranger, sobretot els agradava Viena, que té fama de tenir els més sibarites degustadors de pastissos.

Naturalment els Vives, com a bons professionals de confeccionar postres, saben fer gelats i en feien. No obstant en Josep, bon observador, s'adonà que arribada la bona temporada de l'estiu, no hi havia en tot Andorra la venda del refrescant gelat al carrer, hi veié la possibilitat d'aprofitar-ho comercialment i a l'ensems prestar un servei. La seva empresa era massa petita per a produir grans quantitats de gelats. Ell que a Barcelona ja havia tractat, i hi tenia bona relació, amb l'aleshores potent fàbrica Frigo, hi feu tractes i organitzà tota una xarxa de punts de venda de gelat a la via pública, llogant els aparells frigorífics i venent el producte a crèdit. El punt estrella de venda de gelats va ser a la vorera de la Rotonda.

Deuria ser a finals d'aquells felixos anys seixanta que els Vives s'expansionaren produint, aquesta vegada per a les temporades d'hivern, torrons selectes fets i venuts ací i per a l'estranger, exportant-los allí on els demanaven. S'especialitzaren també en el comerç de les begudes més idònies per a cada postres de celebració. Arribant fins i tot a col·laborar en noves marques d'escumosos caves, acompanyant les seves produccions de bombons en embolcalls dissenyats per famosos companys seus del món de els arts.

Ja en els setanta en Vives crea una escola internacional de pastisseria en la que rep joves i no tan joves professionals espanyols i també francesos.

Escriu i edita petites obres sobre els costums festius del curs de l'any que van acompanyades per menjars especials, que obsequia al client. Citem per exemple el de la festa de sant Antoni dels burros amb la benedicció dels animals i els populars Encants de peus de porc, llangonisses i coques que arriben a ser les més cotitzades del món.

Arribats aquí els fets a destacar, relativament és clar, són capítols difícils d'encasellar en dates exactes, per tant hi ha una amalgama incerta d'uns fets concrets.

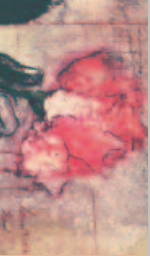
En l'habitual convocatòria de la Nit Literària del Cercle de les Arts i de les Lletres d'Andorra hi trobem durant uns anys, cap a mitjans del vuitanta, el patrocini d'un premi d'un estudi sobre la pastisseria tradicional dotat per en Josep Vives i Molins. Ja en la dècada dels noranta es donà per acabat i ho edità. El seu llibre *Neules i torrons*, que va des de com es prepara la crema catalana fins a les nadalenques neules passant per totes les llepolies conegudes i per conèixer. Aquest llibre és una joia de receptari pràcticament desconegut que tindria d'estar en una lleixa en totes les cases, i és una llàstima doncs conté més enllà de les formes sàvies de donar felicitat al sentit del gust, ens obre la finestra de la nostra cultura mostrant-nos el paisatge d'infinites generacions d'ascendents nostres intel·ligents i pragmàtics gens cagacalces.

La sociabilitat dels Vives tots ells i la seva generositat cívica fa que participin en el naixement del que avui és una celebrada festa tradicional a Andorra la Vella, l'escudella de Sant Antoni, que tal i com és sabut va ser una parida de l'Antoni Santacreu i d'altres Antonis, sobretot de l'Antoni Puigdemívol de la Truita de l'avinguda Meritxell. I per això des de llavors (1970) de broma en broma se celebra el dia del sant del porquet, que popularment li diuen el Ton del burro, instal·lant fogaines i calderes al mig de la via pública davant mateix de la porta d'entrada de l'Hotel la Truita, malgrat que finalment les super aglomeracions que s'hi formaven forçaren, a l'empara de l'honorable Comú, a traslladar la simpàtica escudellada a l'ample espai de la Plaça del Poble.

Bé doncs, ara no, però durant un munt d'anys els Vives, perquè la festa tingués un coronament pantagruèlic, hi aportaren un

Josep Vives impartint una conferència per la SAC al 2002

Primer nom de la Pastisseria Vives, carrer de Sants 74. Josep Vives Torruella (4), fundador de Casa Vives el 1895, el sereno (3), Rosendo Vives i Borrel (2), pare de Josep Vives, empleats (5,1)

El pastisser Antoni Escribà de Barcelona, fent una demostració als obradors de la Pastisseria Vives, av. Meritxell 84, primera botiga, el 1976

Casament al monestir de Sant Cugat del Vallès Josep Vives i Mª Àngels Lorenzo el 1961

En unes jornades gastronòmiques a Ordino a l'octubre de 1993 amb en Pere Tàpies

Impartint un curs a San Sebastián, 28 de març del 1983

Rebut els convidats dels gremis de França amb el síndic Julià Reig, al 2on Festival de Pastisseria d'Andorra el 1981

Josep Vives amb Miquel Martí i Pol i la seva esposa Montserrat Sans a Vic, desembre del 1999

Pastissers d'Andorra i alguns de Barcelona com Cristian Escribà a l'homenatge al soci fundador Eduard Gasch i Camí de l'Agrupació de Pastissers del Principat d'Andorra, 30 novembre de 1993

tortell gegantí que feia les delícies dels fidels participants.

En Vives inventà la capseta plena de pets de xocolata dels menairons.

La Casa Vives va ser participant en la recuperació de l'antiga fira d'octubre, s. XIX, d'Andorra la Vella, posant-hi parada ara fa 32 anys. També va ser dels que es van apuntar al concurs gastronòmic nacional, quan es va convocar per primera vegada.

Per Sant Jordi, a l'aparador de les botigues dels Vives sempre s'hi podien admirar les excel·lents reproduccions de les novetats literàries fetes en xocolata de colors, en llibres comestibles.

Ara contarem una història inversemblant però que, coneixent els personatges, s'hi pot donar un bon marge de credibilitat. Feia anys i panys que un grapat de rars artistes es trobaven per dinar, un dia de cada mes, en un restaurant de la Rambla de Catalunya. El propietari, un amable "lletraferit" els convidava, més que un àpat era una tertúlia entre mos i mos, en una extraordinària excepció van convidar a aquest servidor que això subscriu. Eren en Joan Brossa poeta visual, Auson el mag, en Pasqual Iranzo escultor capil·lar, n' Amor Estadella llegidora de les mans, el fotògraf Català-Roca, l'amo del restaurant, en Josep Vives, artista de dolç, i un convidat, el que escriu.

Els comensals es posaven al corrent uns als altres de les seves dèries, se'n fotien amb malabarismes de paraules d'ells mateixos i del mort i de qui el vetlla. En Joan Brossa feia aquell dia una excepció en el seu credo del menjar que habitualment era patates bullides de primer plat, de segon uns ous ferrats, de postres unes lioneses que havien de ser, si es podia, de cal Foix de Sarrià o de cal Vives de Sants. Arribats doncs a les postres, en Vives i després s'hi afegiren els altres, es posà a recordar el viatge que feren a França i que després de París anaren a requesta d'en Brossa a la ciutat de Lió. Arribats allí i tot passejant pel centre de la ciutat, en Brossa s'aturà en veure una elegant crémerie-pâtisserie. Tot decidit s'hi acostà, entrà, va anar directe cap al monsieur que semblava el patró i li diu: J'ai envie de connaître vôtres lioneses. L'home fa un gest significant que s'esperés i se'n va cap endins les dependències de l'establiment. Al cap d'una mica tornà a aparèixer al capdavant d'un grup de noies tot dient: Voilà des belles lyonnaises! Mira que els francesos són rars, comentà el Josep, ells a les lioneses no els diuen lioneses, les anomenen petitsus.

En Josep també va ser de l'Associació de Creatius la Xarranca des dels seus inicis, faltaria més, i va ser-ne portaveu en l'anhel de l'associació de què l'admirat amic seu pugés per aquí a les Valls. El geni no era propens a sortir de la seva Barcelona, però al fer-li saber que també el govern s'hi interessava finalment va venir. Li muntaren una digna exposició a la sala oficial, li adquiriren el monument més xulo de l'univers i els de la Xarranca li dedicaren un espectacle inspirat

en la seva obra. Això va ser en el mes de juny de mil nou-cents noranta-quatre.

A les envistes del Dilluns de Pasqua o sia unes setmanes abans a requeriment del professorat de l'Escola d'Art de Sant Julià de Lòria, la primera històricament a ser sota l'empara d'un Comú, els Vives, pare i fill, impartiren uns cursets sobre com es treballa la xocolata i com es fa per modelar amb ella una estructura volumètrica, mai passaren factura, ni tan sols dels materials que hi aportaven.

L'Associació de Creatius la Xarranca va participar en la glamurosa presentació-estrena al cinema Cassany d'Andorra la Vella, d'una pel·lícula en la que un jove actor i sobretot la ja llavors coneguda actriu Maria Lanau, nats al Principat figuraven en els crèdits del repartiment del film. Es tractava de què la Xarranca es fes càrrec d'animar-ho. Hi tingué un notable èxit la creació artística d'una enorme i fastuosa coca que entre crits entusiasmats d'admiració devoraren cineastes i públic. Evidentment l'obra dolça d'art es degué a un dels Vives, el fill Jaume.

En Josep Vives durant part dels anys vuitanta i dels noranta del segle passat fou president d'una entitat filantròpica amb vocació de solidaritat vers els éssers humans, es diu Club Lyon's, es reuneixen, o es reunien, una vegada cada mes, però en la reunió anual ho celebren amb una solemne festa que es culmina amb un sopar especial on el protagonista és un tema refinadament cultural. Per exemple, un any es dedicà a recordar les llegendes de les Dames Blanques de tot Europa, i especialment les d'aquestes Valls, mena de goges que de tant en tant es fan veure. L'encarregat de fer l'exposat va ser en Pere Canturri. En finalitzar l'acte es sortejà entre els components del Club una escultura de la Dama Blanca d'Auvinyà, coneguda pels lauredians com la "Senyoreta". Un altre any el tema escollit va ser la cultura del formatge, com participa en la història, com l'obtenen els diferents països, com eren els formatges del Pirineu, quines característiques tenen, que són moltíssimes, i com s'ha de menjar civilitzadament, i també quina és la beguda adequada per acompanyar-lo.

Un altre any el protagonista escollit va ser ni més ni menys que el vilipendiat o divinitzat vi, que pot ser un aliment, com l'oli o el pa, pot enterbolir la ment dels desmesurats, o pot ser una meravella sensorial al punt que per degustar-lo amb coneixement i sibaríticament és signe de la més educada cultura cívica.

És de bàrbar confondre els selectes vins civilitzats amb el vulgar "pinard". El president va convidar per a fer la dissertació a un competent i saberut enòleg amic seu que es va lluir en les seves detallades explicacions, re-deu que n'és de difícil i de delicat gaudir d'un bon vi!

Conclusió: Poc abans d'esclatar les bombolles de la malaurada crisi de tot tipus que encara patim, els Vives han deixat l'obrador, forn, laboratori, despatx, magatzem

dels Marginets i es traslladaren a les noves i modernes instal·lacions pròpies i expressament construïdes en forma funcional, als subsòls els tallers, els forns, les màquines de pastar i de triturar, per a la farina de forment, del tractament del cacau, sucres i altres, dels motlles i preformes, més frigorífics, congeladors, això com màquines de reproduir dissenys i fotografies amb tints comestibles, equips de cuinar, extractors d'aire, calefactores i refrigeradors, amén de tota una flota automobilística per al transport. A peu de carrer, avinguda Josep Viladomat, parròquia d' Escaldes-Engordany.

Biografia

Va néixer a Barcelona el 1930, el segon fill de la tercera generació d'una família de flequers i pastissers. El seu avi va fundar la casa pairal, el 1895 al barri de Sants de Barcelona, i aquest establiment avui dia encara està regentat per la família. Es va iniciar en la professió de mà del seu pare, però la seva inquietud el portà a la pràctica de les belles arts, participant en exposicions i concursos com a *amateur* en què va obtenir diversos premis en pintura i escultura.

És un dels impulsors i organitzadors del primer Certamen nacional artístic de pastisseria, junt amb altres figures de la professió, que va tenir lloc al palau de la Virreina el 1957 i que va marcar una profunda renovació en la pastisseria. Durant dos anys va exercir de sotsdirector de l'escola professional de confiteria i pastisseria de Sant Cugat, va impartir conferències i lliçons en diferents entitats, a més de ser guardonat en diverses exposicions nacionals i internacionals de pastisseria.

Sense perdre el lligam familiar i professional, el 1959 es trasllada a Andorra. Les primeres activitats al Principat van ser l'elaboració de torrons, confits i xocolata, a les quals va incorporar més tard la fleca i la pastisseria artesana que l'han portat a regentar quatre establiments de prestigi al país.

L'any 1970 motiva els seus col·legues locals de professió i funden conjuntament l'Agrupació de Pastissers d'Andorra, que reuneix en una mena de gremi la majoria dels industrials locals. A través d'aquesta entitat se celebren els festivals de pastisseria d'Andorra, amb ressò internacional. És també un dels impulsors de la creació d'una societat dedicada a la fabricació de torrons de qualitat a Castelló de la Plana en la qual exerceix de director tècnic.

Malgrat les seves múltiples activitats comercials i mercantils no oblidava l'aspecte intel·lectual. Col·labora en diverses revistes professionals i de divulgació sempre des del punt de vista gastronòmic i molt especialment sobre pastisseria, publicant també alguns opuscles dedicats a temes puntuals del ram. Les revistes d'Andorra són testimoni de col·laboracions seves des de l'òptica de les postres. Presenta també una ponència al Congrés català de cuina, sobre els torrons.

Aquesta inquietud el porta a fundar l'Institut Vives Molins, entitat dedicada a l'ensenyament i la divulgació de la pastisseria i confiteria en general, pel qual han passat des de la seva fundació més de dos-cents alumnes.

Ha rebut la medalla d'or i la de plata del Gremi Provincial de Barcelona. També ha rebut el corró d'or de l'escola del Gremi Provincial de Barcelona. I la medalla d'or de l'Agrupació de Pastissers d'Andorra. Va ser professor de l'Acadèmia Professional de León. Va impulsar i dotar el premi d'assaig sobre gastronomia a la Nit Literària, que organitza el Cercle de les Arts i de les Lletres, en dues modalitats: assaig relatiu a la gastronomia en general i assaig relatiu a la gastronomia dels Pirineus del 2001 al 2004.

El 2002 va impartir la conferència *La incidència de la pastisseria dins de la gastronomia* per a la Societat Andorrana de Ciències. ■

La botiga tot vidre, tot ben visible, en el primer pis l'exposició permanent de la seva estimada col·lecció dels vells estris dels vells temps de quan el daurat forment, els adorats pans salats i dolços eren primordials.

Un despatx amb màquines d'aquestes digitals, un saló biblioteca per a rebre coneguts, amics i clients. Tres anys de conflictes amb els veïns híper-delicats als que molestaven les olors, les mateixes que per la gran majoria de la gent que es delecten amb les aromes de la panificació. Les conseqüències de la maleïda crisi contribuïren a anorrear una obra i uns projectes magnífics. L'empresa familiar s'havia expansionat arribant a tenir obertes al públic tres botigues, la inicial d'Andorra la Vella, la ubicada on havia estat la Montserratina i la súper-botiga d' Escaldes-Engordany.

Previ a aquest lamentable epíleg, en Josep Vives ja en la setantena d'anys a les espatlles es retira i pren el relleu el seu fill, l'artista de les escultures en xocolata de gran format, hàbil en el molt difícil modelat del sucre amb aspecte de vidre que fa tot el possible per remuntar la situació, però es veu forçat a tancar portes, cal esperar en què tant de bo puguem tornar a veure una de les seves creacions o produint de nou aquelles col·leccions d'estoigs plens dels seus deliciosos bombons coberts amb il·lustracions d'artistes nostrats.

Vet ací una petita mostra dels treballs de recerca del nostre mestre pastisser: Els "borregos Sant Pare". Un dia del passat mes de setembre va publicar al Diari d'Andorra un dels seus "Punts de mira" l'admirat Pius Pujades, que feia referència als viatges de Josep Pla amb el títol "Sant Pare per postres". El meu interès per tot el que diu l'autor, les referències a Josep Pla i la seva relació amb Andorra, van ser superades per la meva deformació professional en fer referència a les postres, detall que m'obligà a llegir el volum 27 de l'obra d'en Pla. Com la prosa d'en Pla és altament il·lustrativa i pedagògica, fa que l'admiració vers l'autor augmenti tot rellegant-lo. Malgrat tots aquests detalls, el meu interès estava en el "Sant Pare per postres". Molts dels que hem llegit no sabreu que el Sant Pare és una especialitat pastissera molt saborosa. Concretament el que els professionals en diem "borregos", si bé que el Sant Pare és de la branca dels borregos de pa de pessic (bescuit).

Dels borregos en general us puc dir que a mitjan segle XX eren una especialitat fàcilment trobada en moltes pastisseries i heretada de la pastisseria més clàssica i antiga. N'hi havia un assortiment ben extens: Borregos de Cardedeu, de Santa Teresa, de Sant Antoni, de Pasqua, etcètera, tots els elaborats mitjançant farina de blat i fermentats amb llevat com el pa. Però també hi havia els borregos de pa de pessic, els més coneguts: els borregos "Sant Pare" i els borregos modernistes, elaborats mitjançant ous com a principal ingredient. Molt acurat i

Curs de bomboneria i torrons 1984 al Centre de formació i tècniques de la Confiteria, Pastisseria i Gelateria Institut Internacional Vives i Molins, a Andorra

Casa de la Vall en xocolata pel IV centenari, el 1980

Escola de Pastisseria del Gremi de Barcelona, curs de Nadal octubre 1986. Professors: Josep Vives, Joan Sans, Albert Gironès, Tomàs Ortega, i un ajudant de l'Escola

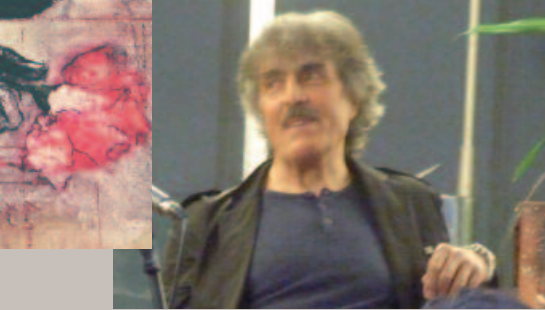

Josep Vives i Eduard Gasch amb les seves esposes

extens en l'assortiment i presentació dels borregos en el Forn de Sant Jaume de l'època del Sr. Colom.

He cregut necessari afegir també la recepta dels borregos "Sant Pare", recepta original d'un professional –ja desaparegut– i que fou en certes orientacions mestre del qui signa la present: en Ramon Vilardell i Colomer, cosí per part de mare d'en Josep Maria de Porcioles i Colomer, que fou jutge d'Andorra. I aquí va la recepta: Posarem a batre 12 gemes d'ou, 400 g de sucre i 325 g d'aigua tèbia, aconseguint el batut ben esponjós. Hi afegirem 700 g de farina de blat. A part prepararem un altre batut, també ben esponjat, amb 12 clares d'ou i 150 g de sucre. Barrejarem els dos batuts amb l'ajuda d'una bona espàtula, i tindrem la pasta feta. Per coure-la utilitzarem motlles adequats a gust del professional...

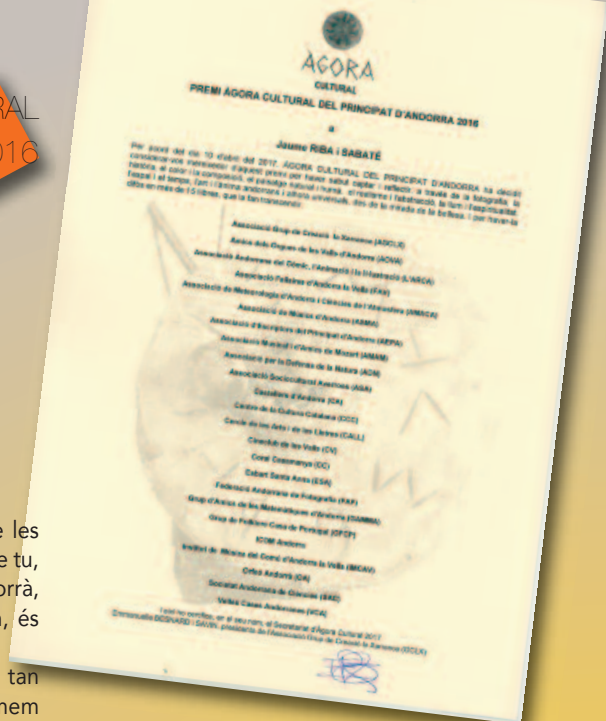
Aquests són els "Sant Pare per postres", que varen menjar en Josep Pla, en Pius Pujades i tots els seus acompanyants en el seu viatge per la Garrotxa al dinar a la fonda de Cal Sastre a Sant Aniol de Finestres. Era l'any 1971. I bon profit. ■

PREMIS ÀGORA CULTURAL

2016

Jaume Riba i Sabaté

Jaume Riba rebent el premi de la ministra Olga Gelabert i el diploma de Juli Peña, president dels Castellars d'Andorra

Per Dúnia Ambatlle i Vilasetrú

Però no soc aquí per parlar tan sols de les creacions comunes, sóc aquí per parlar de tu, Jaume Riba, del més gran fotògraf andorrà, tal com ho contes, rient... El més gran, és veritat, l'88 m i potser més...

Parlarem, doncs, del que has donat, no tan sols a mi, sinó a tots els que ens estimem aquest país, ja sigui perquè hi hem nascut o simplement perquè hi hem admirat el que no es veu en superfície, el que no se sap, el que queda amagat per a tots aquells que continuen pensant que Andorra es resumeix en un carrer ple de botigues.

L'any 1988 vam descobrir plegats aquells *Paisatges oblidats* d'un país que, mirant cap al futur, cap a la modernitat, estava deixant de banda les llums i les pedres que petjaven els pagesos dels que hem eixit tots. Com un far enmig de l'oceà del consumisme, el Jaume ens deia que tan sols la memòria, el fet de saber d'on venim, ens pot fer entendre el que som i sens dubte, el que serem.

Diuen que els artistes són al·lèrgics a la lògica, que van sempre a la seva, i que les espurnes de la creació resten efímeres i sense impacte, inaptes dins la realitat. No obstant, els llibres d'en Jaume sembla que segueixen una dreuera. Si els paisatges ens mostraven l'escena d'una història del nostre país, els rostres dels que l'havien escrita sorgien amb *Plenituds*. Els homes i les dones d'aquí hi apareixien, actors de la comèdia humana que trasbalsà les Valls. Rocallosos, arrugats com les pedres dels camins. Somrients, ulls blaus o foscos com l'aigua dels llacs en què s'emmirallaven. Per mil *Viaranys*, per camins de roques grises, per fargues i bordes on el vent assecava els collars verds de fulles de tabac, els padrins ens miraven, serens, mans estriades de línies blavoses, boina de cantó, *caliquenyo* a la boca, en una època en què no eren tan sols els dolents de les pel·lícules americanes els que fumaven. Però *caliquenyo* apagat, sempre i amb moderació, no cal dir! Gent de muntanya, gent d'Andorra. *Moments*. Foren tots aquests *Hereus*, personatges d'un temps passat, totes aquestes cares que ens continuen mirant entre les pàgines d'una obra singular, que és ara estètica i un arxiu dels que foren i que ja no hi són. Tots aquests rostres que s'han diluït dins l'onada dels anys però que somriuen des de l'altra vora del riu que ens separa i ens unirà potser aviat. Coneguts, amics, tiets, pare, pare teu, meu...

Jaume, explorador del temps, *Cerca-Temps*, has deixat una empremta indeleble del que fou. Sí, però...

És un error pensar que l'obra d'en Jaume Riba està tan sols abocada cap al passat. Ens ha ofert una imatge d'Andorra com no l'havíem vista mai, des del cel, en un *Vol de dia* on els llacs esdevenen ocells reposant, i les pedres punxents de les cimes es dreuen com herois adormits d'una epopeia silenciosa.

Temps era temps, Jaume Riba. I avui? Avui aquell "cuc de la creativitat" de què ens parlava l'Antoni Morell continua tan viu com sempre.

El Riba ens sorprendrà perquè el seu ull d'home de cambra fosca s'ha endinsat en el que la natura ens ofereix de més extravagant. La mirada esdevé alhora microscòpica i pictòrica. Una fulla ens fa descobrir mil tonalitats, la geometria de l'univers. Les fonts de ferro són trencadissos de Gaudí, el gel i el gebre semblen pintures de Paul Klee, quan l'esguard de l'artista ens permet veure el que l'ull del profà ignora. I ens diu que l'art imita la natura o potser que la creació, ja sigui divina o no, és una obra d'art.

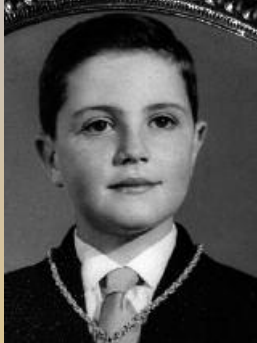
I és que l'art és moviment, l'art és revolucionari per essència perquè ens fa sortir, vulguem o no, de la nostra zona de confort, dels costums arrelats. L'art canvia el nostre esguard sobre el que ens envolta perquè també canvia el nostre punt de vista i la nostra manera de mirar. Damunt les ales d'una papallona d'Arinsal es dibuixen els colors d'una màscara africana, els líquens dels arbres del Madriu porten l'empremta i el perfil d'ídols oblidats d'antigues civilitzacions. Totes les arrels es nuen i es retroben, siguem d'on siguem, perquè tots som dones i homes nascuts d'un mateix planter, amb els mateixos somnis i els mateixos *Anhels*.

Gràcies, Jaume, perquè a través dels teus ulls, durant gairebé trenta anys, ens has ensenyat alhora qui érem, d'on veníem, però també ens saps ensenyar avui que vinguem d'on vinguem, tots hem somiat en el mateix bressol. ■

L'home de la cambra fosca', mig segle més tard

Fa disset anys et vaig anomenar *l'home de la cambra fosca*. Fa disset anys i ja en feia deu que treballàvem junts. Un quart de segle de feina en comú. Un treball que ens ha portat, tant a tu com a mi, a llocs i situacions que no esperàvem, que de vegades no anhelàvem, i fins i tot que hauríem refusat.

Jaume Riba i Sabaté

Per Ramon Ganyet i Solé

El Jaume porta integrada, de fàbrica, una devoció per la família, per la gent de la Massana i per Andorra. La bonhomia que traspua la seva presència està ben assentada en uns principis ètics de la vida en comunitat, en un gran respecte per a la natura i en una generositat permanent.

Ha tocat moltes tecles en la seva fugaç existència. Durant un temps, després dels estudis de l'INSA a Tolosa, va fer de tècnic d'obres públiques. Seguidament, va animar les nits andorranes amb la creació, junt amb els seus socis, de l'Àmbit com un espai de convivència per als bellugadissos de tot el país. També va entrar, amb el seu germà Gil, en els camps de la política, que és un art profund que descobreix les virtuts i misèries de la condició humana, però en va sortir escaldat perquè li van tocar uns moments difícils a ballar. Més endavant, però, va descobrir el món de la fotografia i la seva possibilitat de capturar la natura i els perfils dels homes i de les dones andorranes.

El fotògraf del patrimoni andorrà va graduar-se amb l'extraordinari recull de *Temps d'Hereus*, una joia que la majoria de les cases andorranes conserven en un lloc de privilegi. Els perfils dels andorranos candidats a la política durant moltes eleccions són un exercici de psicologia i de bon gust. En el camp de l'etnografia, han quedat retratats els andorranos de generacions de pagesos i ramaders, alhora que alguns esdevenien comerciants.

L'estudi de la Casa Rull de Sispony va captar el país que havia sobreviscut uns quants centenars d'anys, sobre una terra penosa conreada amb tota la dignitat. Retalls d'aquells temps els hem trobat en els camins de la vall del Madriu, on el complement arquitectònic de la casa es retroba en els camins de bast, les bordes i els cortals.

La prodigiosa natura andorrana s'ha posat en valor i a l'abast de molts amb la publicació de llibres de fotografies de les plantes, les aigües, la fauna i sobretot els paisatges. Els nombrosos moments preservats en la seva càmera retornen totes les estacions de l'any i fan estimar la naturalesa del nostre Pirineu. No hi ha millor regal de valor universal que aquesta transposició de la bellesa natural. Per acabar de rematar la trajectòria, el Jaume ha creat els documentals de la vall de Madriu i del parc natural del Comapedrosa, com a punta de llança cap a un turisme selectiu, a la recerca de l'essència del territori de les nostres muntanyes.

El Jaume, amb la seva sensibilitat i treball, ha interioritzat el miracle de la llum que està en l'essència de la fotografia.

Polifacètic, amb simpatia natural, treballador infatigable, amant del país, el guardonat presenta moltes virtuts.

Ben merescut el reconeixement de l'Àgora Cultural, i ben oportú. ■

Amb el seu germà Gil

A l'escola

A l'Àmbit d'Erts

Amb la seva família

PREMIS ÀGORA CULTURAL
2016

Agraïment

La vida és plena de sorpreses, és almenys el que es diu; també és el que molt pocs cops t'arriba...

Avui puc certificar de pròpia vivència que vaig viure desconcertat un d'aquests moments improbables: convocat per presentar una molt estimada i genial amiga, i posseït per una estranya inquietud en no saber si el meu relat estaria al nivell de la persona que es premiava. Quina fou la meva estupefacció quan, de sobte, canvia el guió i sóc jo a qui presenta la Dúnia Ambatlle.

D'homenajada per Àgora Cultural passa a ser presentadora. Pugem tots dos a l'altell de l'entrada del Consell General i, sense pensar-hi gaire, la Dúnia em fa seure per si ve algun mareig...

A poc a poc anava comprenent la presència de tants familiars i amics, que, amb mirades iròniques i còmplices, s'alegraven i gaudien de l'innocent engany.

Paraules emocionants i immerescudes de la Dúnia, i tot això orquestrat per Àgora Cultural. "Que aviat em jubilen els amics d'Àgora!", pensava jo. Alhora m'omplia d'orgull i de felicitat que persones de la seva qualitat i humanitat, treballadors incansables per donar suport a la cultura andorrana i divulgar-la, pensessin que el meu treball com a fotògraf fos mereixedor d'aquell reconeixement.

Passat aquest moment d'intensa emoció, envoltat de persones entranyables, hom pensa que allò que fas potser té sentit i t'estimula a seguir per poder compartir.

Si els meus paisatges, els meus padrins i els meus documentals serveixen per estimular la consciència i comprometre's per una evolució i un progrés responsables, em dono per satisfet.

Gràcies, Dúnia.

Moltes gràcies, amics d'Àgora; el vostre treball és d'admirar.

Gràcies per treure la cultura de l'anonimat i fer-la compartir.

Una forta abraçada, Jaume Riba i Sabaté

Dades biogràfiques

Neix a Ordino l'any 1950, estudia a l'escola francesa de la Massana, i continua al Lycée Renouvier de Prades, després a la Universitat Paul Sabatier de Toulouse, i més tard amb el suport de la Universitat de Nanterre de París, obté un diploma de riscos naturals i organització de la muntanya, també participa a un curs de nivologia a l'Alpe d'Huez als Alps francesos.

Al 1974 treballa a Protop amb el Bonaventura Adellach, més tard treballa un parell d'anys a Obres Públiques del M. I. Consell General.

L'any 1983 crea amb els seus amics Toni i Pere l'Àmbit d'Erts.

L'any 1993 és elegit conseller general. Acabada la legislatura i com autodidacta comença l'aventura de la fotografia i del documental.

És editor i publica 16 llibres de fotografia dedicats al paisatge, a l'arquitectura i a l'antropologia del seu país. També, de forma compartida, edita unes 10 obres sobre diversos temes nacionals i internacionals...

Així mateix col·labora en diverses revistes de prestigi d'Andorra, de França i d'Espanya.

Últimament produeix audiovisuals sobre espais naturals d'Andorra.

Ultra això, ha realitzat diverses exposicions, la última a la sala Art al Roc sobre el Madriu amb Àlex Tena. Ha viatjat a l'Argentina, a Bolívia, a Xile i al Carib per a realitzar treballs fotogràfics professionals. ■

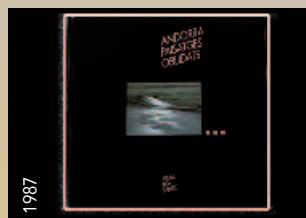

A Islàndia a la gelera Vatnajökull l'estiu del 2014

Al refugi de l'Illa

llibres compartits

1987

1994

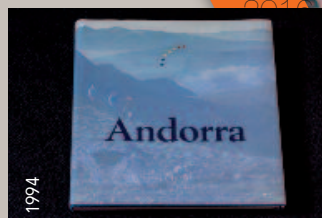
1991

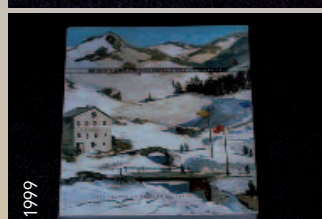
1997

1997

1994

1999

circa 2001

2002

2001

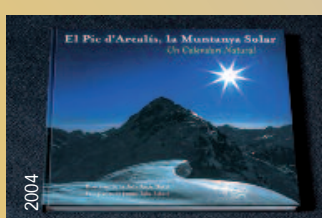
2003

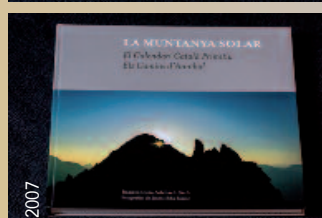
2003

2004

2004

2007

2004

2005

2017

2017

2009

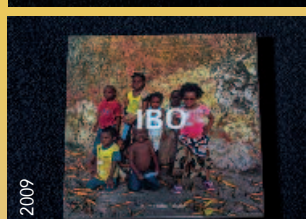
2009

2009

2009

2009

2009

2009

2009

2014 i 2017

2014 i 2017

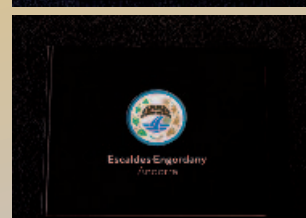
2014 i 2017

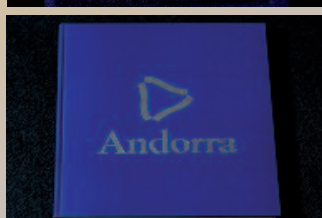
2014 i 2017

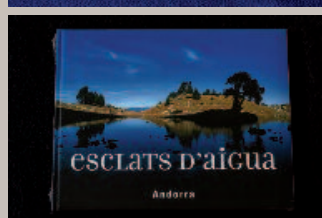
2014 i 2017

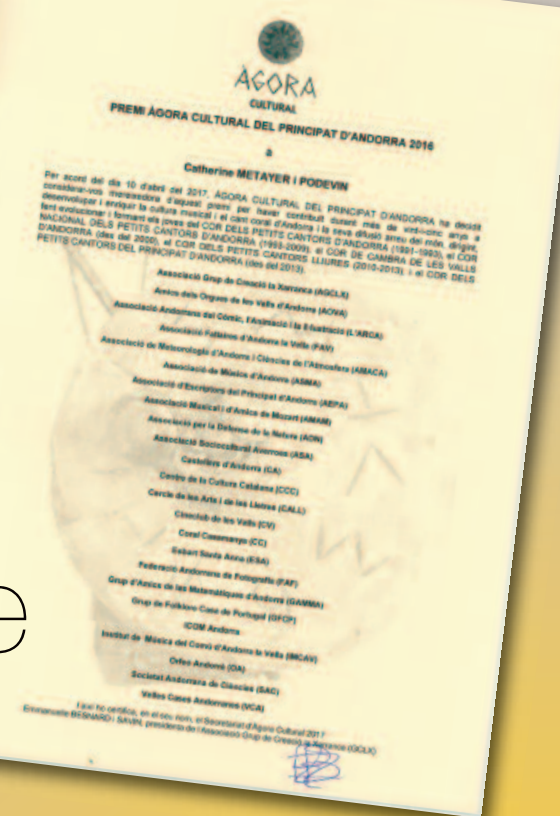
2014 i 2017

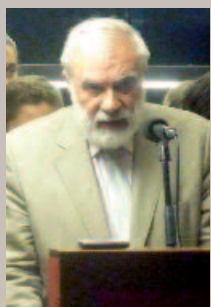
2014 i 2017

2014 i 2017

Catherine Metayer rebent el premi del Síndic Vicenç Mateu i el diploma, d'Emmanuelle Besnard

Catherine Metayer

Per Josep E. Dallerès i Codina

Bona nit a tothom.

Abans que re, agrair als organitzadors haver pensat en mi per dur a terme la semblança de la persona que es vol premiar.

És un honor. Espero estar a l'alçada.

Catherine Métayer

Estic temptat de començar amb una pregunta, i parar-me aquí.

– Qui no coneix Catherine Métayer, a Andorra?

A casa nostra, el seu nom va associat, sense cap mena de dubte, al Cor de Petits Cantors, al Cor de Petits Cantors d'Andorra. Efectivament, Catherine Métayer, la Catherine, va venir a Andorra ara fa vint-i-sis anys. Va venir per iniciar una experiència musical força insòlita: crear un cor de joves cantors. Dic insòlita perquè el nostre territori no es coneixia pas, precisament, per una trajectòria musical gaire rellevant, ens cal reconèixer-ho.

I com, la Catherine, va aterrar a Andorra? (crec poder-ho expressar així). La veritat és que no ho sé.

Només sé que coneixia el país per haver-hi estat en diferents ocasions, de vacances, amb els seus pares; també, com a bona esportista que era, i que encara és avui, hi havia vingut a esquiar.

D'on ens arribava? Directament del país del Loira. No precisament d'aquí el costat; de bastant amunt, si mirem un mapa de França... I ens arribava amb un fornit bagatge musical que mai posava al davant.

De ben petita, mentre es formava musicalment al cant, al conservatori regional de Nantes, va entrar a formar part del cor de la catedral d'Angers. És allí on va obtenir el primer premi, i no només el primer premi i prou; va obtenir-lo amb felicitació especial del jurat.

Possiblement un fet prou important per ser capaç d'orientar tota una trajectòria professional, tot i que amb la Catherine no se

sap mai. Per aquells mateixos anys, n'obté d'altres, de medalles, en gimnàstica. Fins i tot una medalla d'or que la porta a formar part de l'equip francès en uns Jocs Olímpics d'estiu (ho porta molt amagat, a mi no m'ho ha dit ella, ha estat una oreneta d'aquestes que viatgen tant i tot ho saben, ara, en tornar després de l'hivern).

Per sort per a tots nosaltres, però, quan l'any 1979 opta per crear el Cor dels Petits Cantors del Val de Chézine, prop de Nantes, sembla que la música agafa el pas i esdevé prioritat. L'any després, el 1980, accepta l'encàrrec de crear el cor de nois Les Petits Chanteurs de Nantes, que en cinc anys obté un reconegut nivell internacional.

L'any 1985 col·labora en representacions operístiques a l'Òpera de Nantes; se la veu aparèixer a les pantalles de televisió i se la sent a la radio de mà del, llavors, famós presentador Jacques Martin.

Té al seu actiu el fet d'haver actuat amb l'organista de l'església de la Madeleine de París, Jean F. Houbart, o amb el trompetista Bernard Soustrot, així com una continuada col·laboració amb l'orquestra Des Pays de la Loire.

Durant els anys 80, obté el primer premi de música contemporània i el tercer premi del Festival internacional de cors d'infants de la ciutat de Nantes.

Tot i això, potser justament per això, Catherine Metayer continua la seva formació amb professors de renom, del món professional de cors d'infants com Edward Higgingsbottom (The New College Oxford), Schmitt Gaden (Tolzer Knaben Chor), James Litton (American Boy's Choir) o el compositor Peter Eben.

És el juny de l'any 1991 quan em trobo per primera vegada amb la Catherine Metayer. Ella porta, amb ella, aquest bagatge del qual no fa ostentació en cap moment. Segurament, va ser una sort.

Recordo com si fos avui la trobada que vam tenir al comú d'Encamp. Ella venia de mà de la Marta Deu, que és qui m'havia demanat l'entrevista. Jo, en aquells moments, a més de cònsol menor, era el delegat de Cultura i venien a proposar-me la creació d'un cor de petits cantors.

Si us dic que es tractava d'una autèntica utopia és pur eufemisme. Encara avui em faig creus quan miro enrere i veig el camí recorregut. No agrairé mai en la seva justa mesura la confiança que van mostrar per al projecte els companys que formaven part del comú d'Encamp en aquells moments.

Passem per sobre de com va anar tot, n'hi ha per fer-ne un llibre. En definitiva, el tracte a què vam arribar per a una prova d'un primer any va ser, a grans trets, el següent: si eren capaces de muntar un concert per Nadal que provés que el projecte podia tirar endavant, el comú assegurava el sou de la Catherine durant un any. Ella deixava la seva feina i s'instal·lava a Andorra. Si el concert no convenia, allí s'acabava l'experiència.

El concert de Nadal va ser un autèntic èxit i el comú va continuar donant el ple suport al projecte.

Poc més d'un any més tard es creava el consorci entre el comú d'Encamp, el Govern d'Andorra i una entitat financera privada de manera d'assegurar-ne el finançament i el desenvolupament que, a mitjà termini hauria de portar a un projecte de formació musical dels components del cor.

Malauradament, tots sabem com han evolucionat les coses i, a hores d'ara, aquest punt encara no s'ha dut a terme.

Tampoc no puc no recordar la primera cantada del cor fora d'Andorra, representant Andorra, junt amb l'Orquestra Nacional de Cambra, recentment creada, també. Va ser a Brussel·les. Vint minuts seguits d'aplaudiments. La sala dempeus... No hi ha paraules... O potser sí que n'hi ha. Les que em va xiuxiuejar a l'orella l'ambaixador espanyol present a l'acte: «No se trata de cortesía, se lo aseguro.»

O encara un o dos anys després, quan el cor va participar en una trobada de corals a la comunitat madrilenya i s'endugué el primer premi...

Indiscutiblement, l'ànima, la força, eren de la Catherine. Sense la seva disciplina, el seu rigor, sense la seva mestria, no hi hauria hagut cor.

Gràcies, Catherine, per tots aquests anys de tossuda i aferrissada dedicació. Gràcies per tots aquests moments d'autèntic gaudi que ens has donat, que encara ens dones. El darrer, aquest mateix mes, a la Seu d'Urgell, on també actuava el Cor de Cambra de les Valls d'Andorra, que també dirigeixes, i l'orquestra Sine Nomine...

Exigent. Exigent, però justa, tots els que han passat pel cor t'ho reconeixen.

Catherine, no t'ho he dit mai: en un dels

moments més desagradables que m'ha tocat viure en el món de la política, i que sé que no va ser pas dels millors per a tu, tampoc, no et pots imaginar la quantitat d'antics petits cantors que van mostrar-me la seva solidaritat en la defensa de la teva persona i de la tasca duta a terme, essencialment, per tu, durant anys.

El sentiment que els animava queda resumit en les paraules d'un home d'uns trenta anys que va venir-me a veure al despatx, aleshores de síndic general. Es va presentar com a antic petit cantor i només va dir-me:

-Per a la Catherine, compteu amb mi pel que sigui. És ella qui ha fet de mi el que sóc avui, un home fet i dret.

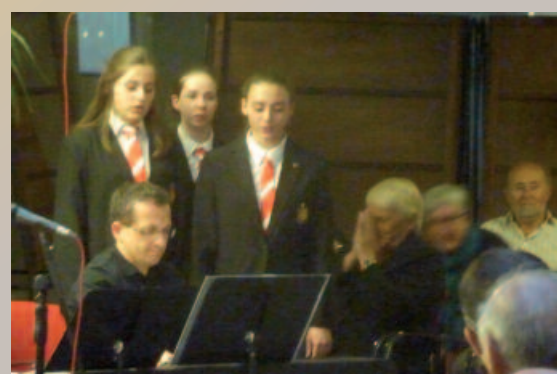
Com a antic ensenyant que vaig treballar amb infants que, alhora, seguien el cor, puc donar fe-i ho faig- del fet que la disciplina que se'ls exigia en la formació musical modificava de forma exponencial la capacitat i el temps d'atenció a classe; els resultats n'eren visibles en molt poc temps.

El cor ha realitzat gires per tot el món, ha intervingut en òperes a Barcelona (*La flauta màgica*, *Hansel i Gretel*), ha acompanyat Montserrat Caballé i Jaume Aragall, ha cantat amb les orquestres d'Ignacio Yepes o del Capitole de Tolosa, i de manera regular, durant molt de temps amb l'Orquestra Nacional d'Andorra. Sense la Catherine, sense tu i l'energia que sembla que siguis capaç de fer sorgir de sota les pedres, hauria estat així?

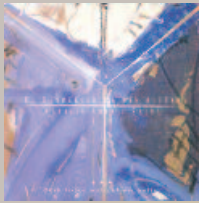
Catherine, has estat membre del jurat del Concurs internacional de cant Montserrat Caballé; des de l'any 2006 tens la responsabilitat dels seminaris (stages) nacionals francesos per a la formació de joves veus i futurs directors de cor.

Has rebut la condecoració francesa de l'Ordre National du Mérite; avui, molt humilment, però amb tota la força que dóna la sinceritat de l'entrega, el col·lectiu Àgora et vol reconèixer públicament la feina feta amb els nostres joves (potser també amb alguns no tan joves); la feina feta per Andorra.

Ha estat un gran honor, per a mi, que se m'hagi demanat de transmetre't llur decisió. Gràcies. ■

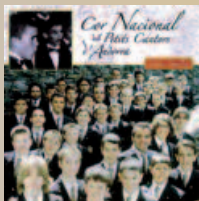
Discografia del Cor dels Petits Cantors

1993

1997

2003

2009

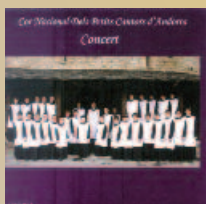
2016

1994

1999

2006

circa 2010

Biografia

Inicia la seva formació vocal de ben petita, quan entra a formar part del cor de la catedral d'Angers.

El contacte permanent amb el cant i la música li desperta la vocació musical, que la condueix a realitzar i superar brillantment els estudis de solfeig, de flauta travessera al conservatori d'Angers.

Al conservatori nacional de la regió de Nantes realitza els seus estudis de piano i de cant, i rep per aquesta disciplina el primer premi amb felicitació especial del jurat.

Llicenciada en musicologia a la facultat de Tours segueix igualment cursos de formació vocal i de direcció d'orquestra a Alemanya i a Anglaterra.

L'any 1979 crea el cor Les Petits Chanteurs du Val de Chézine, cor de nois i noies.

L'any 1985, l'adjunt a la cultura de la ciutat de Nantes, Sr. Dominique Pervenche, li encarrega la tasca de crear el cor de nois Les Petits Chanteurs de Nantes, que en cinc anys obtenen un reconegut nivell internacional i realitzen gires prestigioses per tot el món.

Aquest cor participa igualment en totes les representacions operístiques de l'Opera de Nantes, en les obres en què es necessiten infants (*Hänsel i Gretel*, *Carmen*, *La Bohème*, *Le Visiteur du Soir de Menotti*, etc), sota la direcció musical i d'escena de noms tan prestigiosos com Marc Soustrot, Victorio Negri o Nicolas Joel.

Aquest mateix cor és invitat a participar a les cadenes nacionals de televisió i ràdio durant el període de Nadal amb el cèlebre presentador Sr. Jacques Martin, amb l'organista titular de l'església de la Madeleine de París, Jean François Houbart, i el trompetista Bernard Soustrot. També, de manera continuada i regular, ha actuat amb l'orquestra Des Pays de la Loire, i en el Festival internacional de cors d'infants de la ciutat de Nantes obté el primer premi de música contemporània i el tercer gran premi del concurs.

Catherine Metayer continua la seva formació amb professors de renom en el món dels cors d'infants professionals com són Edward Higgingsbottom (The New College Oxford), Schmitt Gaden (Tolzer Knaben Chor), James Litton (American Boy's Choir), Petr Eben (compositor txec).

L'any 1991 és requerida pel Principat d'Andorra per crear i formar el Cor dels Petits Cantors d'Andorra, tasca difícil en els inicis per la manca de tradició de cors d'aquestes característiques. Els infants, doncs, estaven mancats de la sensibilitat musical necessària per l'aprenentatge de la veu.

En l'evidència, però, de la qualitat del treball obtingut, les entitats polítiques del moment nomenen el Cor dels Petits Cantors cor nacional, tal com ho desitjaven des del principi.

El repertori és extens: *Glòria*, *Magnificat*, *Laudamus te* de Vivaldi; *Te Deum* i *Missa de mitjanit*, de Charpentier; les misses en sol M i do M de Schubert, *La missa dels ocells*, *Els vespres solemnes del confessor*, el *Dixit Dominus* de Mozart, els *Responsoris de Nadal* de Narcís Casanoves, els rèquiems de G. Fauré i de Mozart, l'òpera *Vall d'Andorra* d'Halévy, el *Casori dels Fanals* d'Offenbach, valsos i polques d'Strauss i un nombre molt important de peces individuals del repertori que va del segle XVI fins avui en dia.

El cor ha realitzat gires arreu del món com a digne ambaixador musical d'Andorra: Espanya (incloses les Balears i les Canàries), França (a la Unesco també), Portugal, Itàlia, Mònaco, Suïssa, Bèlgica, Malta, Canadà, els Estats Units (també a l'ONU), l'illa de Guadalupe, Sardenya...

Els solistes del cor han estat seleccionats per cantar la música creada a l'ocasió de l'Exposició Universal de Saragossa, *Salvem el Planeta*. Igualment han intervingut per cantar els solos del *Rèquiem* de Fauré a Angers, i de *La flauta màgica* a Barcelona traduïda al català pel crític musical Roger Aliet.

El cor ha acompanyat Montserrat Caballé i Jaume Aragall, que l'apadrinà, i ha cantat amb les orquestres d'Ignacio Yepes, a Llorca; del Capitole de Tolosa, dels Pays de la Loire, la de David d'Angers, amb l'orquestra de Montpeller i amb l'Orquestra Nacional d'Andorra.

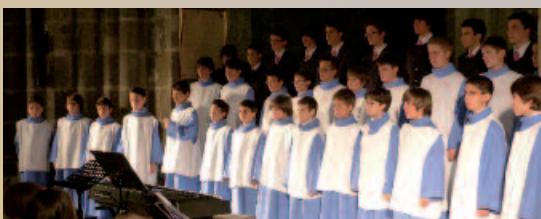
També han estat rebuts, escoltats i felicitats per Ireneu Segarra a la mateixa Escolania de Montserrat.

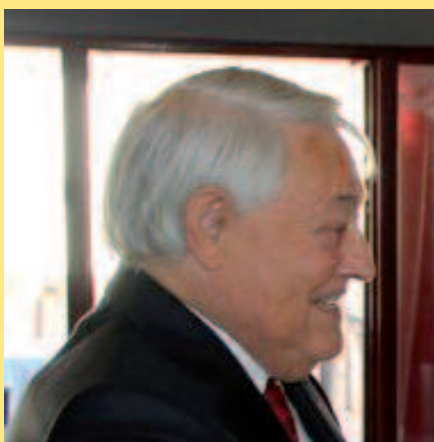
Catherine Metayer ha sigut membre del jurat mentre ha durat el Concurs internacional de cant Montserrat Caballé.

Des de l'any 2006 té la responsabilitat de les estades a l'Alsàcia i al Migdia-Pirineus per a la formació de joves veus i de futurs directors de cor en el marc de la Federació Francesa dels Pueri Cantores. En aquestes estades també participen els nois del Cor Nacional d'Andorra, ara Cor dels Petits Cantors del Principat d'Andorra.

També ha rebut algunes de les més importants condecoracions:

- 1997 Cavaller de l'Orde nacional del mèrit francesa.
- 2017 Premi Àgora Cultural del Principat d'Andorra.
- 2017 *Officier* de l'Orde nacional del mèrit francesa.

Per Antoni Pol i Solé

Sortosament per a Andorra alguns dels seus conciudadans, a més de tenir esperit empenedor, decideixen emprendre des d'Andorra.

Malgrat que la realitat del país ha fet, fa i farà que, ja sigui per petitesa o ja sigui pel seu enorme entorn, avui europeu –que sempre va al davant–, apostar per Andorra no sigui evident, a cada generació sorgeixen persones disposades a fixar part o tot el seu propòsit vital en el desig de triomfar.

Aquest ha estat el cas de l'Enric Palmitjavila i Ribó, nascut a casa Ricart de Vila, a la parròquia d'Encamp, el 2 d'abril de 1937 i mort el 19 de setembre passat Andorra la Vella.

Dotat d'una gran energia i dinamisme, va emigrar de jove cap a Alemanya, França i Anglaterra, amb el seu amic de tota la vida Pere Besolí i Solé i soci en alguns negocis o empreses (Andimesa, Profinsa...), i va tornar al país abans dels 30 anys.

Com varen escriure M. Ronchera i M. V. Turmo el 2005 en el llibre *Pioners. Testimoni dels emprenedors d'un país*, editat per Andbank, els factors clau de les seves empreses eren "...la innovació, la tenacitat, la visió, el dinamisme, l'oportunitat del país, la capacitat d'adaptació, l'equip..."

La família també hi ha tingut un paper importantíssim en la seva vida, amb la Pepita i els fills, Jaume, Ramon, Xavier i Cristina, tots els quals han acabat dins *l'equip*.

Com a empresari ha generat riquesa en els sectors del comerç, l'immobiliari, la perfumeria i l'energia, entre d'altres, en el

Homenatge a Enric Palmitjavila i Ribó

ENRIC PALMITJAVILA I RIBÓ

darrer quart del segle xx i primer quart del XXI, i ha forjat la nova Andorra que avui ens sorprèn i ens convoca al repte de continuar en la seva transformació aportant-hi millores en tots els àmbits i segons les nostres capacitats.

Era conscient que millorant sol no es va enlloc i que de les millores se n'havia d'aprofitar tothom.

Les seves qualitats personals d'honradesa, sinceritat i capacitat de treball les va saber complementar amb les del seu soci i amic enèrgic, ràpid i apassionat per formar un tàndem poc habitual en el món de l'empresa. L'acceptació de les limitacions de les seves capacitats també ha estat una gran qualitat, i d'aquí la importància de l'equip.

La unió fa la força, divisa andorrana per excel·lència, no podia ser altrament.

L'andorranitat també ha estat una de les seves grans qualitats. Ha adquirit, conservat i recuperat patrimoni tant tangible com intangible i molt més. Una andorranitat oberta al món i a l'humanisme, amb un interès per la cultura entesa àmpliament.

Entre les seves virtuts també l'ha acompanyat l'idealisme, qualitat que el feia alhora visionari, imaginatiu, romàntic, intuïtiu, reservat i discret.

Un idealisme que va tenir l'ocasió d'estructurar i educar al seminari d'Urgell.

Segurament aquest idealisme el va fer interessar pel progrés d'Andorra, a través de càrrecs polítics o institucionals com el de conseller general (1997-2001) o cònsol honorari d'Alemanya (2004-2014).

I li va fer tenir sempre interès intel·lectual pel món, la història, Andorra... D'aquí la seva passió per recollir el coneixement a través dels documents i llibres antics, de vell, incunables, o adquirint biblioteques senceres com les de Bonaventura Riberaygua i Argelich, Melcior Font i Marsà, Joan Riera i Simó, o una part de la dels d'Areny-Plandolit, o la seva col·lecció de llibres del Quixot de totes les èpoques, o el seu interès per les guerres carlines del segle XIX, o...

La seva relació amb el món de la cultura també el va dur al mecenatge. Va dotar el premi Tristaina de periodisme, a través d'Andimesa, en la Nit Literària andorrana del Cercle de les Arts i les Lletres.

També va ajudar en l'edició dels llibres *Ex-Libris* i altres gravats de petit format de Sergi Mas, el *Recull de Conferències 2004* de la Societat Andorrana de Ciències o el número 25-26 de la revista *Àgora*, l'any 2014, que homenatjava Joan Riera i Simó. Amb *Àgora*

Cultural es va desplaçar a Montserrat el 2002 en ocasió del lliurament del primer premi Àgora Cultural al pare Cebrià Baraut i Obiols. No va tenir temps per realitzar un projecte que portava al cap de molt anys i fins i tot tenia el projecte arquitectònic dels edificis rehabilitats, fet per l'arquitecte Antoni Molné i Sauquet, per fer-lo realitat: una fundació a les Bons especialitzada, entre d'altres temes, en el carlisme. En part per la llarga crisi econòmica que hem viscut i en part després per falta del marc adequat i finalment pel poc atractiu del marc legal relatiu a les fundacions.

Com ha escrit l'Antoni Morell i Mora, l'Enric Palmitjavila i Ribó ha estat un gran humanista "que sabia que som les coses que hem llegit d'aquells que han escrit abans que nosaltres". Gràcies, Enric, per tot el que has creat i aportat a Andorra, desitjant que tot allò que has unit ni se separi ni es perdi. ■

Per Simó Duró i Coma

Els elogis van destinats a un andorrà culte i amant de les lletres i de l'art.

Una sòlida formació clàssica, reforçada per unes bases de llatí fan que el nostre homenatjat mereixi uns qualificatius poc sovint utilitzats per als homes savis i discrets, i prudents, que sabia engendrar el nostre país i la nostra terra segles ans.

El seu anhel l'ha impregnat d'un bagatge intel·lectual palesat en un interès especial pels documents i relligats antics, rars i preciosos, sigui per la seva procedència, per la seva genuïtat o per les seves il·lustracions i enquadernacions que singularment divulga; sovint documents ignorats que ha descobert dels seus refugis l'escandall *sui generis* dels quals tramet al curiós que li ho demana. Pontifica per la seva vàlua i la consideració que mereix la versió que en el cas es contempla... en tants altres l'antifoner de Sant Romà de les Bons, els Còdex, el *Beatus*, etc.

La seva afecció bibliòfila té com a companyia una preferència per a l'art pictòric que representa realitats externes i concretes sobretot les obres conceptuades durant els cinquanta primers anys del segle passat.

En resum, el nostre elogiat és un considerat adepte a cultures, tradicions, història, lingüística i des de fa trenta-quatre anys copatrocina un premi a la Nit Literària.

Enric Palmitjavila, lliurant el premi Tristaina de periodisme a mossèn Ramon Rossell, a Encamp el 1989

Enric Palmitjavila, representant d'Andimesa, amb Robert Pastor, guanyador el 2001 a Escaldes-Engordany

Enric Palmitjavila, representant d'Andimesa, lliurant el premi als guardonats Alex Terés i Toni Ubach el 2000 a Sant Julià de Lòria

Els articulistes, els escriptors, els gasetillers i els reporters han vist premiats les seves composicions, galerades o treballs escrits o virtuals mercès al mecenatge d'Andimesa, patrocinadora del premi Tristaina de periodisme.

Els nostres preconitzadors són l'Enric Palmitjavila i Ribó i en Pere Besolí i Solé. Aquest llarg, fidel, constant i ininterromput agraït suport mereix un reconeixement públic.

El Cercle de les Arts i de les Lletres de les Valls d'Andorra vol, senyor Enric Palmitjavila, dignificar la vostra contribució. Ordino, Auditori Nacional, 27 octubre de 2011. ■

Homenatge a Enric Palmitjavila i Ribó

Enric Palmitjavila, lliurant el premi Tristaina a Joan Peruga, 1994 a Escaldes-Engordany

Enric Palmitjavila, el ministre de Cultura Albert Esteve, Elena Riera i mossèn Ramon Rossell en la presentació de la revista Àgora 25-26, 20 de novembre del 2014

Homenatge a Joan Escaler i Calva

Per Simó Duró i Coma

M'escau, en nom del Cercle de les Arts i de les Lletres de les Valls d'Andorra, proclamar els mèrits d'un ciutadà andorrà, d'un bon *pater familiae*, d'un dilecte component d'una *domus* d'Escaldes-Engordany.

Neix a Oliana, vila i entorns que tan amorosament pinzella, que tan poèticament descriu i ensems culturalitza el nostre company i col·laborador Jordi Pasques.

Tots els membres de la família Escaler-Calva pouden benestar, humilitat i cultura en la seva molt dinàmica localitat.

En Joan és un cúmul del bo d'allí però també d'aquí.

En Joan Escaler és una persona activa, emprenedora. Té molt bon cor; és un home de pau; li agrada ajudar. No vol mai que les coses es precipitin vers l'absurd o que s'espatllin. Prefereix l'ús del mot tàctic a tot acord imperiós quan eix vol dir trencament... Hom així el descobrí en una assemblea magna.

El Cercle ha trobat en la persona de Joan Escaler i Calva atenció, gentilesa, senzillesa. Com a conseller general de les Valls afavorí l'expansió de la cultura encoratjant actes i amb un just finançament públic.

En l'àmbit personal sense escatimar esforços i ajudes dins el món de les arts i de les ciències ens permeté conèixer artistes i conferenciants del vessant sud del Pirineu. Eixos animaren els nostres calendaris amb col·loquis, exposicions i tot el que es podia aprofitar qualitativament. Joan Escaler se sumava amb d'altres fidels als actes organitzats per la nostra entitat sempre que ho podia, del contrari se'ns excusava. Visqué intensament jornades i concentracions culturals, jocs florals infantils i juvenils de la llengua catalana. És un excel·lent assidu de les Nits Literàries. L'any 1978, Escaldes-Engordany, domicili social de l'entitat, n'acollia la primera edició. Existiren guardons, jurats i guardonats. Ningú no pot imaginar amb quina espontaneïtat l'empresari Escaler ens acordà el finançament d'un premi. D'ençà, aquest patrocinador acompanyat pels seus, any rere any, lloreja l'escollit pel jurat del premi Joan Escaler d'assaig literari.

Joan Escaler i Calva, mecenes espontani, bonhomíós i humil mereix la consideració del Cercle de les Arts i de les Lletres. Per acord de junta volem que quedi present en la memòria col·lectiva. (2009) ■

Joan Escaler i Calva amb Marc Forné i Molné, cap de Govern, el 2001

El poc que sé de vós... us ho diré...

Per Maria Marquet i Mandicó

Al senyor Joan Escaler Calva, que ens deixà el dia 4 de juliol del 2016

Ja m'agradaria dedicar-vos una pàgina per glossar la vostra figura, aprofundir en la vostra personalitat amb dades diverses, com li escau tan bé al nostre amic Simó Duró. Hi té la mà trencada. El cas és que el que sé de vós, senyor Escaler, se circumscriu únicament i exclusivament a la Nit Literària andorrana. Tot i així m'animo a parlar de vós, tal com us veia... Hi posaré el meu seny i saber, pel respecte que us tinc, per la confiança que ens transmeteu i per tot allò que us explicaré...

Des de les albors de la Nit Literària, any rere any, sense defalliment vam poder comptar amb la dotació del vostre premi Assaig literari, Sant Miquel d'Engolasters. Així hem anant desgranant els anys... Fins a 40... En fa dos que no ens heu acompanyat, a la festa de Canillo, l'any passat, i a la d'Encamp, aquest any, novembre de 2017.

Recordo amb emoció les primeres edicions dels premis. Us veníem a saludar els tres membres del jurat. Éreu una persona afable però reservada, ull lluent, posat elegant, amb un mig somriure, paraules comptades, to mesurat...

Confesso que m'intimidava la vostra personalitat tan discreta. No us vèiem

Joan Escaler Calva

Maria Marquet, Joan Escaler i el premiat Francesc Navarro, a Andorra la Vella el 2013

Joan Escaler i Calva, lliurant el premi a Antoni Morell i Mora, el 2001

arribar i quan us teníem al davant imaginàvem que havíeu vingut de puntetes. "Senyor Escaler, què us sembla el premi d'aquest any", us demanàvem? Ens miràveu, respectuosos, somrient, i semblàveu dir-nos: "el jurat té la paraula". Ens fèieu confiança. Mai no ens vàreu fer cap observació de cap mena i vàreu lloar sempre la nostra tasca de jurat.

Puc dir sense por d'equivocar-me que durant aquesta tirallonga de novembres nevats, sovint gèlids, preludis d'un hivern proper, sempre ens vàreu acompanyar al lliurament dels premis a totes les parròquies. No recordo cap absència vostra. Era reconfortant retrobar-vos, saludar-vos i sense més preàmbuls anar per feina: preparar la lectura de l'acta.

En l'edició del 2016, a Canillo, se us va trobar a faltar. Feia poc que ens havíeu deixat. La vostra absència es va fer notòria al moment de la lectura i el lliurament del vostre premi. Uns instants abans, encertadament, l'amic Jordi Pasques va demanar al públic guardar un minut de silenci per tal d'honorar la vostra memòria. Va ser commovedor.

Enguany, a Encamp, se'm va fer estrany no trobar-vos. Un cop saludats, a mesura que anàvem entrant a l'hotel, president, sots-president, Copríncep Episcopal, jurat, guanyadors, editor, amics i amigues i l'entranyable Canòlic, que ens rebia amb els braços oberts, us vaig buscar... No seria sobrer dir que no devia ser l'única a enyorar el vostre posat discret amb mirada atenta i aquell mig somriure tan vostre. No hi éreu, és clar que no! Ara penso, amb emoció continguda, en aquell sentiment de timidesa que m'infoniau. Mai no el vaig superar! Però el vostre record perdurarà en el temps, sempre, especialment en les properes edicions de la Nit Literària... Sé de ben segur que no us podré oblidar, benvolgut i admirat patrocinador. Ha estat un privilegi haver-vos conegut. Gràcies, senyor Escaler! ■

Andorra, bressol de creativitat artística?

Per Miquel Clua i Peña

La meua estada fins fa poc al capdavant d'editorial Límits amb el Marc Miró m'ha ofert l'oportunitat de descobrir la tasca immensa que durant més de vint anys ha fet aquesta editorial, fundada el 1993 per Maria Àngels Vilana i Xavier Zabala, d'una forma humil i discreta, però il·limitadament ambiciosa quant a la qualitat literària de les seves publicacions. Molt aviat, en les primeres visites als principals llibreters de Catalunya i en els primers contactes amb la premsa especialitzada, vam copsar la profunda petjada que havia deixat l'excel·lent criteri literari dels editors en l'edició en llengua catalana. Agradablement sorpresos, vam sentir amb bastanta freqüència l'expressió "perla literària" per referir-se a alguna anterior publicació. I no és exagerar dir que Límits ha permès o facilitat el descobriment de determinats autors a editors en llengua castellana. Res no és casual, però: dels 32 títols publicats fins al 2013, els autors acumulen 49 premis literaris, entre ells un Goncourt i un Renaudot, 12 dels títols han gaudit d'una versió cinematogràfica o televisiva, i un, d'una versió teatral.

Es podria dir que Límits, sense pretendre-ho i a petita escala (no deixa de ser una

microeditorial), ha estat una mena d'ambaixador cultural que ha tramès una imatge del nostre país que se situa als antípodes de l'habitual. Com ho són els nombrosos –tenint en compte les nostres dimensions– escriptors autòctons que els darrers anys han acreditat la qualitat de les seves obres, sobretot Runer avall, però també Arieja amunt. O, sense pretendre ser exhaustiu, el *death metal* progressiu de Persèfone, la guitarra solista d'Oriol Vilella, el baix de Landry Riba, les cordes de l'ONCA, les imatges de Jaume Riba i d'Àlex Tena, les instal·lacions de Land Art que admiren milers de turistes, el festival de l'audiovisual Ull-nu que cada cop rep més obres i de més qualitat de fora els nostres límits, o els actors de cinema i de teatre que comencen a despuntar lluny d'aquí. Tots aquests exemples tan diversos tenen en comú no solament la qualitat que se'ls reconeix sinó també l'ambició artística, la transversalitat social i cultural, l'aposta per l'experimentació i pel risc, així com el fet de no renunciar a una identitat local des de la qual –sense complexos– salten a la universal i s'enlairen sobre barreres estereotipades i límits imaginaris autoimposats que seguim tenint en altres àmbits. El millor, però, és que no semblen brots aïllats. Emergeixen d'un caldo de cultiu cada cop més dens: de més i millors actuacions musicals i de dansa, funcions teatrals, presentacions de llibres, exposicions, xerrades... En definitiva, d'una agenda.ad cada dia més atapeïda.

Fa un parell d'anys, en Vicenç Villatoro preguntava a Joan Peruga, Albert Salvadó, Iñaki Rubio i Albert Villaró, en una taula rodona

en el marc de la Setmana del Llibre en català de Barcelona, amb el títol *Andorra, bressol de noves veus literàries?*, que passava a Andorra perquè es produís tal eclosió d'autors literaris (i la llista és més llarga) capaços de seduir el públic català. És clar que la intenció no era respondre en 45 minuts a una qüestió tan complexa, sinó plantejar el tema i obrir un debat que es podria traslladar a gairebé tots els àmbits de la creació artística i cultural del país. Sembla, doncs, que comencem a recollir els fruits del que a partir dels anys 50 del segle passat van sembrar les inquietuds de pioners com Bartomeu Rebés, Joan Roure, Esteve Albert, Manuel Anglada, Sergi Mas, Josep Viladomat, Lluís Capdevila, Josep Alsina, Valentí Claverol i altres, que a més de la seva obra ens han llegat els marcs associatius i els lligams relacionals que van crear i que han fet possible que, a poc a poc, la seva vitalitat creativa i el seu humanisme anés traspuant a capes més àmplies de la nostra societat.

El cas és que avui podem afirmar que gaudim d'una certa salut en l'àmbit artístic i cultural que hauríem de preservar perquè és el que ens pot salvar de diluir-nos en la creixent uniformitat cultural, de perdre'ns entre les postveritats que ens inunden per la via dels mitjans de comunicació i les xarxes socials, o d'alienar-nos amb la mediocritat de l'oferta televisiva. El millor que podem fer, més enllà de demanar que s'augmentin les subvencions culturals, és llegir els llibres, omplir les sales, participar i comprometre'ns. ■

4 generacions - 4 nadals

Per Denisa Font i Torres

1a generació

Principi del segle xx a partir del 1915

Besavis avui: eren nens en aquell temps, vivien en un poblet d'alta muntanya.

Festes de Nadal: del pare Noel no se'n parlava. Se celebrava el naixement de Jesús. La nit de Nadal els joves passaven per les cases a cantar i recollien coques fetes al forn de llenya per les dones de la casa. El dia de Sant Esteve se les menjaven a la fonda del poble. També aquella nit feien una foguera a la plaça i ballàvem al seu voltant.

A la matinada la gent gran anava a matines (missa de l'aurora). El dia de Nadal s'anava a missa i a rosari. Els dies de Sant Esteve i Sant Joan també eren festes de precepte.

La nit de Reis els nens posaven un plat a la finestra i l'endemà hi trobaven una presa de xocolata, algun centim i una poma; res de joguines.

Aquells nens i nenes eren feliços amb aquelles quatre coses i als Reis se'ls imaginaven perquè no n'havien vist mai cap imatge.

2a generació

Anys 40 - 50

Padrins avui

Molts infants d'aquell temps anaven a l'Escola francesa, on ja es parlava del pare Noel i es feia l'arbre de Nadal.

El pare Noel venia a l'escola i portava material escolar (llapis, gomes...) i caramels.

Ja se celebrava la missa del gall i en sortir es reunien alguns veïns i menjaven xocolata desfeta, coca i vi bullit.

El pare Noel no passava per les cases.

Per Reis també es posava el plat a la finestra i els Mags ja portaven joguines (nines, soldats de plom, trencaclosques, monedes de xocolata).

El pare Noel i els Reis es veien en llibres i estampes però no a la televisió, perquè no existia. També els nens d'aquell temps esperaven amb il·lusió la vinguda dels Tres Mags. Les celebracions religioses eren encara les més importants.

3a generació

Anys 70 - 80

Pares d'avui

L'audiovisual ja existeix: televisió, vídeos, pel·lícules, cassetts, etc. El pare Noel ja es veu pels carrers, botigues, avets, decoracions, il·luminacions... El pare Noel ja surt abans de les festes per anunciar la bona nova.

Quasi tots els infants ja reben els seus regals,

sigui a l'escola o a casa. I per a tots passen els Reis a la plaça del poble i a casa.

Les joguines s'han sofisticat: trens elèctrics, nines que parlen, caminen. En aquella època tots tenien regals més o menys cars.

També es fan més pessebres a les cases, *réveillons* i molta gatzara.

La il·lusió dels nens per l'espera d'aquells personatges és la mateixa de sempre.

Les celebracions religioses continuen sent importants però no gaudeixen de tanta assistència.

4a generació

Principi del segle xxi

Tothom sap com es passen les festes avui dia. L'anunci de Nadal ja comença dos mesos abans; als carrers, a les botigues i a les bústies amb una profusió de catàlegs de publicitat.

La màgia d'aquestes festes existeix sempre al cor dels infants, però les noves tecnologies han suplantat les joguines tradicionals. Desitgem que se'n faci un bon ús.

Aquest relat no és un conte sinó la història de quatre generacions d'una família andorrana que han passat juntes els quatre nadals.

Penso que en un esdevenidor pròxim hi pot haver fins i tot cinc generacions juntes celebrant les festes, ja que l'esperança de vida s'està allargant. ■

Matí. Ferro i pedra
Travertí 110 x 30cm

Emma Regada i Garbayo

Emma

Muntatge d'inauguració de la instal·lació "Llitgam". De la pròpia artista en la Biennial de Land Art 2017. Roc del Quer, Canillo

Desfilant. Muntatge de crítica contra els estereotips. Portal de l'Àngel, Barcelona. 2014

Muntatge amb l'artista Alicia Frankovich de Nova Zelanda. Fira d'art SWAB de Barcelona. 2015

Muntatge, redescobrint la natura "Improvisació" Per al festival d'Art Contemporani Comartpedrosa. Comapedrosa, la Massana 2017

Primera part

Ja des de petita estava molt lligada a l'art i quan vaig tenir l'oportunitat, me'n vaig anar a Barcelona per estudiar Belles Arts. Allà vaig descobrir la *performance* i l'escultura, les dues disciplines que m'han acompanyat i m'acompanyen en el meu creixement artístic i personal. També vaig realitzar el màster d'educació artística, que m'ha donat les eines necessàries per impartir tallers creatius que poc a poc es van convertint en un gran projecte on l'art esdevé una eina d'expressió i coneixement personal.

Moltes vegades m'han dit que per tenir un treball consolidat hauria d'escollir una sola disciplina. Jo crec que no és al treball a què vull donar forma, sinó a mi mateixa. L'art sempre m'ha servit com una eina bastant terapèutica, m'ha ajudat a superar pors, a expressar-me i a obrir-me mil portes per conèixer desconeguts, ja sigui el que m'envolta com jo mateixa.

"Amb l'escultura creio peces, amb la *performance* em creio a mi mateixa."

Les primeres *performances* que vaig realitzar venien de la necessitat de criticar els estereotips i prototips que la societat utilitza per etiquetar-nos, etiquetes que ens imposen i que moltes vegades acabem creient que són nostres. Aquestes em van permetre alliberar de la ràbia i frustració de males experiències viscudes.

Però amb el temps vaig sentir que no quedava cap rancúnia, que aquella por de les mirades i crítiques havia desaparegut, tan sols quedava una passió per treballar amb el desconegut, amb la incomoditat, crear nous vincles amb l'espai, el que ens envolta i amb un mateix.

D'aquesta manera el carrer esdevé el millor escenari, un joc amb l'imprevist i la sorpresa. Els meus referents principals de *performance* són Xavier Le Roy, Franz-Erhard-Walther, Marie-Ange Guilleminot i la gran Marina Abramovic, tots ells treballen el vincle i la introspecció.

Segona part

D'altra banda, em vaig enamorar de l'escultura des del primer dia que vaig agafar una escarpra i un mall. Els materials, el seu tacte, les vetes de la pedra i la fusta, l'olor del ferro oxidat i el treball de tots tres em van captivar des del principi.

D'aquesta manera vaig deixar d'escriure poesia i vaig començar a esculpir-la.

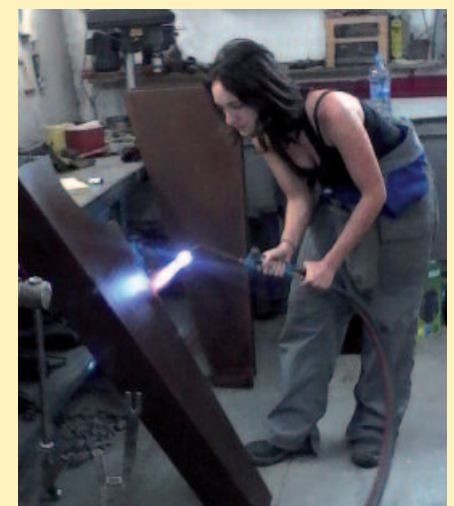
La temàtica de les meves obres també parla del vincle, no tant amb el desconegut sinó amb el record.

En arribar a Barcelona em sentia lluny de casa, no per la distància però sí per la calor del niu, així que vaig començar a donar forma als materials de manera que expliquessin la nostàlgia i, alhora, les ganes de volar que sentia.

Fustes amb les arrels cimentades en el fons de la terra però que alcen els braços intentant tocar el cel. Pedres que rodolen, cauen i s'emporta el riu. I ferro que surt de les entranyes de la muntanya embolcallant, abraçant o pressionant les pedres i les fustes encara verges, pures i innocents perquè no marxin.

Però el pas del temps és inevitable i els lligams que crea el cor són tan o més forts que els de les arrels, i un dia acabem aixecant el vol.

Actualment treballo en un taller particular d'Andorra, on realitzo escultures i diversos projectes artístics de direcció i decoració artística. ■

Treballant en el Taller realitzant "Record VII, Mare" l'escultura

Mulla't per la cultura. Muntatge d'inauguració de l'acte d'entrega de premis d'Àgora Cultural el 2017. Vestíbul del Consell General, Andorra la Vella

Record V. Opressió. Ferro i pedra Ulldecona 9,50 x 43,50 x 30 cm

Guardiola de Sang. Ferro i marbre. 190cm x 69cm x 30cm Monument públic en honor als donants de sang, per a l'ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia

Record I, Bressol. Ferro i fusta 42 x 42 x 19 cm

Impartint el taller de muntatge introspectiu "¡Calla y siénteme!". Bonemaison, Barcelona 2015

Currículum

Currículum Vitae

Dades personals:

Emma Regada i Garbayo

Naixement: 17 de juny de 1993 a Andorra la Vella

Mail: emmaregada.art@gmail.com

Web: www.emmaregada.com

Estudis finalitzats

- 2016. Títol del màster en formació artística.
- 2015. Títol de Belles Arts de la UB.

Exposicions i participació cultural

- 2017. Creadora i presidenta de la comissió de cultura del FNJA.
- 2017. Exposició *Comartpedrosa*, a la galeria Pilar Riberaygua.
- 2017. Exposició col·lectiva a la galeria Agüí d'Andorra.
- 2017. Participació al festival Comartpedrosa.
- 2017. Escultura pública *Guardiola de sang* en honor als donants de sang. Sant Sadurní d'Anoia.
- 2017. *Performance Mulla't per la cultura*, al Dia de la cultura d'Àgora Cultural del Principat d'Andorra, repartiment dels premis Àgora.
- 2017. Participació en la II Biennial de Land Art d'Andorra amb vídeo, escultura i *performance*.
- 2017. Exposició individual d'escultura amb la galerista Paqui Delgado. Sant Sadurní d'Anoia.

- 2017. Directora d'art del curtmetratge *The bride*.

- 2016. Directora d'art del rodatge *Impacto*.

- 2015. Participació en SWAB, festival d'art de Barcelona.

Premis

- 2017. Premi Millor artista Jardins d'Art d'Ordino.
- 2015. Becària de la Fundació Crèdit Andorrà.
- 2012. 1r premi de la categoria videoart en el VI Concurs Sergi Mas, Andorra.
- 2011. 1r premi de pintura, Hospitalet de l'Infant.
- 2010. 2n premi de pintura, Hospitalet de l'Infant.
- 2010. 2n accèssit del 1r Concurs de disseny i reciclatge Formes. Seu d'Urgell.
- 2002-2010. 23 premis d'escriptura (poesia, prosa i teatre).

Simposis

- 2017. Simposi d'escultures de neu d'Andorra, Pas de la Casa amb Sabina Vilagut Vòrtex.
- 2015. Simposi d'escultures de neu d'Andorra, Pas de la Casa *Mirador de Neptú*.
- 2015. Simposi d'escultura de Finlàndia, *Pinsiö*, amb l'escultor Lluís Ribalta Coma-Cros.

Homenatge a Montserrat Porta i Caula

Montserrat Porta i Caula. Peça fonamental de la modernitat a Andorra

Per **Alfons Valdés i Puig**

Fa molt temps que no parlem. Te'n vas anar un bon dia del gener del 2013, a la Pera. Girona.

Ja han passat quatre anys.

La llarga malaltia t'havia reduït la mobilitat. John Morrison, el teu amic i company de tota la vida, s'ocupava de tu.

La masia, Can Noguer, és àmplia i hi tenies animals, com sempre havies desitjat, recordant la teva infància a Tarragona. Els teus fills, Tom i Fiona, també s'ocupaven de tu. Últimament havies tingut la gran alegria de tenir a la teva néta, Martina.

No puc parlar amb tu, però sí enviar-te aquest missatge, a la dimensió enclaustrada on vas viure i on vas participar en la vida de tots nosaltres.

Ens recol·lectaves, recol·lectaves artistes i creies en ells. Esperaves una nova modernitat a Andorra.

En aquells anys érem més joves i exposar a Andorra era fàcil.

Tots estàvem començant i la teva ajuda desinteressada ens va reforçar intensament. Treballaves al comú d'Encamp, on vas trobar la figura de Josep Dallerès, que confiava en tu.

Vas crear el Grup A, d'Andorra, i vas impulsar trobades i exposicions a França, Catalunya i Andorra.

També has comptat amb altres artistes d'Andorra.

Segurament, l'art i la família han sigut el motiu principal de la teva vida.

La teva actitud i comportament van millorar la vida de tots nosaltres.

Amb admiració i agraïment, he redactat aquestes paraules.

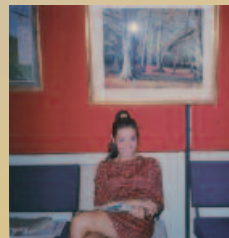
Gràcies per tot, Montse.

Andorra la Vella, novembre del 2017 ■

Durant les Jornades del Color, al Pallars Jussà, un encàrrec que li va fer la Generalitat, d'unes jornades culturals que van ser tot un èxit

A la Sala Claverol el 1967

Per **Antoni Ubach i Mortés**

Vaig conèixer la Montserrat i el John en una exposició d'obres del John Morrison a la sala que hi havia a la botiga Claverol (suposo que ja era a l'avinguda Meritxell). A l'època, i malgrat la fotografia on la Montserrat porta una *mini jupe*, la parella eren uns *hippies* vinguts a Andorra; eren la premonició d'aquell any 1968 que va ser l'eclosió de tots els moviments de revolta que van canviar el món (Estats Units, França, Mèxic, Txecoslovàquia etc.).

La vinguda dels anglesos a conseqüència de la caiguda de Malta de l'imperi britànic ja havia començat, però aquests eren uns anglesos diferents, perquè la Montserrat Porta Caula era l'esposa del John Morrison, però també era la néta de Francesc Caula, de Sant Joan les Fonts, gran intel·lectual d'Olot.

Al final d'aquests anys 1960, a Andorra hi havia força gent que parlava anglès, hi havia restaurants regentats per anglesos (el més famós El Faisà, al Cap del Carrer d'Andorra) i ens va costar un temps entendre que la Montserrat no era anglesa sinó que era d'Olot. La integració de la parella Montse i John es va fer a Encamp, on vivien.

La segona època de molta relació amb la Montse és quan va ser responsable de cultura al comú d'Encamp. Va organitzar, llavors, moltes exposicions importants: la que més recordo és la de Tharrats, pintor del grup Dau al Set, que m'estimava molt per la seva saviesa de l'art, que havia conegut el Chirico, que en aquells moments (anys 80 i 90) era un dels meus ídols. Una de les peces d'aquella exposició es va quedar a Andorra; si encara hi és, seria important que participés en una exposició, sobretot després dels problemes de les obres de Tharrats amb les falsificacions. Aquesta obra, en efecte, va ser venuda directament per Tharrats, sense intermediari. El filòsof de Dau al Set, Arnau Puig, era també molt amic amb la Montse i la va ajudar en les seves tasques d'animadora cultural.

El tercer període de relació amb la Montse que recordo amb més tendresa és l'últim temps de

la seva vida, al mas Noguer, a la Pera. La Montse va passar uns moments molts difícils quan va haver de vendre el mas Pere Caula a Sant Joan les Fonts.

La compra del mas Noguer i passar de la Garrotxa a l'Empordà van ajudar a curar les cicatrius de la pèrdua del mas Pere Caula.

Mas Noguer és un lloc idíl·lic de l'Empordà, on tenia per veí l'arquitecte Manolo Núñez, personatge extraordinari que havia conegut els anys 1960 en l'equip de Ricardo Bofill i que vaig retrobar entre el mas Noguer i el castell de Púbol.

El motiu de les nostres trobades al mas Noguer és que havíem d'acompanyar-hi el Sergi Mas.

Totes aquelles trobades quedaran per a nosaltres en un record inoblidable de la Montse, amb el John, paradigma de la flegma britànica; amb la Fiona, el Quim i la Martina, i amb el Tom. El Sergi Mas no parava de provocar atacs de riure que alleujaven l'estat d'ànim de la Montse i de tots nosaltres; si a més anàvem a veure l'iconoclasta Xico en el seu bosc això ja era una festa.

Aquesta imatge de la Montse rient és el millor record que guardarem d'ella. ■

Montse portrait 1 John Morrison

Per **Francesc Rodríguez i Rossa**

No recordo quan vaig conèixer la Montserrat. Suposo que devia ser a principi dels anys 80, quan una colla d'entusiastes inconscients vam decidir donar nova vida a la Unió Pro-Foment i Turisme d'Encamp. De seguida es va establir entre nosaltres una amistat sincera, esperonada per l'interès mutu per l'art. Poc temps després, quan vaig assumir la presidència de l'associació, la Montse va ser un suport indispensable per poder deixar en les millors mans les iniciatives que des de la institució dedicàvem al món de la creació, centrades bàsicament en la presentació de l'obra d'artistes del país, que organitzàvem en una sala minúscula que servia tant de despatx com de sala de reunions o de sala d'exposicions.

La Montse tenia clar que l'art que existeix només és el que es visualitza. Per això mostrava un interès particular a aconseguir intercanvis –ja fos entre artistes o institucionals– per poder portar a l'exterior l'obra dels creatius del país i donar a conèixer a Andorra la d'artistes d'arreu. En aquest

marc, recordo gratament els viatges efectuats cap a terres catalanes –especialment les comarques gironines, que pel seu origen eren les que millor coneixia–, sovint en hores intempestives, a bord d'un escarabat cansat però que no defallia, i que acostumaven a tenir com a primera parada el Mas Peracaula de Sant Joan les Fonts, la casa pairal de la família.

Quan visitàvem el taller d'un artista, en primer lloc no anàvem a veure l'obra, sinó la persona, sovint l'amic. Les relacions humanes eren essencials en el seu treball i les decisions s'havien de prendre en un marc personal de confiança i lleialtat. Per això no arribava a assimilar –i ara parlo ja d'anys més tard– que els seus arguments no poguessin –o volguessin– ser entesos a causa de motius burocràtics o polítics. En aquest sentit la podem considerar una rebel, que lluitava fins a l'extenuació –de forma dolça però ferma– per defensar unes posicions que per ella eren raonables i evidents i que, per tant, no admetien oposició.

La Montserrat era també una persona que sabia reconèixer els que li feien costat, i sabia molt bé en qui poder confiar. La seva particular personalitat i la seva manera de fer li van suposar que, algun cop, qui no la coneixia prou bé la tractés d'il·lusa; gran error. I entre les persones de les quals tenia clar que rebia un suport incondicional i necessari destacava especialment la seva família: el John, la Fiona i el Tom; també el seu pare. Més endavant, i en una situació ben diferent, la seva néta Martina li donava forces en la seva lluita permanent contra la malaltia. I encara que fos en el record, també li feia costat el seu avi, Francesc Caula, de qui parlava amb plaer i devoció, i que va ser, n'estic segur, qui li va obrir en un inici l'interès per l'art i per la història.

La vida no sempre va ser agraïda amb la Montse. Massa aviat, a la lluita teòrica hi va haver d'afegir la lluita física. Des que, a principi dels 2000, va haver de prendre la decisió de deixar de viure a Encamp, les nostres trobades van ser més esporàdiques. La darrera vegada que ens vam veure, a La Pera, tot i que ja molt afectada per la malaltia, la recordo encara plena de vida i d'entusiasme, positiva, generosa: la Montse de sempre, però una mica més cansada.

Succintament, aquest és el record que tinc de l' amiga Montserrat Porta i Caula. Encamp, desembre del 2017 ■

Symphony in blue, John Morrison

Montserrat Porta, la meua mare

Per Fiona Morrison i Porta

Va ser en primer lloc una gran mare. Ens va dedicar durant molts anys el cent per cent del seu temps, i es notava que ho passava molt bé fent-ho, sempre estàvem viatjant, fent excursions a peu o en bicicleta (algunes es podrien definir com a veritables aventures i expedicions), fent tota mena d'activitats que comportessin estar junts i aprendre coses plegats, no recordo avorrir-me mai.

Quan va començar a treballar, calculo que teníem uns 10 anys més o menys; va ser a la sala d'exposicions de la Valireta, a Encamp, organitzant exposicions, concerts, conferències i obres de teatre, on també ho passàvem molt bé, amb la sort afegida de viure prop la seva feina. Recordo molt bé quan van pujar els primers catalans que van pujar a l'Everest, amb l'expedició *Hem fet el Cim*, i ens van parlar de la seva aventura envoltats de fotografies de l'expedició; recordo també l'exposició d'escultures de Rufino Mesa, Grau Garriga, John Morrison (el meu pare), Miró i moltes més. Sempre em va agradar acompanyar-la als estudis dels artistes. Recordo que sorgien converses molt interessants. Cada estudi era un món per descobrir. A molts els he anat retrobant i fins i tot he continuat les amistats que va començar ella.

Sempre que podia l'acompanyava i l'ajudava a muntar les exposicions que es feien fora d'Andorra. Recordo que moltes vegades no ens ajudava ningú i que ho fèiem tot entre les dues. Amb ella vaig aprendre que era tan digna la feina de fer un forat a la paret com la de fer un discurs sobre una obra, un artista o bé comissariar una exposició. De fet, feia realitat exposicions que sense la seva dedicació no haurien estat possibles. Els artistes d'Andorra van tenir molta sort de tenir-la.

A més de tot això tenia criteri i ull artístic a l'hora de veure si un artista valia o no; el pas del temps ho ha anat constatant. Ho sé també perquè molta gent amb qui va col·laborar i treballar a Catalunya i França, gent realment important dins del panorama artístic actual, han valorat sempre la seva tasca i la seva trajectòria, a més de mostrar admiració cap a la seva persona.

A Andorra va crear el Grup A, amb artistes d'Andorra amb l'objectiu de fer-los sortir del país i fer-los conèixer. Va col·laborar amb en Josep Canals, de Sant Cugat del Vallès, en la Mostra d'artistes Catalans, que va fer

Art Jonction de Niça, on hi va portar la Marta Lucena i l'Helena Guàrdia

Currículum de Montserrat Porta i Caula

(a partir d'agendes conservades i dossiers)

Grup A i Artistes d'Andorra a l'estranger

1985 Inaugura el Grup A a Lleida, sala Gosé (juny)

1988 Artistes d'Andorra a la sala d'exposicions de La Caixa de Barcelona a Lleida (juny)

1988 Grup A a Cotlliure (octubre)

1985

- El mes de juny va a la fira de Basilea
- Mostra d'Art Contemporani a Encamp (gener). Comú d'Encamp
- Muxart (febrer-març). Comú d'Encamp
- Rufino Mesa (novembre) *El Toro y la Sardina*. Comú d'Encamp
- Grau Garriga. Comú d'Encamp
- Rodolf Figuerola (març). Comú d'Encamp
- Francesc Ruestes (abril). Comú d'Encamp
- Hem fet el cim. Comú d'Encamp
- Claude Routier (maig). Comú d'Encamp
- 1985 Inaugura el Grup A a Lleida, sala Gosé (juny)

1986

- Grup 65, Lleixà, Ministrat, Roura (gener). Comú d'Encamp
- Happening a la neu Joaquim Domenec (gener)*
- Exposició homenatge a Picasso (febrer). Comú d'Encamp
- Josep Canals (març). Comú d'Encamp
- Quim Corominas, Alfons Valdés (abril). Comú d'Encamp
- Exposició *Joguets*, JM Joan i Rosa Carandell (maig). Comú d'Encamp
- Exposició *Llibre de Dalí* (juny). Comú d'Encamp
- *-A Arco es projecta el vídeo de la pintada a la neu d'en Barraca, a la galeria Expoart

1987

- Ruth Richard (gener). Comú d'Encamp
- Artistes d'Olot i experiència didàctica sobre Gaudí (Caixa Barcelona) (febrer)
- Grup A a Terrassa (març)
- Grau Garriga, pintura, escultura, tapís i projectes (abril)
- Grup A a Ceret (abril)
- Laurence Murati (dona de Claude Routier) (maig). Comú d'Encamp
- Nens d'Encamp / Expo Tortosa (juny)
- Grup Intercanvi Andorra. Comú d'Encamp
- Col·lectiva artistes d'Andorra (agost). Comú d'Encamp
- Roger Mas (setembre). Comú d'Encamp
- V Mostra d'art contemporani català en forma de biennal (octubre-novembre). Comú d'Encamp
- Exposició didàctica sobre Tharrats (gener). Comú d'Encamp

A Saint-Paul-de-Vence

1988

- Natàlia Senmartí (gener). Comú d'Encamp
- Vitralls de la Sagrada Família, Joan Crous (febrer). Comú d'Encamp
- Simbiosis de Cultura y Turismo, Motril (març). Comú d'Encamp
- Artistes sala Lleonard (abril). Comú d'Encamp
- Tapís Lleida (abril). Comú d'Encamp
- John Morrison (maig). Comú d'Encamp
- Grup A a Cotlliure (octubre)
- Artistes d'Andorra a la sala d'exposicions de La Caixa de Barcelona a Lleida (juny)
- N. S. USA (maig). Comú d'Encamp
- IV Mostra d'artistes d'Andorra (agost). Comú d'Encamp
- Joves conceptes estètics (setembre). Comú d'Encamp
- VI Mostra d'art contemporani català (octubre). Comú d'Encamp
- Exposició *Pallars Jussà o Retaules de Vic* (desembre). Comú d'Encamp

1989

- Coordinadora de les I Jornades del color, Pallars Jussà. Generalitat de Catalunya.
- Teatre Guinyol Didó de Jaume Queralt amb l'Espavilat a Encamp, Sala d'actes del Comú d'Encamp (desembre)

1990

- Coordinadora de les II Jornades del color, Pallars Jussà. Generalitat de Catalunya
- Karin Boldt. Comú d'Encamp
- Joseph Duncan (octubre). Comú d'Encamp
- Novellas i S. Pastó (desembre). Comú d'Encamp

1991

- Fiona Morrison (gener). Comú d'Encamp
- Joan Josep Vidal (març)
- X Premi internacional gravat Miniprint de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya* (abril). Comú d'Encamp
- Exposició de professors de l'Escola Municipal d'Arts Plàstiques de Balaguer (novembre). Comú d'Encamp
- Faust Campamà i Rafel Contreras (desembre). Comú d'Encamp*

1992

- John Morrison (juny). Sala d'exposicions del Comú d'Encamp

possible la participació d'artistes andorrans i va portar la mostra a Encamp. També va fer intercanvis culturals sobretot amb Catalunya i França. Si hagués tingut més pressupost segur que els artistes andorrans haurien pogut travessar més fronteres, perquè ella estava en contacte amb associacions, galeries i espais culturals de tot el món, molt interessats i encuriósits amb el que passava al nostre petit país.

Va treballar en comissariats per la Generalitat, com per exemple en les primeres i segones Jornades del color al Pallars Jussà. També va treballar de conservadora del fons d'art de la Fundació La Caixa, i durant uns anys va combinar aquesta feina amb la sala d'exposicions del Comú d'Encamp.

Sempre va estar molt interessada en la museologia, i es va fer amiga de l'associació internacional d'Amics dels Museus. Va anar a Mèxic a un simposi de museologia i l'any 1995 va crear el projecte del museu de la neu d'Andorra, un projecte molt ben dissenyat, amb geòlegs, historiadors, biòlegs, grafistes, paisatgistes, informàtics, climatòlegs, etc. però al qual malauradament ningú no va donar viabilitat. Hauria estat un èxit, n'estic segura.

Va ser just després de tornar de Mèxic que es va començar a trobar malament i es va començar a notar molt limitada per la malaltia. Per no oblidar el que va fer estic preparant, a partir de tots els dossiers i agendes que va deixar, una web perquè tothom que ho vulgui la pugui consultar. Quan llegiu aquest article encara no estarà acabada, espero poder mostrar-la el mes de febrer-març.

Una abraçada a tots els que la vàreu gaudir i estimar, que sou molts, que vàreu enriquir la seva vida i, de retruc, la meva. ■

Montserrat Porta, es un referent de la promoció de l'art fora del Principat d'Andorra

Montse portrait 3, John Morrison

Per Josep Canals i Gual

Recordo que la vaig conèixer, com no podia ser d'altre manera, en una exposició a la ciutat de Girona, en el any 1982, ella es va interessar molt pel que es presentava a la

Biennal d'Art Contemporani Català 1982, mostra itinerant per Catalunya i em va comentar la possibilitat d'exposar dita Biennal a la Sala d'exposicions que ella dirigia al Comú d'Encamp. Fou tant entusiàstica i ferma la Montserrat que aconseguir que a partir de 1984, la Biennal fos a partir de dita edició itinerant per Catalunya i Principat d'Andorra, fins ben entrat l'any 2000, després per diferents circumstàncies polítiques al Comú, la Biennal va deixar de ser itinerant pel Principat.

Al llarg dels anys aquesta Biennal va exposar els artistes més representatius en art contemporani que té Andorra, fet que va ajudar a descobrir els artistes andorrans a molts indrets de Catalunya.

Si el seu entusiasme fou bo per la Biennal, també ho fou per apropar primeres firmes de l'art català al Principat mitjançant les sales del Comú d'Encamp. Encamp es convertí durant força anys en un referent de l'art més compromès socialment a part de ser un petit indret dels Pirineus en què l'art actual es mostrava amb tota la seva força.

Gràcies a ella artistes com Grau-Garriga, Uclés, Muxart, i molts més de reconegut prestigi mostraren les seves obres en aquest indret.

Això ressenyat és sols una breu pinzellada del que Montse Porta va fer per fer despertar l'art actual al Principat d'Andorra.

Josep Canals i Gual

Galerista

Acadèmic de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi ■

Recordant l'entrançable Montserrat Porta

Montse portrait 2, John Morrison

Per Dolors Bosch i Agustí

Rebobinant temps passats, m'agrada aturar-me en el record dels moments que la vida m'ha sotragat amb circumstàncies atzaroses del tot favorables, de manera que m'han estat impossibles d'oblidar.

Una d'aquestes circumstàncies va ser la

sacsejada del tot saludable el dia que vaig conèixer la Montse Porta, una persona amable, afable i tendra en el tracte, i al mateix temps molt enèrgica en les seves resolucions agosarades, pel càrrec que tenia com a comissària de l'espai expositiu del comú d'Encamp. Una dona valenta que s'atrevia a anar més enllà dels paràmetres a l'ús amb exposicions i projectes que eren del tot avançats pels anys 80.

La recordo, entre d'altres, organitzant les Jornades de colors del Pallars Jussà, on es tractava de promocionar el fabulós paisatge de la comarca del Pallars Jussà, en contrapartida del Sobirà, que ja aleshores era del tot conegut. I com ho va fer? Convidant-nos a tota una sèrie d'artistes, que a part d'aconseguir poder gaudir de tot el que té aquesta comarca, també es tractava que els artistes fugíssim dels nostres cataus creatius per fer fils de connexió entre nosaltres i perquè creéssim espais de debat de música, de preguntes sovint sense respostes, tot admirant la gamma de colors, i de castells, i de... per finalment retenir a la nostra retina tot el que havíem arribat a contemplar en els dos dies d'estada a la comarca, i així portar-ho cadascun de nosaltres cap a casa a la tornada, per al cap d'un parell de mesos fer-ne pintures per ser contemplades en un espai expositiu (que ara mateix no recordo) del Pallars Jussà.

Un altre artista, en Jordi Bosch (*Barraca*), gràcies a la Montse va poder fer una de les propostes més innovadores del moment, que va ser pintar damunt de la neu del Pas de la Casa, amb tota una sèrie de pigments per fer-ne unes abstraccions fabuloses, que a partir d'aleshores el pintor va poder fer més tard en altres intervencions al Pakistan i al Nepal.

I bé, només explico això per donar relleu a la seva organitzadora i coordinadora, la Montse Porta. Ella, plena de paciència i agudesa mental, ho anava dirigint sense nosaltres adonar-nos-en, en quantitat de nogudes que sabia inventar-se per fer que l'art amb els seus artistes complementessin els somnis plàstics artístics més preuats. També la recordo que sempre anava acompanyada de la seva filla Fiona, que aleshores era molt petita, potser amb 7 o 8 anys, i sempre la seguia també arreu amb un posat de nena que no dubta que allò que la seva mare fa és important, tot despertant-li també la tafaneria d'una nena com ella, la d'anar descobrint per si mateixa el que més tard ha estat la seva gran afició i que l'ha transformat en tota una artista, i no és estrany. El seu temperament em recorda –i diria que és molt igual– sa mare. Penso que persones tan entranyables com la Montse em sembla gairebé impossible que hagin tingut enemics o enemigues en el seu pas per la vida; persones dolces, obertes i lliures, se'm fa difícil pensar que hagin tingut detractors. I ara mateix, quan penso en ella, se'm fa un nus a la gola en pensar que ja no és entre nosaltres. La recordaré sempre! ■

Et trobem a faltar, Montserrat

Per Sergi Mas i Balaguer

Sewing 1, John Morrison, 1977

No sé quan ni exactament com vaig conèixer la Montserrat i el John, i primer i cabdal record que en tinc em reula en el temps. Parlo, si l'escadussera memòria meva no em fa trampa, de final dels seixanta o començament dels anys setanta del segle passat, quan tingué lloc una exposició a la nova botiga del fotògraf Valentí Claverol a l'avinguda Meritxell d'Andorra la Vella: un jove artista i la seva esposa, tots dos guapos i vistosos com dos models de portada de revista de moda *guai* de l'època, em demanaren, segurament a través de l'amic Claverol, si els podia fer un escrit d'endreuça per al catàleg de l'exposició. Sé que no solament vaig ser jo, sinó que hi col·laboraren els companys Joan Puig i Joan Riera. Sembla que la parella va quedar contenta, perquè acabada amb èxit la mostra em van regalar una meravellosa pipa Dunhill, que guardo sense estrenar, però que és la responsable del meu agradable vici de fumar en pipa.

Aquesta parella, com sortida d'una novel·la d'Enid Blyton, eren John Morrison, anglès d'origen escocès, i Montserrat Porta Clua, barcelonina d'ascendència tarragonina per part del pare i de la Garrotxa per part de la mare.

En aquell temps l'art d'en Morrison era absolutament figuratiu, amb un dibuix molt àgil i descriptiu, anglès de dalt a baix. El color en els seus paisatges, sobretot aquarel·les i guaixos, era auster i càlid, fins i tot en temes de neu. Després va anar evolucionant cap a una abstracció constructiva mantenint, però, el cromatisme tonal de sempre, tan pròpiament seu.

L'amistat que m'ha lligat des d'aleshores als Morrison és especial, no sé com dir-ho. Rumiant-hi se m'acut que és com si jo els fos un tiet virtual que està encaterinat pels seus nebots; tal era el seu afecte per la meua esposa com per mi. Han estat un bàlsam els records que m'acompanyen de les estones passades junts, sobretot en el seu primer pis encampadà que els llogaren els Casadevall, on des de la galeria pintàvem el fantàstic panorama de les Bons que s'albirava entre

A Saint-Paul-de-Vence

- Arquitectes d'Andorra (juliol). Sala d'exposicions del Comú d'Encamp
- Dennis Oppenheim. Comú d'Encamp*
- Mostra d'art contemporani català. Sala d'exposicions del Comú d'Encamp
- GemArt, amb 12 escultures de Gaudí (setembre). Sala d'exposicions del Comú d'Encamp
- Exposició *El llibre objecte* (AAIP FAD), Associació d'Activitats Artesanes i Investigació Plàstica del Foment de les Arts Decoratives a Catalunya. Ho presenta Corredor Mateos*

1993

- Jean Loup Knecht (novembre). Comú d'Encamp
- Josep Minguell, pintures (abril-maig). Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp
- Exposició especialitat d'escultura, facultat de Belles Arts de Barcelona. (març-abril). Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp*
- IX Mostra d'artistes d'Andorra, presentada per Arnau Puig*. Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp

1994

- Francis Farfart (gener). Comú d'Encamp
- Exposició de fotografies dels Petits Cantors d'Andorra (abril). Comú d'Encamp
- Esther Xandri (juny). Comú d'Encamp
- Exposició fotogràfica de la Federació Alemanya i Italiana de Fotografia (juliol). Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp
- Francesc Galobardes (desembre). Comú d'Encamp
- X Mostra d'Artistes d'Andorra

1995

- Bernd Zimmermann, escultura (abril-maig). Complex Esportiu i Sociocultural d'Encamp
- Robert Desiré Fernández López, fotografia
- Fotografies antigues d'Encamp (gener). Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp
- Rosa Brugat (gener). Comú d'Encamp
- Els artistes i la sardana (abril). Sala d'exposicions del Complex Sociocultural d'Encamp

Per datar:

Nou fotògrafs de Ponent

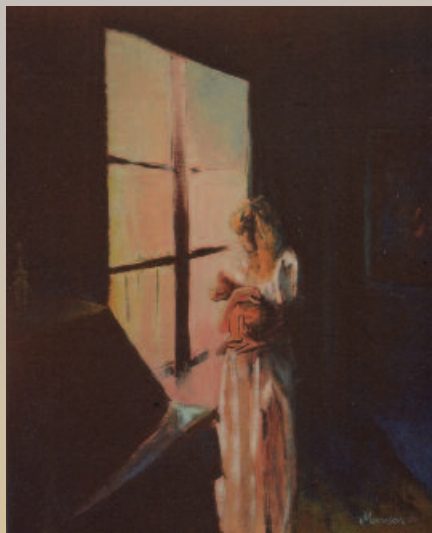
alterosos aubes i pollancre. Evoco amb emoció assistir a la cerimònia de la primera comunió dels seus fills Tom i Fiona, així com també les moltíssimes estones de profitosa conversa, tant a casa d'ells com a la placeta d'Aixovall amb el pare de la Montserrat, home culte, vell espeleòleg, membre del Centre Excursionista de Catalunya.

La Montserrat tenia talent, coneixement i bones mans per a les arts aplicades. Treballava especialment bé la talla de la fusta, però per amor al John ho va deixar per especialitzar-se en la part més oculta i en la qual cal més mà esquerra, com ho és promocionar la producció creativa. I tanmateix reconec que no entendré mai com ho va fer, però el cert és que, sense cap dubte i sense desmerèixer a ningú, ella en poc temps es convertí en la promotora dels nostres artistes i del nostre art contemporani més important i activa, sobretot de fronteres enfora, que hem tingut.

No tinc, desgraciadament, una memòria de precisió robòtica, però sí que gràcies a Déu m'han quedat estampats en la testa uns quants fets, per a mi remarcables. Intentaré breument exposar-los, encara que, potser, cronològicament inconnexos.

Hi va haver un temps en què la parròquia d'Encamp va ser la capdavantera de la posada al dia de la cultura a Andorra. Aquest venturós protagonisme va durar uns quants anys (ep, que ningú no s'enfadi, és la meua sincera opinió). Això va esdevenir quan era segon cònsol Josep Dallerès, que va impulsar en general la modernització de les activitats civicoculturals –com també ho va ser quan va ser ministre de Cultura–. Va nomenar responsable i col·laboradora, entre d'altres activitats culturals, la Montserrat Porta. Seria massa llarg nomenar i detallar totes aquestes activitats, però m'entretindré, diré que voluptuosament, a recordar l'avui increïble qualitat que va assolir l'escola de gravat comandada pel pintor i gravador Manuel Viusà, establert a París i enamorat d'Andorra; em dóna la real gana de dir, i sé el que em dic, que llavors, els anys vuitanta del segle xx, no n'hi havia cap que la passés. Els aiguats li van matar una filla, al mestre, i dissotadament ja no va tornar a ser el mateix. Per aquells temps, i auspicats també per la Montserrat, hi va haver unes puntals trobades d'especialistes en art contemporani a Encamp. Vaig tenir el privilegi d'assistir a algun d'aquests congressos; en recordo especialment un en el qual, entre d'altres espanyols i francesos, hi va exposar les seves teories el que aleshores era president dels crítics d'art de Catalunya, l'Arnau Puig, filòsof, que va ser el cap pensant del famós grup innovador de les arts dit Dau al 7.

També, i comissionada pel mateix Arnau Puig, la Montserrat va muntar a Barcelona, en l'escenari excepcional del Barri Gòtic, una exposició d'escultors andorrans, a la sala del Pati d'en Llimona. Ens hi va acompanyar, i també hi va fer una explicació, l'historiador

Contemplation, John Morrison, 1981

d'art i amic Francesc Rodríguez. La Montse fins i tot ens va convidar a un sopar gòtic a tots.

La Montserrat Porta va facilitar que els nostres artistes prenguessin part en certàmens internacionals, entre d'altres, la Biennal de Montecarlo, en tot el Midi francès i en les exposicions per als creatius de països en llengua catalana. I ella, a part del seu treball de promoció, aquí a Andorra, també exercia d'assessora cultural de La Caixa. Tant és així que va proposar a aquesta entitat i amb la intervenció de la Generalitat de Catalunya –era antiga amiga del president Jordi Pujol– un projecte consistent a fundar una colònia per a artistes, amb residències i tallers, arcerada a la part meridional del Cadí. Això demanava temps, i desgraciadament durant aquest temps la malaltia li espatllà el bell somni.

Quan la Montserrat va haver de treballar pel comú d'Encamp, ella va continuar, individualment, per iniciativa pròpia, la tasca de donar a conèixer els artistes d'Andorra, a l'ensems que els relacionava amb les entitats i els cercles culturals de fora del Principat, val a dir que sense cap interès crematístic; ans al contrari, amb la més notable generositat.

Jo vaig tenir el privilegi que em convidés a participar junt amb en John, com ho feia ell cada any, a la Fira del Dibuix, que tradicionalment se celebra a Olot per Sant Lluc, patró dels artistes. En el cobert de les arcades de la gran plaça, exposen els pintors olotins els esbossos, apunts i notes procedents dels nombrosos estudis de pintors professionals de la comarca. Que un forà hi participi és un privilegi que s'atorga excepcionalment. La gràcia rau precisament en aquesta quasi exclusiva transgressió, que et considerin un del *gremi de l'orinal del món*, tal com ells en diuen de l'esdeveniment, doncs una hora o una altra aquell dia sempre hi plou. Ella, la Montse, va fer eficaçment els tràmits que em van permetre participar-hi. Tot això va fer que també gaudís de

l'aixopluc del mas de Can Clua, de Sant Joan les Fonts, a tocar d'Olot, on venien d'una nissaga antiga dels Clua.

Una altra vegada es van afegir la Carne Mas i la seva filla Mariona a participar en una altra fira, la Fira anual del dibuix de Figueres, a l'Empordà, aquesta no tan exclusiva. En aquesta ocasió ens vàrem allotjar en una caseta a la part de muntanya del poble de l'Escala propietat dels companys Morrison. Un dia, en una de les seves esporàdiques escapades per veure'ns, em va dir que havia anat a esquiar però que ho havia deixat perquè li feien mal els genolls. I que, com que li quedava temps, em volia explicar com tenia pensat organitzar una estada col·lectiva del grup de creatius La Xarranca a la colònia d'artistes del poble gironí de l'Oliva. El projecte es va fer realitat: l'exposició col·lectiva i la relació amb els col·legues d'altres nacionalitats va ser excel·lent.

D'accions semblants a aquesta n'hi va haver un munt; no parava, explotava al màxim la seva capacitat de connectar, de propiciar i d'organitzar el que fos perquè l'art tingués vida. Andorra és menuda, i la Montse i el John, cercant espais més amplis i atrets per la vida rural, van cercar i van trobar el seu tros de paradís terrenal: van comprar un mas prop d'un poble que crec que es diu Púbol (on havien tingut casa i taller en Dalí i la seva esposa Gala). Allí es van instal·lar, van restaurar la casa i fins i tot hi van criar gallines, ànecs, oques, enciams, cols... Només hi faltava el que ella demanava..., un ruquet. Aquest mas es va convertir en la llar d'acollida de coneguts, parents i amics, i sobretot en un punt de trobada per a certàmens de poesia.

Aquell mal als genolls va ser només el preludi d'un calvari infinit. La valenta Montserrat va suportar amb una ferma serenitat anys de sofriment immerescut. Ella feia l'impossible per mantenir el seu atractiu somriure; incomprendiblement no abandonava els seus tràfecs relacionats amb les arts; n'és una petita mostra l'episodi que ara relato: els de l'associació La Xarranca ens vàrem assabentar que la Montserrat, en un intent d'aturar-li el mal, havia estat sotmesa a França a una important operació i que estava internada en un sanatori per recuperar-se; era un lloc idíl·lic de la Provença. Una colla vàrem decidir anar-la a veure i ho vàrem fer encabits en cotxes particulars; era molt lluny d'aquí, tant que vàrem haver de fer nit pel camí. Va tenir una bona alegria en veure'ns, i després de les abraçades i salutacions, ens va posar al corrent del programa que havia preparat: una visita a la mansió d'un professor d'art contemporani alemany, que estava retirat, col·leccionista d'art cibernètic i que havia escollit aquell lloc tranquil per poder estudiar i practicar el seu art del futur; després una trobada campestre de germanor amb els artistes locals, que ens van convidar a dinar, i a la tarda aniríem a un poblet pròxim on celebraven la seva festa, amb desfílada de

banda de música i *majorettes*. Sí, tot ho tenia preparat, i tot va anar perfectament, i a més a més es va entossudir a acompanyar-nos-hi, això sí, tota embolicada pels metges que, davant la seva insistència, la van deixar sortir amb la condició que vetlléssim per ella i la tornéssim d'hora a la seva *chambre*.

Què més en puc dir? Res, o potser molt, si sapigués com fer-ho. ■

l'art i sovint, en parlar-ne, t'interrogava amb la mirada. I malgrat que en ocasions no compartíem els mateixos punts de vista, tots dos sabíem que l'art ens permetria la reconciliació. Coincidíem que era tan sols un camí que ens conduïa més enllà de les experiències personals. ■

Sewing, John Morrison, 1981

Per Josep M. Ubach i Bernada

La Montse Porta va ser la primera persona a promocionar els artistes del país, a través del Grup A cap a principi dels anys vuitanta. Aquest grup estava format per Nune Shahbenderian, Joan Xandri, Pilar Riberaygua, John Morrison, Berna Garrallà, Alfons Valdés i Josep Ripoll. El teòric del grup era Francesc Rodríguez Rossa, i Montserrat Porta, la comissària. Cal dir que en aquells anys el Grup A es convertí en l'avantguarda de l'art andorrà, i varen exposar les seves obres en diferents indrets principalment de Catalunya de manera totalment altruista. També m'agradaria recordar que durant la seva estada al comú d'Encamp ens va permetre conèixer artistes com Muxart, Rufino Mesa, Quim Corominas, Josep Canals, Claude Routier, Tharrats, Josep Minguell, Pilar Aldana o Dolors Bosch, entre d'altres, uns anys que molts recordem amb nostàlgia. Va ser un privilegi conèixer-la; encomanava el seu impuls per les arts amb il·lusió i molta energia.

La Montse comprenia molt bé de quina manera ens calia entrar en la *modernitat* de

El coratge de la Fiona Morrison Porta

Per Anna Belsa i Soler

Recordo molt bé el dia que la Montserrat Porta em va presentar la seva filla, Fiona. Com la seva mare, la Fiona era una noia lluminosa, amb un somriure franc i una energia encomanadissa. Jo havia conegut la Montserrat Porta els anys vuitanta, quan organitzava exposicions a Andorra, que era on vivia, i ens comprava obra per als col·leccionistes d'allà. Era una dona molt simpàtica, de tracte excel·lent. A mi m'agradava molt quan ens venia a veure. Era tan entusiasta i positiva que aconseguia canviar-me per dins, si jo no tenia un bon dia, i l'efecte d'aquesta transformació durava dies o setmanes. Quan vaig conèixer la seva filla, vaig comprovar que havia heretat aquell do de la seva mare.

La Fiona, a més, era tota una esportista. En aquella època es preparava per representar Andorra en els Jocs Olímpics, en l'especialitat de *windsurf*. Suposo que tot el que va aprendre quan practicava esport, li va ser molt útil per tot el que l'esperava després – o sigui, la vida d'artista.

Sense l'esperit de sacrifici, de renúncia, de dedicació constant i exclusiva, de perseverança, potser no hauria arribat on és ara: a punt de representar Andorra a la Biennial de Venècia. Molt probablement, aquests valors els va aprendre de la seva mare, així com el més important de tots: dedicar la seva vida a allò que portés dintre i la fes feliç.

Fa uns dies vaig poder veure el vídeo que presenta a la Biennial. Es titula *Two Walks*, i les protagonistes són la seva mare i la petita Martina, la filla de la Fiona. La mare camina vacil·lant, debilitada, corsecada per una artritis reumatoide que l'ha acabat matant. La Martina corre, camina, juga feliç al costat de la seva àvia. Totes dues s'agafen les mans, les de l'àvia retorçades per la malaltia, o

Summer 81, John Morrison

simplement s'estan a la platja l'una al costat de l'altra. La Fiona les observa i estableix un paral·lelisme de totes dues amb la natura que les envolta: mira la seva mare i a l'hora una branca vella; sabem que ha brotat i florit moltes vegades, però ara és a l'hivern de la seva vida. La mare de la Fiona mira la seva néta, i la seva mirada és com la llum del sol abans de pondre's. Una mà arrenca l'escorça seca d'un arbre i acarona el tronc llis de sota. Com la Fiona, que voldria alliberar la seva mare del patiment i no pot. La mà s'agafa al tronc, vol sentir la vida de l'arbre. La Fiona vol retenir la vida de la seva mare, vol tornar a encomanar-se de la seva energia, notar el seu batec.

Les fulles de la vinya verge, abans de caure són d'un vermell-rosat intens, com el color del cor, o de la sang.

La Fiona em va escriure que havia fet aquest vídeo com a regal per a la Martina, perquè sapigués quant l'havia estimat la seva àvia. Jo crec que és el testimoni de l'amor de la Fiona cap a totes dues, el seu passat i el seu futur. Tot i la tristesa que transmet, m'he mirat el vídeo moltes vegades. Hi ha alguna cosa que conforta, que aporta serenitat i esperança. Segurament és la tendresa amb la qual la Fiona ha filmat les imatges, amb la qual ha sabut seleccionar cadascuna de les escenes i triar la música adient. La Fiona va aprendre el més important que li va transmetre la seva mare: quan es fan les coses amb el cor, s'arriba lluny. ■

Homenatge a Joan Puig i Salarich

Joan Puig i Salarich, un talent per rescabalar

Per **Sergi Mas i Balaguer**

Qui era aquest home? Avui dia desconegut per les novelles generacions d'andorrans i gairebé també pels més grans, és bastant comprensible que aquests espais febles de la memòria col·lectiva del que passava i de qui vivia a les Valls bé mereixen una mica d'atenció i fer-ne justícia històrica. No és que jo pugui lluir-me de tenir una gran retentiva mirant enrere. En una perspectiva encara no de mig segle, els records són fugissers, em sap greu; crec que és degut al fet que ara tot va tan de pressa a canviar que no ens n'adonem. No és allò que se sol dir que els temps són uns altres, que és cert. És que hem passat sense gairebé adonar-nos-en d'una era a una altra a la qual no sé com se'n pot dir però que ja no és l'època moderna i la de la industrialització, aquella que deien que la màquina alliberaria l'home del jou de l'esclavitud de la classe obrera. És per això que vull parlar d'aquest especial home, prototipus del nouvingut al Principat cercant pau i llibertat. Que si bé va ser un més, dels molts, dels que escolliren com a nova pàtria aquesta benaurada Andorra, ell i tants contribuïren a modelar aquests engrescadors i misteriosos presents i futurs del nostre lil·liputenc món pirinenc.

En Joan Puig i Salarich va néixer l'any 1930 a l'Ametlla del Vallès, aquest Vallès que l'aforisme popular li fa dir: "Dels turons en diem muntanyes i de quatre pins un bosc espès, com el Vallès no hi ha res!" És clar, ens estan dient que són uns enamorats del seu ideal paisatge i del seu sentiment de pertinença. Ho podem extrapolar perfectament per entendre el tarannà del nostre home, nascut en una mena de paradís terrenal, un mas antic perfecte, com sortit d'un llibre car, molt extens, bosc, vinyes, rierols d'aigua, conreus de tota mena, quadres amb vaques, cavalls, animals de

corral i fins i tot paons reials campant-se-les ben presumits. No és broma. La família d'en Joan eren masovers d'aquesta modèlica finca, de l'històric Can Forn, més que mil·lenari, ja que el seu nom perpetuava la nomenada que tingué una indústria de ceràmica de la dita *sixilata* en època romana. Al costat d'una de les vinyes encara es reconeixen les restes dels forns. Bé, resulta que els propietaris són els Millet; sí, un d'ells la clàssica ovel·la negra de tantes famílies, junt amb nombrosos fills i filles hereus del més que benemèrit i sant Millet, fundador del Palau i la coral de la Música Catalana. La reina real en efectiu d'aquest món de la més selecta catalanitat era la senyora Maria, la mare d'en Joan, una marassa per als seus i per a tothom; era un goig veure-la, oir-la i estimar-la.

De la nombrosa nissaga dels Puig-Salarich en Joan n'era un dels més joves, l'únic fill que destinaren que fes estudis superiors. Joan, que després dels cursos primaris ingressà a l'institut de segona ensenyança de Granollers. Tot anava com una seda, el noi aprofitava amb excel·lència la pedagogia oficial de la postguerra espanyola. Sobretot influí en la seva formació un dels professors, que veient que l'alumne despuntava pel seu interès, més que d'altres assignatures, en les de llengües i la literatura, aquest mestre l'orientà i li féu confiança, tant, que requerí l'alumne avantatjós perquè col·laborés fent-li d'ajudant en la feina d'escriure la biografia i les memòries d'Eugeni Xammar, un extraordinari personatge, diplomàtic de carrera a qui, malgrat no ser fascistoide, li tocà representar la dictadura franquista en ambaixades de tot el món. Val a dir que aquest català universal, fora sèrie, era també vallesà, potser fins i tot de la mateixa Ametlla. Tot se n'anà en orris, però, quan, després de la prematura mort del pare, la família no va poder afrontar les despeses dels l·lavors exclusius estudis universitaris, que només estaven a l'abast de gent acabalada; llàstima, perquè segur que en la carrera de lletres – que hi estava predestinat – s'hauria guanyat un lloc destacat, que bona falta feia.

En no poder continuar els estudis a la universitat, entrà a treballar –cal creure que de recomanacions no li'n faltaven– al complex cultural i comercial del monestir de Montserrat, on passà a fer des de dependent fins a comptable, de guia acompanyant dels visitants i devots de la Moreneta... La feina, no faltaria sinó, el dugué a ser un dels bibliotecaris excepcionalment no d'hàbit com els religiosos servadors del tresor documental del cenobi. És natural que no deixés d'aprofitar els refinats gustos culturals, devocionals i artístics dels monjos benedictins.

No crec que arribem mai a saber com va ser que l'Ignasi Vila, un lauredià establert a Barcelona, fabricant, diuen que el primer a construir televisors a l'estat espanyol, conegué el jove Puig-Salarich i el convencé perquè pugés a Andorra a fer de comptable i escrivent a la botiga taller del seu pare, un vell professional del ram de l'electricitat. Total, que després de casar-se amb la també ametllenca Núria Llimarques, la reina del ball de gitanes dels Vallès Oriental i Occidental, petita baldufa, lleugera com el vent, un argent viu posseïdor de les maneres més encantadores de la tradició, noia que sabia de tot el que calia saber per dur una llar com cal, ben maridats i amb les benediccions de llurs mares, se'n vingueren al Principat. A treballar a cal François, a viure al carrer de Cavallers, a cal Toni Vila, i a somriure el futur somiant, anant acompanyats d'un munt de coneixements, de llibres, molts llibres. El primer, el de davant de tots, un exemplar especial del diccionari Pompeu Fabra, il·lustrat per d'Ivori, una joia regalada pel professor de Granollers.

A la felix parelleta els vaig conèixer l'any 1957, quan vaig construir la talla de Sant Cristòfol de la Rabassa. Acabada la feina i ja a l'any següent, en què decidírem amb la muller adoptar una pàtria lliure en què els habitants no visquessin esporuguits, el retrobament fou un encontre talment de vells amics com aquell que diu de tota la vida; les respectives dones foren bàsiques en aquesta espontània confraternitat. Abans de transcorregut un any en Joan canvià de feina i es posà a portar la comptabilitat de la recentment inaugurada Ferreteria Francesa, al centre d'Andorra la Vella, un modern *comptoir* on es podia trobar des d'una màquina portàtil Peugeot fins a una trituradora de cuina, un gran encert comercial per part de França. El director, francès naturalment, un convençut aficionat al rugbi de quinze, de seguida s'espavilà a formar part de la directiva de l'equip Voluntaris P. V. C d'Andorra, un equip creat de bell nou al país i que competia aleshores en el campionat espanyol de rugbi. Ben aviat en Joan hi milità, però amb caràcter de secretari i de relacions públiques del club. Per cert, que els andorrans no trigaren pas gaire a esdevenir campions d'Espanya i que a la final que es disputà al camp d'esports de la vora de la

Rotonda, hi assistiren directius de Madrid acompanyats del ministre d'Esports d'Espanya. L'home no sabia què passava ni on era. Recordo que jo hi vaig assistir; jo, que de *melées* i de transformacions, que et passessin la pilota ovalada sempre cap enrere, no hi entenia un rave però se'm contagiava l'entusiasme, sobretot dels nostres jugadors. M'ho passava la mar de bé veient el joc dels germans Cerqueda, de l'Armengol, dels Oliver i Raméntol, del jove Bruno Vincent, de l'Haro, del gegant Bertran i del ràpid Enric Comeres, i de tots els altres que ara mateix no se'm fan presents.

Al marge del que conto, val a dir que a més a més, en Joan col·laborava en els programes de festes majors, en corresponsalies de premsa dels dos estats veïns –recordeu que aquí les publicacions diàries, setmanals o mensuals pròpies encara estaven prohibides. Recordo que en Joan Puig fou qui s'encarregà de tenir cura de recopilar i reescriure de nou el que va ser un ver *wetseller* a començament dels anys seixanta del segle passat, del llibre editat per Ricard Fiter, *Les Llegendes d'Andorra*. A mi l'editor m'afavorí en encomanar-me les il·lustracions del recull d'aquest bé universal que són les nostres mítiques llegendes, una de les més grans satisfaccions que he tingut mai.

Les dues famílies ens vèiem amb molta freqüència, tant al nostre cap de casa d'Aixovall com al pis d'ells al Larreula, de la nova plaça de les Arcades d'Andorra la Vella. Jo estava abonat a la revista *Serra d'Or*, l'únic mitjà informatiu escrit en català a l'època, i llegíem i comentàvem els seus articles. Algun diumenge, si no sortíem plegats a pintar, ens trobàvem amb col·legues en afectes literaris junts amb d'altres afeccions comunes, afinitats més o menys paral·leles..., que ens portaren a entendre'ns bastant harmoniosament. Un dia férem la coneixença dels benedictins d'en Cebrià Baraut i els seus cofrades Dom Justí i Dom Ambrós, també l'antic monjo Joan Riera, ara casat i amb una bonica filla, o bé l'Àngel Blanc –avui també desconegut poeta– escrivent comptable de la Volkswagen, o del refugiat savi Àlvar Pérez. Si no et clavava un escàndol si cometies el que ell en deia una maleïda *cacofonia*, a l'amic Anglada sembla que ens el féu conèixer l'Àngel Blanc. Coincidírem també a fer la coneixença del pintor Magí Sirés, antic company de l'avi Francesc Macià en la frustrada aventura de Prats de Molló. També férem amistat amb el bonàs del Mercadé, periodista corresponsal, això entre la dècada dels seixanta, que foren fèrtils en grans esperances, després en la dècada següent vingué la primera crisi, deguda a l'encariment del petroli.

Tornant als anys seixanta i aturant-nos una mica a explicar com anaven aleshores les coses i els fets i desfets de les persones, arribats aquí no m'entretindrè gaire a explicar com participàvem en les possibilitats

d'accions culturals i en els neguits de tots plegats, però sí que, si se'm permet, m'estendré un borrall a contar succintament petites coses viscudes juntament amb el company Puig-Salarich.

Érem cap allà si fa no fa l'any 1967, el M. I. Senyor Julià Reig era el síndic general de les Valls, jo treballava cada dia unes hores en la restauració i decoració de la Casa de la Vall quan el síndic em va fer responsable de la custòdia de la imatge romànica de Ntra. Sra. de Meritxell, que el Consell autoritzava a sortir del seu santuari de les Valls per segona vegada i per intercessió del M. E. Reverendíssim Príncep Monsenyor Iglesias Navarri. La primera sortida en tota la història en què la portaren a una exposició de marededéu romàniques a Lourdes, a la qual clergat i historiadors d'art de França consideraren l'obra més important d'aquest estil. Això passà cap allà la meitat dels anys cinquanta. Del contingut de l'extraordinari conjunt d'escultures en talla de fusta se n'edità un llibre amb el títol de *Les cent visages de la Vierge*. Com deia adés, per segona vegada la venerable patrona de les Valls d'Andorra havia de viatjar aquesta vegada destí de Lleida cap a rebre els honors de la molt noble i santa Reial Acadèmia Mariana, única en tot l'orde catòlic, establerta des de sempre en un palau a la vora de la catedral nova. En aquest supercomès m'acompanyà en Joan Puig i Salarich, ell com a poeta oponent participant en el certamen poètic internacional dedicat a temes marians. Ell, o sia el seu poema de radiant claror excelsa, s'emportà el guardó màxim de l'important premi davant el bo i el millor de les plomes cristianes apostòliques. Oh! El fet tenia més mèrit tenint en compte que el seu era un cant a la mare de nostre senyor Jesús escrit en una llengua marginada.

Ara arriba el moment en què un servidor es lamenta per les causes mai previstes, com són haver d'empaquetar els patracols acumulats durant quasi tota la vida viscuda en aquest estimat Aixovall, doncs em veig forçat a canviar de sostre. En el trasbals, el poc de què jo ara disposava de l'obra poètica i en prosa d'en Joan Puig Salarich –nadales, contes, articles, poemari i altres, col·laboracions en diverses publicacions, les més extenses en la revista trilingüe *Andorra Magazine*, el llibre dedicat als poetes d'Andorra fa anys pel comú d'Andorra la Vella i sobretot el llibre d'edició limitada relligat a mà i il·lustrat pel pintor Jan Ciurana– no en puc disposar per documentar-me. Penós, sembla; bastant, però no és res comparat amb l'obra quasi completa – completa del tot és impossible d'aconseguir– que aplegada per mi mercès a l'ajuda fervorosa de la vídua i entregada al pare Cebrià Baraut que molt generosament tenia el propòsit d'endreçar i vetllar per fer-ho publicable, llastimosament el monjo molt afectat per una operació oftalmològica que el deixà pràcticament sense poder llegir ni

Andorra 7, 6-3-1987

escriure, no gaire després moria santament. Malauradament no sé on ha anat a parar el llegat i estic esperançant que el recuperarem, així ho confio.

No confio gaire en allò que se'n diu sort i no obstant el factor fortuna existeix. Ahir, sense anar més lluny, i anant a empaquetar les escorrialles d'un munt de carpetes plenes de paperassa i en mig del tràfec d'intentar de no llençar-ho tot, em vingué a parar a les mans un retall de diari, no es pot saber si *El Correo Catalan* o del *Diario de Barcelona*, una antigalla de paper, en un apartat dedicat al nostre Principat encapçalat per un: "Crònica de les Valls d'Andorra", 26 de maig del 1972 (la resta es traduïda literalment del castellà.)

Un autor de teatre local s'estrena
En el Casal fou estrenada l'obra "Amèlia" de Joan Puig i Salaric.

El dimecres dia 24 tingué efecte en el "Casal del Centre d'Andorra la Vella" l'estrena del poema dramàtic "Amèlia", original de Joan Puig i Salaric, que anteriorment havia estat representada amb caràcter reduït el dimecres anterior.

És natural que acudís a l'espectacle teatral un nombrós públic, ansiós i molt ben predisposat donat que en primer lloc, les estrenes són molt escasses aquí, i en segon, autor que resideix en el país ho és encara més.

Per l'altra part, el bon prosista i millor poeta Joan Puig Salaric, autor del poema, comença a ser conegut, potser no com deuria, en l'àmbit intel·lectual del país, i encara fora d'ell, per que

Andorra 7, 6-3-1987

Joan Puig i Salarich a la fira del llibre de la plaça del poble. Cedida per Lluís Canals

l'anunci de la seva obra teatral (la primera) suscita expectació entre els aficionats, els quals veieren complerts els seus anels segons testimonien els aplaudiments densos i entusiastes del públic.

"Amèlia", de Joan Puig Salaric, és l'escenificació de la popular cançó catalana "El testament d'Amèlia" posada en escena i oferta al públic per "Els titelles d'Aixovall". Ens portaria molt d'espai i temps, tant preciós per al lector com per a nosaltres, estendre'ns sobre els titelles d'Aixovall- malgrat que la seva relació amb l'obra teatral és fonamental.

Creiem que la transposició de personatges llegendaris en titelles, com és el cas i dotar l'escena d'un poeta, en aquest cas l'autor, que dona vida i moviment als titelles, el qual dialoga i polemiza entre ells, realitza com, quan i com se l'hi passi pel cap, i encara a vegades es troba depassat per la ficció, fins al punt, de que aquesta domina per damunt de la realitat. Així doncs, es produeixen una sèrie d'efectes psicològics molt xocants, entre realitat i ficció. Aquests efectes, donen lloc a situacions dramàtiques de les quals l'autor se n'aprofita per donar un contingut actual a l'acció escenificada. Li dona, sobretot, oportunitat per fer malabarismes de llenguatge i sobretot sociologies, per exemple, a través del bufó, que s'ensurt del teatrí, i proclama els seus acudits.

És la llibertat de la ficció. El poeta, després, redueix els titelles al silenci, com és corrent i normal i d'aquesta forma, el públic, aplaudeix i aferma la seva conformitat.

El text de l'obra, molt fidel al de la cançó, d'un valor poètic i evocador indiscutible, és notable en la seva precisió i eficacitat.

La direcció artística i els efectes especials deguts al geni de Sergi Mas, s'aproximen en un alt grau a la qualitat més alta de la ficció, la meravella. Això afegit al llenguatge poètic i popular, gens vulgar dels autors medievals catalans que els text traspua, fan de l'Amèlia, no un poemeta, sinó tot un poema dramàtic commovedor, agut i en extrem plaent de veure i escoltar.

M. Anglada.

Curiós, oi? Doncs, sí. Tot és mil·limètricament cert. En Joan tingué diversos intents d'escriure novel·la i teatre. Que jo recordi – Amèlia, com a mínim va ser la sola peça teatral completa i plenament reeixida–, d'ell em sona alguna altra cosa menor que no passà de *divertimento* simpàtic per passar inofensivament l'estona.

El nostre amic Manuel Anglada defuig d'explicar què són les titelles d'Aixovall. Jo, que potser dispo de més espai, em plau posar-vos-en al corrent, benvolguts lectors: aquestes titelles d'Aixovall tingueren vida quan els meus nanos eren infants i el llogaret petit, petit, era ple de quitxalla.

Arribada la nostra festeta major, el 12 d'agost, per Santa Filomena, de bon matí missa a la capella homònima, amb música de l'acordionista Estevet Boix i cantada dels goigs de la santa –allò de... "Serviu-nos de nord i guia verge i santa Filomena–, després concert de cant i aperitiu a l'hotel Barcelona; a mitja tarda a la placeta s'obria l'ampla finestra de cal Pep Sala convertida en *teatrino* i començava l'actuació de les Titelles d'Aixovall, putxinel·lis de quant fets per nosaltres i que havien vestit *la Nuri del Joan i la Maria de l'escultor*. Les petites disputes entre els personatges i pagesos, paquetaires, guàrdies civils i en Llimoi Carnús el nostrat dimoniet entremaliat, sempre sota el comandament de l'enginyós guió d'en Joan Puig Salarich, que feia les delícies de la quitxalla i també dels seus parents, que cadascú havia aportat la seva cadira per gaudir còmodament de les facècies de les titelles que indefectiblement sempre acabaven a garrotades.

Vet aquí el perquè i el com les teatrals titelles de l'Amèlia són també d'en Joan, plenes de punyents crítiques i saborosos sarcasmes dirigits a tort i dret, a dreta i esquerra. Un ninot de cartró ho pot fer; un de carn i ossos és més complicat. Això ho sabia en Joan, que s'havia llegit i après Bertolt Brecht i Pere Calders, passant per Salvador Espriu.

És cert també que la representació del drama fou una única representació amb *taquilla oberta* a Andorra la Vella. I també és no menys cert que a continuació la representaren al poble nadiu de l'autor, a l'espaiós teatre de l'Ametlla del Vallès. L'escenificà una companyia d'*amateurs*, quasi la meitat parents en diferent grau d'en Joan i de la seva senyora, que s'abocaren en cos i ànima a interpretar l'obra, completament receptius a les subtileses del text, més maquiavèl·lic entre aquella gent que vivien immersos en el despotisme.

A la representació aquesta al cor del Vallés hi vaig ser. Sóc testimoni que a aquella gent, actors i espectadors, l'art del seu Joan Puig els sadollà l'ànima.

Del text aparegut a la premsa barcelonina, original d'en Manuel Anglada, n'he fet la present transcripció literal, en un intent que no perdés el regust d'època que té i donà expressament l'entrançable murrieria de

l'intel·ligent amic Anglada. Solament es passà a qualificar el meu modest òbol de treball de genial, de totes maneres, un gros "bravo" per a tu, Manel.

Si tot va bé i recupero la pau en el nou habitatge i puc endreçar llibres i paperots, prometo, perquè li ho dec, que tornaré a escriure sobre qui va ser el nostre talentós Joan, campió de la dissort, tan bon poeta però tan incapaç de treure profit del seu art d'escriure.

De totes maneres, a partir d'aquesta etapa en què amb prou feines teníem quaranta anys, anar més enllà en el record de com li anaren els trets em dona una penosa agror a la memòria. ■

Joan Puig i Salarich, un intel·lectual polifacètic

Per Fabiola Sofia Masegosa i Gayo

Joan Puig i Salarich va néixer a l'Ametlla del Vallès, un petit poble situat a uns 35 quilòmetres de Barcelona, el 14 de gener de 1931. Era el setè de nou germans i l'únic al qual els seus pares van considerar apte per cursar estudis superiors. Però la mort del pare va fer que els seus estudis acabessin a l'Escola Industrial de Barcelona, on es va formar en administració comercial.

La seva obra, que abasta des de la poesia –el gènere literari que més va conrear– fins a la narrativa, el periodisme, la investigació històrica i el teatre, va començar amb les seves col·laboracions a la revista *Serra d'Or* arran del seu treball a l'hostatgeria del monestir de Montserrat.

El 1954, en arribar a Andorra, de seguida comença a relacionar-se amb un petit grup d'intel·lectuals de Sant Julià de Lòria que es reunia per compartir les seves lectures i descobertes literàries i, a més, participa en gairebé totes les activitats culturals que es feien a aquesta parròquia i a la resta del país.

Per tant, Puig i Salarich, tot i no ser andorrà d'origen, dedica gairebé tota la seva obra a aquest país pel qual sent una gran estima. A mitjan anys seixanta, el comptable deixa aquesta feina i comença a treballar d'escrivent al despatx de l'advocat Joan Sansa, que el posa en contacte amb

l'escriptor Josep Pla, al qual guia durant les seves estades a Andorra.

En aquesta mateixa època, Puig i Salarich també forma part del grup d'intel·lectuals promotors del Cercle de les Arts i les Lletres de Nostra Dona de Canòlich, predecessor de l'actual, els membres del qual es reunien a l'Hostal Andorrà d'Escaldes. Aquesta entitat tenia com a objectiu principal fomentar entre ells i els seus socis i simpatitzants l'estudi, el conreu i la difusió de les arts i de les lletres a Andorra. És a dir, promoure totes les iniciatives que promocionessin o fomentessin la difusió dels valors espirituals i culturals d'Europa.

L'any 1966, Puig i Salarich va participar en l'elaboració del recull *Les llegendes d'Andorra* com a supervisor literari de l'escriptor Ricard Fiter i, a més, va recollir algunes de les llegendes que es troben al llibre, com per exemple, la de *La Dama Blanca d'Auvinyà*.

A més, durant aquests anys, també descobreix la seva afició pel teatre. Tot va començar amb una representació de titelles amb un text que va escriure ell mateix basat en la llegenda *L'ósca i els contrabandistes* — també recollida per ell al llibre *Les llegendes d'Andorra*.

Davant l'èxit aconseguit, va escriure una peça teatral titulada *La cançó d'Amèlia* que portava com a subtítol *Les titelles d'Aixovall* la qual es va representar al Centre Cultural d'Andorra la Vella. Després d'aquesta segona

Portada de 1966, Edicions Andorranes, Principat d'Andorra

representació, l'escriptor es converteix en director d'escena de les representacions que es feien al Centre Moral i Recreatiu d'Andorra, que posà en escena diverses obres de Josep Maria de Sagarra —*Soparem a casa*,¹ *La ferida lluminosa*—² i de Frederic Soler (*Serafi Pitarra*) —*El ferrer de Tall*—³, entre d'altres dramaturgs.

La seva afició teatral arribarà al seu punt àlgid el 1968 amb la representació, al Teatre del Casal del Centre, del drama *L'ermità de Meritxell*, obra de temàtica andorrana amb música del mestre Joan Roure, de la qual a més de director va ser coautor amb el Rvd. Pare Dom Ambrós Caralt.⁴ A més, anys més tard, va escriure com a mínim una comèdia humorística que es va representar per Carnestoltes al teatre nou del comú d'Andorra la Vella. Llàstima que aquest text igual que el de *L'ermità de Meritxell* siguin introbables.

Puig i Salarich també va conrear la història, amb treballs com els *Apunts d'Andorra* —el pòrtic dels quals va ser escrit pel pare Cebrià Baraut— i que es troben a la Biblioteca de Montserrat. O, dins del programa de la festa major d'Andorra la Vella de 1970, on publica un article dedicat a *Les Cases Andorranes: els d'Areny-Plandolit* en el qual relaciona, mitjançant esdeveniments ocorreguts en el transcurs de la història, una vella casa pairal coneguda com la Casa Plandolit del seu lloc d'origen, l'Ametlla del Vallès, amb la família Areny-Plandolit d'Andorra. Aquesta relació culmina el 1821 quan Josep-Joan de Plandolit i de Targarona es va casar amb Manuela-Rosa d'Areny, filla del noble Guillem d'Areny i Solà, baronessa de Gramenet.

Casa Plandolit, a l'Ametlla del Vallès. Sobre la llinda hi ha l'escut del llinatge i la data 1700

Així mateix, l'escriptor, a més de participar en la redacció de moltes de les publicacions que sortien al país com la *Guia Principat d'Andorra* o la revista *Claror*, en la qual tenia una secció titulada *El passat* on publicava els seus articles d'història (*Els comtes de Foix*,⁵ *Pere Gran I, el pariatge de 1278*,⁶ *Els comtors o senyors de Caboet*,⁷ etc.), treballarà com a corresponsal a diversos diaris estrangers entre els quals es troben el *Diari de Barcelona*, el *Periòdic de Lleida*, *El Segre* o el *Correo Catalán*.

També destaquen les seves aportacions als programes de festa major tant de Sant Julià de Lòria com d'Andorra la Vella. Així, en el de la festa major d'Andorra la Vella de 1972 ens

explica fil per randa —en el seu escrit titulat *El Programa de la Festa Major*— com ha de ser elaborat un d'aquests programes. Salarich comença criticant la pèrdua d'encant dels programes moderns que treuen la publicitat, ja que en paraules de l'autor: «En tot programa que s'estimi han d'haver dues coses: els articles i fotografies i els anunciants.» Una publicitat de la qual lloa, això sí, amb un cert toc d'ironia, la seva intel·ligibilitat: «...especialitat en fregitel·la de peix i caragols...», «...plafonatges decoratius...», etc. Sense deixar d'afirmar que: «Finalment, en tot programa que es respecti, cal que hi hagi la col·laboració literària que al·ludíem al començament». La qual, segons afirma, «llevat de l'autor, gairebé ningú no té l'humor de llegir-la». I hi afegeix per acabar: «Espero, doncs, que fent una excepció a la regla abans enunciativa, tothom em felicitin...»

Els seus versos tampoc no van deixar d'aparèixer publicats en alguns d'aquests programes, com és el cas del de la festa major d'Andorra la Vella de 1970, sota el títol *5 Poetes*, on, al costat de poemes del nostre autor com *El vell Síndic*, *La fira d'Andorra la Vella* i *La pluja de primavera*, hi apareixen també poemes d'Orobitg-Carné, Xavier Plana i Sala, Àngel Blanc i Masdeu, i Rossend Marsol (*Sícoris*).

El 1981, el comú d'Andorra la Vella publica *Poemes per Andorra*, una antologia poètica en la qual, juntament amb molts altres poetes d'Andorra, participa Puig i Salarich.

Joan Puig i Salarich va morir el 6 de febrer de 1988 per un problema de cor i deixant inèdita una gran part de la seva obra poètica, la qual és necessari publicar per tal de revalorar el seu treball i donar-la a conèixer als lectors del que ell va considerar com el seu segon país. I vull acabar el meu homenatge a la figura d'aquest poeta amb un dels meus poemes favorits del seu recull *Geografia poètica d'Andorra*, publicat el 1987 en edició limitada i dedicat al seu fill Ot. Aquest volum va ser elaborat en col·laboració amb Antoni Subirana:

La vall i la neu

Avui la vall s'ha llevat blanca,
immaculada, sota un cel poruc.
Un ocell cerca aixopluc
sota una branca.

Lluu al bell mig —cinta de plata—
la tirallonga del riu.
L'home mira, el xic somriu,
la llum esclata.

Trenca el silenci una veu,
els peus esclafen la neu.

(Gener 1962)

Bibliografia de Joan Puig i Salarich

Poemes per Andorra. Antologia poètica. Edició del Comú d'Andorra la Vella, desembre 1981. Grafinter, Andorra la Vella.

Andorra 7. Entrevista de Rosa Mari Sorribes, 6-3-1987, p. 17-18, Andorra la Vella.

Geografia poètica d'Andorra. Joan Puig i Salarich i Antoni Subirana i Verdaguer, il·lustracions. Sant Jordi 1987. Impremta Envalira, Andorra la Vella.

Escriptors d'avui, escriptors d'aquí. Sant Jordi 1995, Centre de la Cultura Catalana. "Joan Puig i Salarich. Un poeta postnoucentista", per Sergi Mas, p. 61-75.

Andorra 7, núm. 480, 12 de febrer de 1988, article Sergi Mas. "L'adéu a Joan Puig i Salarich", p. 16, Andorra la Vella. "Puig i Salarich, poeta ornitològic". *Bondia*, 23-1-2017, article d'Andrés Luengo.

Notes

¹ CASADEVALL I MEDRANO, J. "Agrupació Teatral del Casal del Centre". *Anuari Guia Turístic i Comercial d'Andorra 1969/1970*. Andorra: 1971, p. 45.

² FONT I TARRIDA, J. M. "Agrupació Teatral Casal del Centre". *Anuari Guia Turístic i Comercial d'Andorra 1968*. Andorra: 1968, p. 33.

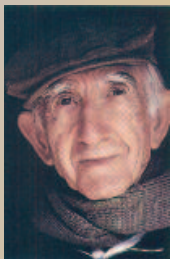
³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ PUIG I SALARICH, J. "Els comptes de Foix". *Claror*, núm. I, any I, Andorra la Vella: 1973, p. 12 i p. 60.

⁶ *Ibidem* "Pere Gran I, el pariatge de 1278". *Claror*, núm. VI, any II, Andorra la Vella: 1974, p. 33.

⁷ *Ibidem* "Els comtors o senyors de Caboet". *Claror*, núm. VIII, any II, Andorra la Vella: 1974, p. 33.

Per Esteve Albert i Corp

Joan Puig i Salarich, fill del masover de can Forn de l'Ametlla del Vallès, va anar a raure a Andorra l'any 1954. I no era pas el primer ametllenc que feia aquest curiós trasllat de residència. L'havia precedit de molts segles un dels fundadors de l'Ametlla, segons sabem per l'acta de consagració de l'església que sufragà la filla gran de Guifré el Pilós, primera abadessa de Sant Joan. Ens referim a un Plandolit, soca del llinatge que es faria famós a les Valls.

Qui ha posat en clar tot això és el mateix poeta, que ha sabut fusionar les més contraposades vivències que li han afaiçonat l'esperit, afermat sobre arrels que el salven de la confusió present i dels descoratjaments i les desviacions propis de l'estrabul·lada època que travessem.

Per això la seva poesia testimonia el fons – més que no la superfície ocasional– del petit país on totes les falses innovacions aboquen merda sobre les aigües límpides que les neus de cada hivern tornen a purificar.

Jo vaig arribar a Andorra al mateix temps que en Joan Puig. Ell molt jove, jo en plena maduresa.

El *Pessebre vivent d'Engordany* que hi vaig confegir amb els mateixos ingredients autòctons que en Puig ha sabut manejar líricament, volia ser un crit davant dels perills que amenaçaven el paradís de la nostra adolescència...

Els perills no eren un malson ni un producte de cap premonició errònia, ja que, de l'any 1954 ençà, la febre de l'or ha ensorrat valors més sòlids que aquest preuat metall...

Ara bé, el patrimoni sagrat sobreviu i si ningú no en dubta, aquí teniu el testimoni d'una veu preclara, indefallent. 1987 ■

Tast de poemes

Poemes de Joan Puig i Salarich

EL MESTRE FONTBERNAT –MÚSIC I GLOSSAIRE-

Mentre les velles repassen el rosari i amb tot el seu cabell esborrifat, passa el mestre Fontbernat: Se'n va a la ràdio per dir-nos el "glossari". El llegeix lentament, d'una sentada, i ens recorda una història molt distreta, "del temps de la primera bicicleta", amb veu fosca, solemne, enrogallada... En inventar-se a vegades, alguns sants esvera, de retop, els capellans.

(Novembre 1962)

EL SENYOR JULIÀ REIG - POLÍTIC-

Quan l'evoco, sempre el veig, amb una toga romana que acaricia un lleu oreig. També, dintre un context vell, senyor de força i castell a la fosca edat mitjana. I diu un: "Un gran senyor!" L'altre replica amb braó: "És un polític molt fi..." Potser els dos tenen raó i és aquest el seu destí: ser símbol d'una nació on es mesclen antigor d'ermita, pont i camí, amb el modern esplendor!

(Novembre 1968)

EL VELL SÍNDIC

Ven samarretes i cintes de colors, amb un posat majestuos, cuidant el to i el gest extern, com si fes actes de govern. Així treballa dia a dia en la seva petita merceria. Abans, dirigia el país amb seny just i precís, però, amb una tan perfecta humilitat que semblava talment que, enlloc de ser una autoritat, fos, sols, un botiguer que anava fent.

(Setembre 1963)

EN SERGI –ESCUPTOR, ARTISTA...-

Si de l'art gaudeixes del secret -màgia de línia i norma- a la fusta i al fang i a la pedra, dòcils esclaus has fet entre les teves mans de toc lleuger que els donen forma. Esclata en els teus llavis l'acudit -pallaso sense fel de rosades quimeres- contra un món baladrer sense sentit, mirat amb les ulleres d'un humor entermit.

(Agost 1965)

ENGORDANY

Cada casa fa pessebre i cada home fa pastor, els teulats, grisos de grebe, acaben de donar el to. La Verge, Josep i el Noi, la fe no els hi posaria? Canta Engordany, tot cofoi transmudat en establia. I a les nits que el vent rebufa amb un clam desesperat, surt el dimoni escuat, barallant-se amb la barrufa.

(Gener 1969)

PITXERS

Campana d'or llum del prat, ets el reflex encantat d'un rar –amagat tresor- dels mebaïrons del tater. o ets, només, el dolç esquer d'alguna goja encantada, grandalla groga, pitxer, quan lluus a la matinada?

(Maig 1986)

LA CANÇÓ DELS DOS GERMANS (GEORGES I ANTOINE PEREZ)

La cançó dels dos germans, la diuen els vells i els joves, la cançó dels dos germans la saben fins els infants. (No l'heu sentit mai, abans?) Dos germans aventurers, torsimanyes de la fortuna, s'han llevat tant de matí que al cel encara hi ha lluna. (No us han dit que van a l'una?) Si la guerra feia estralls, als germans, res no els ensorra; quan la guerra s'ha acabat, naixia una nova Andorra. (Mentre la pau la por esborra.) Els dos germans han parat l'"esparver" dins la Valira; de les truites que han pescat, se'n fa creus aquell qui ho mira. (És ben cec qui no ho albira) Ha nascut una cançó entre el trob i la tempesta, té sentors de fe i d'afany i ressons de cant de gesta. (En farà el demà, requesta?)

(Febrer 1965)

Vintè concurs de poesia 2017

Miquel Martí i Pol

En el vintè concurs de poesia Miquel Martí i Pol, instituït amb motiu del Dia mundial del llibre per la Biblioteca Pública adscrita al departament de Promoció Cultural i Política Lingüística del Govern d'Andorra, els membres del jurat, compost en aquesta ocasió per les senyores Eva Arasa i Elena Aranda, i el senyor Manel Gibert, després d'haver-nos reunit el dia 10 d'abril d'enguany, i d'haver fet la lectura crítica de les 10 obres presentades a la categoria Poema i de les 9 obres presentades a la categoria Recull, hem acordat aquest veredict.

En general el jurat voldria remarcar que els treballs presentats no manquen de qualitats poètiques encara que pel que fa als reculls alguns són força irregulars i l'expressió de sentiments o conceptes a través d'una estructura, un contingut i un ritme no acaba de reflectir-se en els poemes. El jurat recomana que l'escriure no els faci perdre el llegir, la lectura continuada de poesia pot millorar-ne sensiblement l'escriptura.

Per a la categoria Poema, el jurat ha atorgat un accèssit consistent en un lot de llibres al poema núm. 8, que reflecteix records entranyables amb una veu que pot donar més de sí.

El poema, titulat *Enyorança*, pertany a la Sra. Montserrat Casanoves Monmany, d'Andorra la Vella.

S'atorga per unanimitat el premi dotat amb 200 € i un lot de llibres a l'obra núm. 1, pel to elegíac ben aconseguit, el bon sentit del ritme i un treball reeixit amb les estructures lingüístiques.

Oberta la plica corresponent, l'autor del poema, que porta per títol *De punys i lletres*, és el Sr. Albert Ruiz Feijóo, d'Andorra la Vella.

Pel que fa a la categoria Recull, el jurat ha optat per deixar el premi desert i atorga un accèssit al recull núm. 1 perquè conté alguns poemes que destaquen per la seva originalitat i sentit poètic.

Aquest recull, titulat *Visc en un rellotge de paret*, s'ha presentat sota el pseudònim *Grandalla*. Andorra la Vella, 21 d'abril del 2017

L'acte de lliurament dels premis es va realitzar el divendres 21 d'abril, a les 20 h, a la sala d'actes del centre cultural La Llacuna, seguit del recital poètic *Poesia en Jazz*, a càrrec de les Divadams

Les Divadams Araceli Aiguaviva, Laia Porta i Loni Geest

Inés Sánchez, Manel Gibert, Montserrat Casanoves, Albert Ruiz, Eva Arasa, Montserrat Planelles i Elena Aranda

Accèssit Poema

Montserrat Casanoves i Monmany

Enyorança

Faig girar la clau de ferro,
pujo respectuosament l'escala,
quasi amb un silenci religiós.
La casa és buida...

Finestres tancades, foscor,
llargs sospirs, sensacions.
Tremolosa recorro les estances
cercant el que no puc trobar.

Obro les portelles closes.
Encara tot al seu lloc,
les fotografies, els quadres,
em retornen la visió.

La casa dels padrins...
joiosos esperaven els nets,
quan per vacances entràvem
esperant l'abraçada i el bes.

La pipa del padrí, damunt la lleixa,
l el molinet de cafè, de fusta,
que s'encallava amb els grans,
mòlts a l'instant per contenir l'aroma.

La taula servida amb detall,
trufes i tavelles de l'hort,
mai n'he menjat de tan bones,
cuinades amb tant d'amor.

2.
El tassó de llet fresca,
el formatge de tupí,
les bresques guardades,
regalimant mel ensucrada.

Retalls de records i enyors,
traspuant perfum de moixaines,

calidesa, drings de campanes,
i brasa de llar encesa.

En miratge de bells instants,
les passes són vacil·lants,
prenc el fardell d'emocions,
per deixar-hi unes grandalles.

Aquestes altes muntanyes,
les estrelles del cel ras,
m'han dut el vent amorós,
uns records molt estimats,

Premi poema Albert Ruiz i Feijóo

De punys i lletres

Plora, el poeta, amors i ahirs,
a morts i flors pateix
canta als destins,
sempre el mateix.

Quan caigué l'últim segon de sorra
mentre la mar sorda esquerdava la sal darrera,
en acabar-se el temps
va inventar-se, llavors, la història sencera.

I des d'ençà tan sols remuga
pres i amagat al calabós,
d'ocell sord i cec,
que haurà de ser gàbia de dol, ciment i maó.

I sagna, des d'aquella presó,
entre parets fetes de cendra es sacseja;
i de la lluita silenciosa,
neix l'enveja.

I és per això que el cantor sospira,
per un matí d'aire net i blau.
Sospiren dents, les mans sospiren.
No sospiren pas, no tenen temps, aquells
esclaus.

Despullat del pes de l'ànima a l'esquena
avança un home-nen sense cap rumb
ignorant les senyals que clarament l'indiquen
que ja fa força temps que viu difunt.

I així plora el poeta, lletra a lletra
rima com pot,
tant la vida que fou presa,
com la infinita buidesa dels seus gots.

I així canta a la mort més que a la vida,
al passat impenetrable, a un món clos,
sempre a l'esperit, sempre al destí
mai al cos.

Accèssit Recull Mercè Aznar i Cano

Selecció dins

Visc en un rellotge de paret

No hi encaixo en la felicitat d'ara,
de mida tan petita que cap a la mà.
Escolto el pas oxidat dels minuts,
estancats dins la casa sense finestres,
i com llauna d'autòmat sense batec
concebo la vida que no he tingut.

Mentre espero que em portin el tatakí de tonyina
viatjo, a la velocitat de la llum,
a l'únic diumenge que va fer sol a París.
Torno sovint al minut zero d'aquell començament.
Tants cops com vegades menjo tatakí.

Dia Mundial de la Poesia 2017

Celebració del Dia Mundial de la Poesia a Encamp el 23 de març del 2017 a la sala d'exposicions del Comú d'Encamp

Voluntaris per la llengua recitant els poemes andorrans

El record de la seva pell

El record de la seva pell em feia tancar els ulls.
Podia notar encara les paraules tèbies
que m'havia escrit a l'orella,
i les que jo li havia agafat dels llavis.
Quin gust tan desconcertant tenen les paraules
quan les agafes dels llavis!
Ningú no sabia per què els meus silencis
eren tan dolços i llunyans.
Ningú no sabia que el seu record em tocava,
perquè els sentits tenen més memòria que la raó
i els costa més cedir a la distància.
Havia estat tan submergida en el seu perfum
que no podia sentir una altra olor
que no fos la dels seus "Espera'm!".
I l'esperava per tornar a notar les frases tèbies a l'orella,
per tornar-li a agafar paraules desconcertants dels llavis,
per tornar a submergir-me en el seu perfum
i dir-li: "T'espero!".
Dius més a poc a poc les coses
quan saps que les faràs passi el que passi,
quan la raó ja no hi té res a veure,
quan ets la margarida que porta en tots els pètals un t'estimo.

Teresa Colom i Pich
Com mesos de juny

Dóna'm la mà, de Joan Salvat Papasseit

Dona'm la mà que anirem per la riba
ben a la vora del mar
bategant
tindrem la mida de totes les coses
només en dir-nos que ens seguim amant.

Les barques llunyanes i les de la sorra
prendran un aire fidel i discret,
no ens miraran;
miraran noves rutes
amb l'esguard lent del copsador distret.

Dona'm la mà i arrecera la galta
sobre el meu pit, i no temis ningú.
I les palmeres ens donaran ombra.
I les gavines sota el sol que lluu

ens portaran la salabor que amara,
a l'amor, tota cosa prop del mar:
i jo, aleshores, besaré ta galta;
i la besada ens durà el joc d'amar.

L'ós

Ballaré l'antiga dansa
Si toqueu el tamborí
Perquè Pasqua va acostant-se
I l'hivern ja és a la fi
Ballaré l'antiga dansa
Si veniu a ballar amb mi.
Balla, balla, balla
Ballem tots el ball de l'ós
Nens i vells i jovenalla
Agafats de dos en dos.

Si em pregunten on vaig néixer,
Us diré a la vall d'Aston
Que em sembla aquesta mateixa
Que boniques igual són:
Ballaré l'antiga dansa
Tan antiga com el món.

A mi la dansa no em cansa
Perquè ballo a poc a poc;
Amb el cos vaig fent balança
Agafant-m'ho com un joc:
Ballaré l'antiga dansa
Ni que sigui sobre un roc.

Josep Sobrevals i Marta Tricuera a l'espectacle Instants previs, un espectacle de poesia teatralitzada de petit format

Si voleu tenir alegria
No oblideu que el tamborí
S'ha de tocar cada dia
I ballar vespre i matí:
Ballaré l'antiga dansa
Si veniu a ballar amb mi.

Perquè aquí a les valls d'Andorra
De dansar prou en sabeu:
Feu-ho sempre sense córrer
Que també ho fan a la Seu.
Ballaré l'antiga dansa,
Si vosaltres la balleu.

No ho feu pas massa de pressa
Tal com he vist fer-ho a Foix,
On, quan l'esclop s'entravessa,
El que balla es queda coix.
Ballaré l'antiga dansa
Com els garrotxins a Oix.

Esteve Albert
El ball de l'Ós

Brindis, de Joan Margarit

Més junts del que ningú no sabrà mai,
alcem les dues copes.
Veiem la nostra llum, cadascú als ulls de l'altre.
Un home i una dona, en un instant,
poden equivocar-se.
Però l'instant no tornarà mai més.

Matí, d'Antonin Artaud

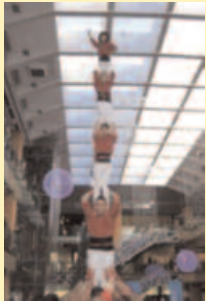
Aquest matí
jo que tot ho he inventat
he comprès per primera vegada
la diferència
entre una sensació
i un sentiment.
En la sensació
s'agafa allò que ve,
en el sentiment
s'intervé.

Principis i finals, de Joan Margarit

Un temps, vaig ser una noia de futur.
Podia llegir Horaci i Virgili en llatí,
recitar de memòria tot Keats.
Però, entrant en les coves dels adults,
em van caçar i vaig començar a parir
els fills d'un home estúpid i cregut.
Ara m'empleno el vas sempre que puc
i ploro si recordo un vers de Keats.
Una no sap, de jove, que cap lloc
no és el lloc on podrà restar per sempre.
També s'estranya quan no arriba mai
aquell o aquella en qui trobar descans.
Una ignora, de jove, que els principis
no tenen res a veure amb els finals.

Castellers d'Andorra

I com que no sabien que era impossible ho van fer

Diada Castellers d'Andorra, 2015

Per **Juli Peña** i **Balius**, president de CdA

Ara deu fer uns quatre anys, algú es va preguntar per què no hi havia una colla castellera a Andorra. Realment, no se sabia la resposta, potser perquè estem massa lluny de la zona tradicional? Potser perquè el Pirineu no és terra castellera? Potser perquè ningú no havia pensat que en faltava una?

Però la pregunta realment important era, feia falta una colla castellera a Andorra? Aquest potser era el dubte, l'interrogant que hi havia. Les persones que ho van pensar sí que veien que era necessària; ara calia demostrar que ho era.

I es va fer, i les persones que ho tiraren endavant com que no sabien que era impossible, ho van fer.

Aquest inici és perfecte per a un conte fantàstic, en aquest cas, el conte anomenat Castellers d'Andorra, un inici màgic i esperant que no tingui mai final.

És difícil no mirar enrere i veure el que s'ha fet en aquest darrers tres anys, les fites aconseguides, el que som i el que podem arribar a ser amb la força, l'equilibri, el valor i el seny de 150 persones que viuen cada moment i cada esdeveniment com el primer dia.

El que s'ha dut a terme és molt més que un conte, és un somni, una il·lusió, una passió, és la creació d'un grup cultural necessari dins del teixit social on té cabuda gent de totes les edats, mides, creences.... tothom pot ser casteller.

Només tenim tres anys però el que s'ha viscut en aquest temps no es pot resumir en unes línies, s'ha viure i s'ha de sentir.

Castellers d'Andorra s'ha donat a conèixer al món, ara esperem que el món ens vingui a veure. Llarga vida als castells!! Llarga vida als castellers d'Andorra. n

Diada de la Constitució, 2015

Escaldes-Engordany, 2015

2015

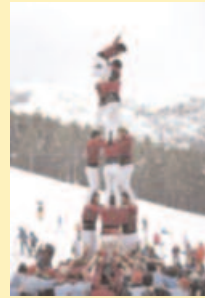
Diada del Bateig, 2015

Granollers, 2015

Prada de Conflent, 2015

Diada de la Neu a Vallnord, 2016

2016

Tarragona. Plaça de la Font, 2016

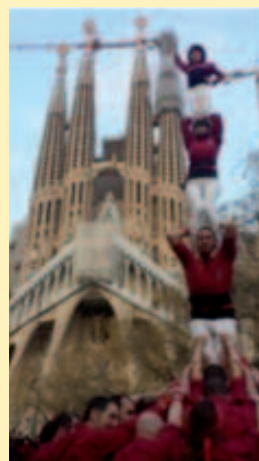
Actuació Vídeo Museu Castellor, 2016

Tour de France 2016. Pas per Ordino

Montserrat, 2016

Barcelona, 2016

Actuació Internacional prèvia al concurs de castells de Tarragona, 2016

Andorra la Vella. Diada del Bàsquet 2017

Tarragona, 2017

2017

La Massana. Roser, 2017

II Diada Castellera Internacional.
París. Parc de la Vilette, 2017

Girona. Plaça de Sant Feliu, 2017

Andorra la Vella.
Aniversari del bateig, 2017

Pilar al Casamanya, 2017

Barcelona. Plaça Masades, 2017

Grup de Folklore Casa de Portugal

Per Jose Luis Gonçalves Carvalho, director artístic GFCP

El Grup de Folklore Casa de Portugal és una entitat cultural fundada l'1 de maig del 1996 i des de llavors té la missió de mantenir la representativitat de la cultura tradicional portuguesa a les Valls d'Andorra i fomentar els intercanvis amb les institucions i entitats andorranes per enriquir l'oferta cultural del Principat.

Situat a la carretera de la Comella, número 10 d'Andorra la Vella, la seu social és un punt de trobada de la cultura tradicional portuguesa al Principat oberta a tothom que vulgui iniciar-se a la dansa i la música tradicional portugueses.

La junta directiva del Grup de Folklore Casa de Portugal va renovar els càrrecs electes per al període 2017-2019 el mes de novembre i continuarà presidida per Tomàs Pires, Vania Novais renova com a vicepresidenta i José Luis Carvalho com a secretari i director artístic. El càrrec de tresorer passarà a ser ocupat pel jove Patrick Ferreira i els vocals seran Candida de Barros, Manuel Gonçalves i Cami Medeiros, que continua coordinant el vestuari tradicional.

L'any 2017 va ser molt actiu en el pla cultural tant a les Valls d'Andorra com a l'estranger. Al Principat l'inici d'any va començar amb les tradicionals *janeiras*, amb visita del cant tradicional a les esglésies, a la catedral de la Seu d'Urgell i en establiments comercials. La sisena edició del Festival de Folklore Ibèric va aplegar el 30 d'abril, al Complex d'Encamp, l'esbart Santa Anna d'Escaldes-Engordany, l'escola de ball Aires d'Andratx de Mallorca i l'Etnografico de Vila Praia de Âncora, Portugal. La Festa de la diversitat, el mercat tradicional O Feirão, la Fira d'associacions i el Territori Specials van ser les col·laboracions entre el grup i el Comú d'Andorra la Vella. El Dia de Lisboa, organitzat pel Comú d'Escaldes-Engordany el 6 de juliol, va tenir la col·laboració del grup, que hi va presentar diferents productes d'artesanía i gastronomia.

Les sortides fora d'Andorra van estar marcades per una intensa activitat: a Tarascon-sur-Ariège el 14 de maig per participar a les celebracions de la Mare de Déu de Fátima i de Sabart; del 3 al 5 de juny a la ciutat francesa de Beausoleil i visita a Mònaco per participar al Festival de folklore portuguès; el 22 i 23 de juliol a Montreal per representar Portugal en el festival internacional Folklore et Partage, amb representacions a Limoux, Montreal i Alzonze; el 30 de setembre a la ciutat suïssa

Escaldes-Engordany 2017

Festival de Folklore Ibèric, 30 d'abril del 2017 a Encamp

El GFCP a Zurich, setembre 2017

Actuació a Montreal juliol 2017

de Zurich per participar en el Festival de folklore portuguès de Hinwil a Wetzikon. Els membres del grup reprenen l'activitat el mes de gener amb la tradicional visita del Cant de les *janeiras* i tenen prevista la realització del seu Festival de folklore a final d'abril, el mercat tradicional O Feirão a inicis de juliol i les participacions a la Festa de la diversitat al maig i la Fira d'Andorra la Vella a l'octubre en col·laboració amb el Comú d'Andorra la Vella, iniciatives que gaudeixen del patrocini de l'empresa Nova Constructora, dirigida per l'empresari José Costa. n

En record a
Sílvia de
Cambra

Per Antoni Pol i Solé i Àngels Mach i Buch

La Sílvia de Cambra i Anton, presidenta del Grup d'Amics de les Matemàtiques d'Andorra (Gamma) va néixer a Barcelona el 7 de març del 1960 i ens ha deixat el 14 de gener del 2018 per un càncer que l'ha afectada en els darrers anys de la seva vida. Era la gran de cinc germans, molt seguits els uns dels altres, amb els quals ha mantingut sempre una estreta relació.

Arribada a Andorra el 2002, després de viure un any a Londres i dos a Nova York, de casar-se i de separar-se, va treballar de professora de tecnologia i de matemàtiques a l'Institut espanyol i al col·legi Janer.

Va superar, al cap de dos o tres anys de ser a

Andorra, un gravíssim accident de cotxe que li va deixar algunes seqüeles.

A través de la presidència del Gamma va participar en la plataforma Àgora Cultural del Principat d'Andorra i va assumir el secretariat 2009 d'Àgora Cultural, conjuntament amb l'Associació de Meteorologia d'Andorra i Ciències de l'Atmosfera (Amaca), amb en Josep Tomàs i Bosch, tal com ha quedat reflectit en la revista Àgora, número 15 del 2010.

Reflexiva, sensible i generosa, la seva personalitat complexa la feia també dispersa, reservada i solitària i que li agradés viure en el seu món abstracte.

Interessada en la justícia i la igualtat, la cultura i el coneixement en general eren part de les seves passions. Especialment en el

Ensenyant a jugar a l'aula

reconeixement del treball de les dones dedicades a la ciència i en l'àmbit de l'astronomia.

Visionària i somniadora, va ser una tossuda lluitadora fins al final.

Reposa en pau, Sílvia, i que les teves curiositats i interessos hagin pogut ser finalment satisfets. n

Fallaires d'Andorra la Vella

Presentació del llibre
"Roda el foc",
del periodista Albert Roig

Per **Teresa Ventura i Guasch**, Membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra (APCA).
Secretària general de l'AEPA. escriptors@andorra.ad

El dimecres dia 20 de desembre va tenir lloc, a la sala d'actes del Centre cultural la Llacuna la presentació del llibre *Roda el foc: 30 anys de falles a Andorra la Vella*, escrit pel periodista i també fallaire Albert Roig.

Va introduir l'acte l'editor Josep Dallerès, que juntament amb Pagés Editors han publicat l'obra. És un documentat treball que aplega els testimonis més destacats d'aquesta

Josep Dallerès, Albert Roig i Santi Sánchez

tradició andorrana, tal com al seu dia explicava l'exministre de Cultura, Sr. Pere Canturri Montanya (ACS), a un dels promotors de la renovació de les falles a Andorra, el Fidel Solsona.

A continuació, Santi Sánchez, president de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella, que també ha escrit el pròleg del llibre, va exposar els inicis del projecte que els va motivar a presentar, conjuntament amb altres pobles del Pirineu, la candidatura perquè aquesta tradició fos declarada patrimoni de la humanitat, un repte que conjuntament amb diversos estaments del Pirineu es va assolir el primer de desembre de l'any 2015.

Després va ser l'autor del llibre, Albert Roig qui va desgranar pas a pas tot el procés de ressorgiment de les falles que s'han recuperat fins al punt de ser considerades per la Unesco. Roig va agrair el suport de tots els fallaires i la col·laboració tant del Govern com del Comú d'Andorra la Vella per a l'edició del llibre *Roda al Foc*. Un acurat treball que li va comportar quasi dos anys de recerca en diferents arxius.

Tanmateix l'escriptor va afegir que ha disposat dels testimonis orals de 63 persones amb les quals ha tingut diferents intercanvis. A vegades ha trobat contradiccions, però finalment ha pogut documentar el llibre amb diferents opcions. També ha contactat amb totes les parròquies del país a fi de portar a terme el seu projecte, però sobretot va destacar el barri del Puial com a centre neuràlgic de la crema de falles a Andorra la Vella.

Va comentar algunes anècdotes referents a una crema de falles suposadament *clandestina* que va ocórrer l'any 1996,

Escriptors d'Andorra

evidentment al Puial. Va afegir que la festa va remuntar mercès a la tasca del Salvador Brasó, aleshores president del Centre de la Cultura Catalana. També formava part del grup de fallaires l'"Apagafocs" i altres personatges fallaires. Va ser el Teo Armengol que va proposar un nou indret per a la celebració de les falles, i va ser al Parc Central. L'edició del 2017 es va celebrar a la plaça Lídia Armengol, un indret molt ben acceptat per tots.

Roig també va parlar de la música en directe que es va incorporar a l'activitat de la crema de falles cap a l'any 2008. També varen crear el que en diuen el *bateig del foc* i així van participar-hi els més joves amb el que en diuen *falles de llum*. Una fórmula molt propícia per assegurar el relleu generacional. Va ser l'any 1997 quan van començar a anar a les escoles del Principat per reintroduir la tradició fallaire i així van fomentar que les falles es fessin en totes les parròquies andorranes. A vegades, a part de per Sant Joan, que és la data concreta del solstici d'estiu, també s'han cremat falles per Sant Pere. "Ja suposeu a quina parròquia em refereixo", hi va afegir Roig.

D'altra banda, la recerca de l'anella a la vall d'Incles, segons l'autor, està tan plena d'anècdotes que mereixeria un altre volum, així que ens deixa la porta oberta a esperar una altra edició complementària. Quant a l'argolla i el clau de plata que identifica el fallaire menor i que és més petit que el clau d'or del fallaire major, el seu origen podria estar inspirat en la llegenda que l'historiador Pere Canturri i Montanya (ACS) va escriure el 1995 en un dels seus llibres, amb el títol d'*El misteri de les anelles i argolles d'Andorra*, en la qual, fins i tot, hom troba reminiscències de Carlemany al seu pas pels Pirineus.

Finalment, Albert Roig va apuntar que els fallaires són "reivindicatius," com ho són les falles, i ahora va dir que cercaven un "reconeixement reivindicatiu" per les tradicions pròpies del país en contraposició a les modes exteriors que sovint ens envaeixen d'una forma molt subtil.

El també periodista i fallaire va concloure dient que "hem picat pedra, però afortunadament ha valgut la pena, ja que hem assolit un objectiu que era molt difícil: una candidatura transnacional que ens ha aportat a tots la declaració de la Unesco sota la denominació de "Les festes del foc del solstici d'estiu al Pirineu" com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat. Gràcies a tots els fallaires, perquè sense ells res de tot això no hauria estat possible".

Em permeto transcriure un fragment de la contraportada del llibre: "Les falles als Pirineus és una de les celebracions més antigues, que, com la immensa majoria de tradicions, no coneix fronteres administratives. És una festa que podem trobar a banda i banda de la serralada i que parla cinc llengües diferents: aranès, català, castellà, francès i occità." n

Per Teresa Ventura i Guasch

Membre de l'Associació de Professionals de la Comunicació d'Andorra (APCA). Secretària general de l'AEPA. escriptors@andorra.ad

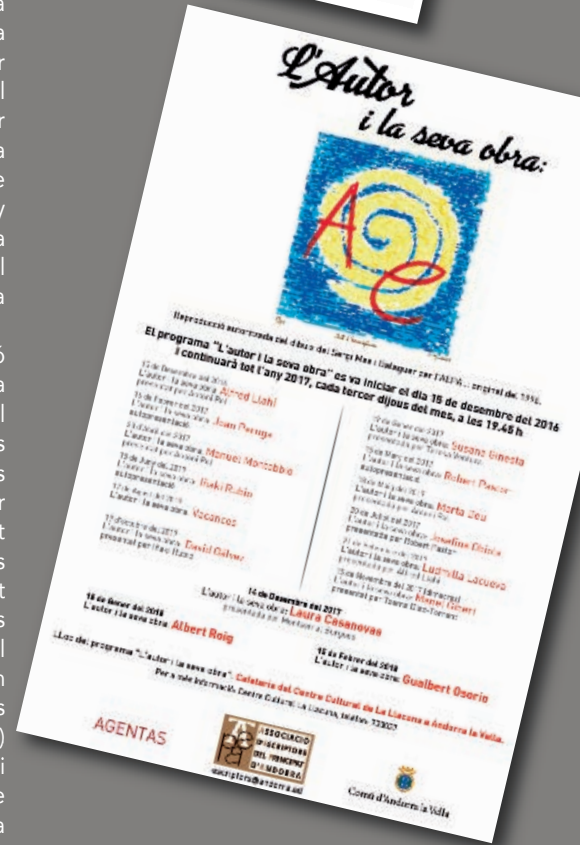
Activitats de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)

Amb la renovada Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (fundada l'any 1995), aquest any 2017 hem realitzat diverses activitats. La primera va ser la continuïtat del programa *L'autor i la seva obra*, que s'havia iniciat el 15 de desembre del 2016.

Hi van participar, en ordre cronològic, els escriptors següents: Alfred Llahí, Susana Ginesta, Joan Peruga, Robert Pastor, Manuel Montobbio, Marta Deu, Iñaki Rubio, Josefina Obiols, Ludmilla Lacueva, David Gálvez, Manel Gibert i Laura Casanovas. El programa continuarà l'any 2018 amb la participació d'Albert Roig (18 de gener 2018) Gualbert Osorio (15 de febrer) i David Mas (15 de març). Successivament es convidaran la resta d'escriptors del país que hi vulguin participar. A l'entorn de Sant Jordi (25-4-2017) alguns escriptors de l'AEPA vàrem participar a la lectura de *Tirant lo Blanc* organitzada pel col·legi Maria Moliner. Era en continuïtat a la proposta de l'any anterior també en l'entorn de Sant Jordi en que vàrem llegir Ramon Llull i el *Quixot*, en aquella ocasió a l'Ambaixada espanyola a Andorra (2016).

D'altra banda, i mercès a la subvenció del Comú d'Andorra la Vella, vam poder organitzar el 1r Taller d'iniciació a l'escriptura de guions cinematogràfics, un curs que va anar a càrrec del cineasta andorrà Hèctor Mas i que va tenir molt bona acollida. Del taller varen sorgir tres projectes per desenvolupar pels alumnes, la majoria escriptors. Va ser durant tot el mes d'octubre del 2017 (del 3 al 31 d'octubre). L'any anterior havíem realitzat un taller d'escriptura creativa (2016), que va anar a càrrec del professor Ricard de la Casa, també a la Llacuna.

Seguidament podeu trobar la informació detallada del taller d'iniciació a l'escriptura de guions cinematogràfics i a continuació el programa de *L'autor i la seva obra*, amb les dates concretes i els presentadors corresponents. Un dels requeriments per participar a l'esmentat cicle és haver publicat almenys un llibre, però és evident que fins ara tothom n'ha publicat diversos, un fet destacable per la proporcionalitat de llibres i d'autors per metre quadrat respecte al nombre d'habitants del país. Més si tenim en compte la ingent quantitat de publicacions de la Societat Andorrana de Ciències (SAC) així com de l'Institut d'Estudis Andorrans i altres estaments com el mateix ministeri de Cultura i l'*Exlibris Casa Bauró* de la Biblioteca Nacional. n

Orfeó Andorrà

Enticultura

Selecció d'imatges d'actes celebrats el 2017 per Pilar Gispert i Fernàndez, presidenta de l'Orfeó Andorrà

Concert a l'església d'Ordino, 2017

Camí de Madrid, 02-11-2017

Madrid, 04-11-2017

Aplec de la Massana, maig 2017

Madrid, 04-11-2017

Dia de la Diversitat, maig 2017

Gandesa, 2017

Canvi secretariat 2017

El 10 d'abril del 2017 es va produir el relleu de secretariat d'Àgora Cultural, de Fallaires d'Andorra la Vella (2016) al Grup de Creatius la Xarranca

Alfons Valdés (GCLX) i Santi Sánchez (FALV)

Presentació de la làmina de Sant Jordi 2017

El cavaller i la rosa

Per Àngel Calvente i Gutiérrez

El concepte d'aquesta obra està basat en la història de Sant Jordi, coneguda arreu del món pel fet que va provocar la mort d'un drac que pretenia menjar-se Cleodolinda, una preciosa donzella.

Aquesta narració la va escriure Jacopo da Varazze al segle XIII en la seva obra *La llegenda àuria*, que aviat es va escampar per tot Europa fins a arribar a tota la corona d'Aragó.

El dibuix del cavaller i la rosa és el fruit d'uns moments d'observació i interpretació, del cavaller de la mítica història, i els cavallers actuals.

És un personatge que fa referència a la tradició de Sant Jordi, de regalar una rosa a la parella a canvi d'un llibre, però amb un gest púdic i un rostre imperceptible té la intenció de posar en relleu el sentiment de timidesa o retraïment que podem observar en els cavallers actuals, des del moment en què agafen la rosa i durant el trajecte vers el seu destí.

El fons de l'obra, ple de textos il·legibles, simbolitza les lletres, i el vermell que raja de la rosa, la sang del drac. n

Presentació de la revista Àgora núm. 29

Albert Roig, Marc Pons i Sergi Mas

Christian Ballester cantant i Xavier Martín al piano

Presentació de la revista Àgora número 29, el 10 d'abril del 2017, al centre cultural La Llacuna.

Conté un reportatge del Dia de la Cultura i el lliurament dels premis Àgora 2016, a Andreu Cardona, Casimir Arjol, els 50 membres de la comunitat salesiana del col·legi Sant Ermengol, Àngels Mach i Antoni Pol, a més d'homenatges al periodista William Danjon, als fotògrafs Albert i Jacqueline Puigoriol, i un record a la investigadora Montserrat Palau, junt amb les seccions habituals. Ha estat editada amb el suport del ministeri de Cultura i del Comú d'Andorra la Vella. L'acte de presentació va anar a càrrec de l'artista Sergi Mas, que havia conegut personalment els homenatjats; de Marc Pons, cònsol menor d'Andorra la Vella, i d'Albert Roig, representant dels Fallaires d'Andorra la Vella, secretariat d'Àgora Cultural 2016. Es va acompanyar d'una actuació musical oferta per l'Associació Musical i d'Amics de Mozart, a càrrec de Christian Ballester acompanyat al piano per Xavier Martín. n

Alfons Valdés, Carme Tinturé, Gemma Piera, Àngel Calvente, Maria Domingo, Maria Domingo, Maria Marquet i Àngels Mach a la galeria d'art Pilar Riberaygua en la presentació de l'original el 20 d'abril

Diada Sant Jordi 2017

Visita de les autoritats a la parada d'Àgora Cultural de la plaça del Poble el 23 d'abril del 2017

Àngel Calvente, autor de la làmina 2017, signant una dedicatòria

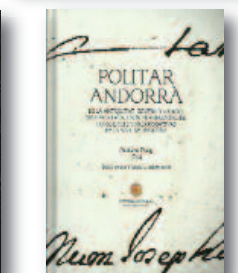
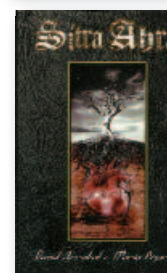
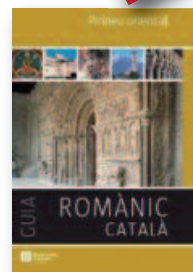
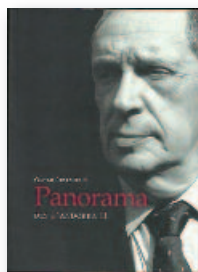
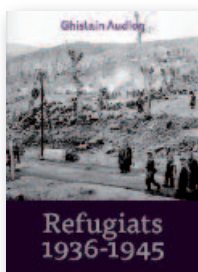
Concert de Sant Jordi 2017

A càrrec d'alumnes de l'Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella

Publicacions 2016 per Llibreria La Puça

PAPIRUS

Publicacions de l'any 2016 per Llibreria La Puça

Publicacions de les entitats 2017

Gener

Presentacions literàries, al llarg de l'any (CCC)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Concerts, sessions musicals i conferències, al llarg de l'any (Imcav)
Actuacions musicals al llarg de l'any (ASMA)
L'autor i la seva obra: Albert Roig, dia 18 a la cafeteria del Centre Cultural la Llacuna (AEPA)
Visita de la tradició de les "Janeiras" durant el mes de gener per part del Grup de Folklore 'Casa de Portugal' (GFCP)
Història de l'hoteleria andorrana i visita d'un vell establiment hotelier (VCA)

Febrer

Presentació del llibre: *Art i història al Pirineu*, 13es *Trobades Culturals Pirinenques*, dia 6 (SAC)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Inici del 34è Cicle de conferències de divulgació científica 2018, mensual (SAC)
L'autor i la seva obra: Gualbert Osorio, dia 15 (AEPA)
Nova edició del Premi Carles Sabater (CCC)
Exposició de fotos antigues d'Andorra i projecció d'una pel·lícula antiga sobre Andorra (VCA)
Presentació del Recull de conferències 2015/ 9ns Debats de recerca, dia 19 (SAC)
Còctels literaris al llarg de l'any (CCC)
Concert de Cant Coral organitzat per Mans Unides, 24 de febrer (OA)

Març

Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 30, dia 7 (Àgora Cultural)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Concert de l'Orfeó Andorrà a Matadepera, diumenge 11 de març (OA)
L'autor i la seva obra: David Mas, dia 15 (AEPA)
Diada de la Neu a Pal-Vallnord, dia 17 (CdA)
Diada del Bàsquet al Pavelló del Morabanc Andorra, dia 17 o 18 (CdA)
El contraban i Andorra (VCA)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, dies 21 i 22 a les 18 h i 19,15 h (Imcav)
6è Andorra Sax Fest, dies 25 al 31 (Imcav)

Abril

Sortides naturalistes al llarg de l'any (ADN)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Diada del Palau de Gel a Canillo, dia 7 (CdA)
La Catalunya industrial. Visita de Terrassa (VCA)
III Aniversari del Bateig a Andorra la Vella, dia 21 (CdA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
La Massana Còmic 22a edició, del dia 21 al 23 a la Closeta (L'ARCA)
Lliurament de premis del concurs Martí i Pol de poesia (Govern)
Celebració de la diada de Sant Jordi, dia 23 (Àgora Cultural)
Actuacions musicals per alumnes de l'Institut de Música, dia 23 a la glorieta de la plaça del Poble (Imcav)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, dies 24 i 27 a les 18 h i 19,15 h (Imcav)
Concert Dia Internacional del Jazz, dia 30 (ASMA, UNESCO)

Maig

6è Festival de folklore ibèric – Principat d'Andorra, en motiu del 21è aniversari del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', dia 2 al Prat del Roure d'Escaldes-Engordany (GFCP)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Festa de la Primavera al Prat de Llobregat (Barcelona), dia 6 (CdA)
Concert de Primavera, JONCA i escoles de música del Principat d'Andorra, dia 6 a l'Auditori Nacional d'Andorra a Ordino a les 12 h (Imcav)
12s Debats de recerca: la recerca en energia i recursos naturals, dies 9 i 10 (SAC)
L'autor i la seva obra (AEPA)
Concert Dia de la Diversitat Cultural (OA) (GFCP)
Actuació a la festa de la Diversitat Cultural a

Andorra la Vella, dia 12 (CdA)
Actuació a Andoflora, a la Massana, dia 12 (CdA)
Sessions Musicals a càrrec dels alumnes de l'Institut de Música, Sala d'actes La Llacuna, dies, 14,15,16 i 17 de maig (IM)
Setmana de la Creativitat, del 16 al 19 de maig de 2018 a La Llacuna (Imcav)
48ns Jocs Florals juvenils i 36ns Jocs Florals infantils (CALL)
Concert Orfeó Andorrà amb la coral Ereintza d'Estella (Navarra), dissabte 19 de maig a les 20,15h a Sant Esteve d'Andorra la Vella (OA)
Dia de la Cultura i lliurament de premis Àgora Cultural 2017, al vestíbul del nou edifici del Consell General (Àgora Cultural)
Concert pel 262è aniversari del naixement de Mozart (AM)
XIII Setmana de les matemàtiques (GAM)
Un tomb amb el petit train jaune de Cerdanya (VCA)
Aplec coral de les terres de Lleida i Andorra a la Massana diumenge 28 de maig (OA)
Concert dels alumnes de sensibilització musical, tallers i preparatori de l'IM, a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella, dia 30, a les 18 h (Institut de Música)

Juny

Recerca de l'argolla de Fontargent a la vall d'Incles per a l'elecció del fallaire major (AFAV)
Taller de construcció de falles, emmarcat en els actes de la Festa major del Puial (AFAV)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Taller de falles tradicionals (AFAV)
Diada dels Pirineus a Andorra la Vella, dies 9 i 10 (CdA)
5è Jambo Street Music, del 14 al 17 (ASMA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
Els molins i fargues d'Andorra (VCA)
Concert de fi de curs de l'Institut de Música, dia 21 a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella a les 19 h (Imcav)
Flama del Canigó, dia 23 (CCC)
Cremada de falles de Sant Joan, dia 23 (AFAV)
Festa de la Música (ASMA)

Juliol

5è Mercat tradicional "O Feirão" a càrrec del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', a la Plaça Guillemó d'Andorra la Vella (GFCP)
Actuació a les Vigílies de la festa Major de Vic, dia 7 (CdA)
Curs de fauna salvatge (ADN)
Diada del Nord a Ordino, dia 15 (CdA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
Presentació del llibre *Andorra i l'acord d'associació amb la Unió Europea*. 30a *Diada Andorrana a l'UCE de Prada de Conflent* (SAC)

Agost

Actuació a la festa major d'Andorra la Vella, dia 4 (CdA)
Observació de fauna (ADN)
Actuacions a 'Músiques del món', Escaldes-Engordany (ASMA)
XIX Cicle internacional d'orgue del Principat d'Andorra (Aaova)
Actuacions al 4rt Esquella Incles Walking Music Festival, Canillo (ASMA)
31a Diada Andorrana a l'UCE de Prada de Conflent, a Prada, dia 18 (SAC)
Concerts dels guanyadors del premi Carles Sabater (CCC)
Actuació a la festa major de la Seu d'Urgell, dia 25 (CdA)

Setembre

XXXV Universitat d'Estiu (Govern)
Diada de les 7 Parròquies, al Principat d'Andorra, dia 8 (CdA)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Actuació a Festa Major d'Avinyó, dia 15 (CdA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
Relacions Franco-Ariègeoises. Desplaçament a l'Ariège (VCA)

Diada Blava al barri del Serrallo, a Tarragona, dia 29 (CdA)

Octubre

Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Trobada Colles Castelleres Internacionals, a Tarragona, dia 6 (CdA)
Còctels literaris al llarg de l'any (CCC)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, al Centre Cultural la Llacuna (Imcav)
Concert de tardor de l'Orfeó Andorrà, església de Sant Esteve a les 20,15h (OA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
XXIV Premis Arts Andorra a Sant Julià de Lòria, dia 18 (CALL)
Actuacions a VivandShopping Festival (ASMA)
Els murs de pedra seca (VCA)
Concert de l'Orfeó Andorrà a Narbona (França), 27 d'octubre (OA)
Actuació a la Fira d'Andorra la Vella, dia 28 (CdA)
15es Trobades Culturals Pirinenques, dia 27 (SAC)

Novembre

Sortida naturalista de tardor (ADN)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
41a Nit Literària Andorrana, a Ordino (CALL)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (Imcav)
Diada dels Tirallongues de Manresa, dia 11 a Manresa (CdA)
L'autor i la seva obra (AEPA)
Diada dels Castellars d'Andorra, dia 17 a Sant Julià de Lòria (CdA)
Presentació del llibre: *L'economia muntanyenca al Pirineu*, 14es *Trobades Culturals Pirinenques* (SAC)
Concert tradicional de Santa Cecília a l'Auditori Nacional, dia 25 ONCA, JONCA, Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella, Escola de Música Harmonia, Escola de Música d'Escaldes-Engordany i Espai de Música Moderna (Imcav)

Desembre

Cantada de nadeses al Poblet de Nadal, 18 h (OA)
Concert JONCA bàsic, a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (IMCAV)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Concert de Nadal, 18 de desembre a les 20,15h Església de Sant Esteve (OA)
Espectacle de Nadal d'escoles artístiques del Comú d'Andorra la Vella (Institut de Música, Escola d'Art i Aula de Teatre i Dansa), Auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella, dia 20, 19h (IMCAV)
Concert de Sant Esteve, església de Sant Esteve (AAOVA)

CINECLUB DE LES VALLS

PROGRAMA GENE - MARÇ 2018

A LES 21.30 h AL TEATRE COMUNAL D'ANDORRA LA VELLA

Projeccions en V.D. subtitulades

GENER

- 16 - *The Bookshop (La llibreria)* d'Ian McEwan, Espanya 2017
- 17 - *Sando-me no atajun (El tercer assassinat)* de Hirokazu Koreeda, Japó 2017
- 24 - *Un profil pour deux (En l'ajur del Sr. Stein)* de Stéphane Robelin, França 2017
- 25 - *Plastic China* de Ju-Liang Wang, Xina 2015 - Documental Històric

FEBRER

- 7 - *El último traje* de Pablo Solari, Argentina 2017
- 21 - *A trestrei es a letokrot (En cuerpo y alma)* de Bódi Eynedi, Hongria 2017

MARÇ

- 7 - *Divorcio 2. Píotes* d'Eduardo Escamero, Espanya 2017
- 21 - *La guerra de Geronimo. Profetas del Sur - Episodi 3 i 4*
- 7 - *Una mujer fantástica* de Sebastián Lelio, Xile 2017
- 25 - *Zshetbak (Clash)* de Mohamed Dib, Egipte-França 2015

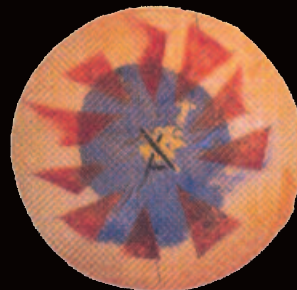
Agència d'Informació Cultural de les Valls, Centre d'Estudis i Recerca, Centre d'Arts i Cultura

AUTORS DE LITOGRAFIES

- 1999 Sergi Mas i Balaguer
2000 Jaume Puig i Duró
2001 Xavier Bobet i Jaumot
2002 Jesús Ateca
2003 Carme Mas i Alfonso
2004 Lluïsa Casas i Grimaldos
2005 Natàlia Senmartí i Tarragó
2006 Núria Martínez i Ruiz
2007 Daina Prat i Albareda
2008 Àlvar de Araujo
2009 Maurici Bellmunt i Carreté
2010 Francesc Galobardes i Carbonell
2011 Mònica Armengol i Prats
2012 Alfons Valdés i Puig
2013 Judit Gaset i Flinch
2014 Faust Campamà i Pelejà
2015 Carme Massana i Pelegrí
2016 Neus Mola i Obiols

HOMENATJATS

- 2001 Manel Pons i Torres i Eduard Molné i Armengol en representació dels que van fer possible el Centre Moral i Recreatiu d'Andorra la Vella (1905- 1992)
2004 Montserrat Palau i Martí, escriptora (1916-2004)
2005 Carme Mas i Alfonso, pintora (1935-2004)
Miquel Porter i Moix, cineasta, activista i intel·lectual (1930-2004)
Esteve Albert i Corp, escriptor i activista cultural (1914-1995)
2006 Rossend Marsol i Clua, (a) Sícoris, periodista i escriptor (1922-2006)
Bartomeu Rebés i Duran, editor, fotògraf i mecenes cultural (1910-1997)
Bonaventura Armengol i Julià, (a) mestre Orelleta, polític (1898-1991)
2007 Lúdia Armengol i Vila, historiadora i pedagoga (1948-1991)
Manuel Mas i Ribó, advocat, polític i escriptor (1945-2001)
2008 Josep Viladomat i Massanas, escultor (1899-1989)
2009 Joan Roure i Jané, músic i compositor (1921-1990)
2011 Josep Fontbernat i Verdaguer, músic, polític i escriptor (1897-1977)
2012 Manuel Anglada i Ferran, professor de català, estudiós i escriptor (1918-1998)
2013 Enric Marfany i Bons (1871-1942) i Enric Marfany i Gosset (1878-1957), organistes i compositors
2014 Joan Riera i Simó (1903-1988)
Joan Monegal i Castells (1933-1981)
2015 Lluís Capdevila i Vilallonga (1895-1980)
Jacint Saumell i Bergadà (1932-2002)
2016 William Danjon i Dieudonné (1924-2014)
Albert Puigoriol i Lladó (1916-1976)

ÀGORA

CULTURAL

RECONeixEMENTS

- Premis Àgora Cultural 2001**
Cebrià Baraut i Obiols
- Premis Àgora Cultural 2002**
Sergi Mas i Balaguer / Maria Canalis i Minguell
- Premis Àgora Cultural 2003**
Josep Alsina i Martí
- Premis Àgora Cultural 2004**
Joan Rosanas i Moratona / Jaume Puig i Duró
- Premis Àgora Cultural 2005**
Gerard Claret i Serra / Dolors Bellera i Piera
- Premis Àgora Cultural 2006**
Fèlix Peig i Ballart / M. Rosa Fernández i Mont
- Premis Àgora Cultural 2007**
Òscar Ribas i Reig / Germans Casal i Vall
- Premis Àgora Cultural 2008**
Bonaventura Adellach i Baró / Paquita Mandicó i Riberaygua (Mme. Martí) / Ramon Rossell i Serra
- Premis Àgora Cultural 2009**
Francesc Galobardes i Carbonell / Natàlia Solà i Salvà / Ensenyants membres de la Sagrada Família d'Urgell a Andorra
- Premis Àgora Cultural 2010**
Daniel Areny i Rossell / Pere Canturri i Montanya
- Premis Àgora Cultural 2011**
Elidà Amigó i Montanya / Ann Matschke / Antoni Morell i Mora
- Premis Àgora Cultural 2012**
Rosa Mari Sorribes i Forcada / Joan Massa i Sarrado / Lluís Claret i Serra
- Premis Àgora Cultural 2013**
Jaume Casadevall i Costa / Francesc Badia i Batalla / Antoni Albós i Gabarra, i a tots els participants al Pessebre vivent d'Engordany
- Premis Àgora Cultural 2014**
Mercè Bonell i Bertran / Nemesi Marquès i Oste/ Jean-Yves Caultet
- Premis Àgora Cultural 2015**
Andreu Cardona i Altimir / Casimir Arajol i Farràs / 50 Salesians del Col·legi Sant Ermengol/ Àngels Mach / Antoni Pol

Montserrat Porta i Caula

Joan Puig i Salarich

Enric Palmitjavila i Ribó

Joan Escaler i Calva